

VI. FEJEZET.

A csendőrség közreműködése a katonai bűnvádi eljárásban.

48. Katonai parancsnokságok, bíróságok és hatóságok rendelkezési joga a csendőrséggel szemben.

1. A Szut. 521. pontja felsorolja a bíróságokat és hatóságokat, amelyeknek a csendőrsökkel szemben közvetlen *felhívási joguk* van. E pont utolsó bekezdése szerint

a katonai bíróságok és az illetékes parancsnokok ügyészei

felhívási jog tekintetében a polgári bíróságokkal és ügyészségekkel egy tekintet alá esnek.

Abból, hogy a bíróságokat és a kir. ügyészségeket illetően a közvetlen felhívási jogot az utasítás nem — mint a közigazgatási és a rendőri hatóságoknál — csak az illetékes, hanem valamennyi bíróságnak és ügyészségnek megadja, következik, hogy az ország területén levő valamennyi katonai bíróságnak és ügyésznek minden örsrel szemben közvetlen felhívási joga van, tekintet nélkül arra, hogy az örs a felhívó katonai bíróság vagy ügyészség illetékességi területén fekszik-e vagy sem.

Katonai bíróságok és katonai ügyészek felhívásai rendszerint katonai egyének ellen indított bűnvádi eljárással kapcsolatosak és vagy adatok megállapítását, bejelentését, vagy meghatározott nyomozó cselekmények teljesítését vagy pedig valakinek az elfogását, illetve elővezetését rendelik el. Hűtlenség (kémkedés) miatt polgári személyek ellen is katonai bíróság folytatja le a bűnvádi eljárást, ilyen eljárással kapcsolatban tehát az örs katonai bíróságtól vagy ügyészségtől kaphat felhívást akkor is, ha a terhelt nem katonai, hanem polgári személy.

2. *Háború esetén* általában a legtöbb olyan bűncselekmény miatt, amely az állam biztonságát vagy a hadviselés érdekeit sérti vagy veszélyezteti, *polgári személyek is a katonai bíróságok illetékessége alá tartoznak.* Ilyen bűncselekmények

pl.: jogosulatlan toborzás, hűtlenség, katonai személyeknek katonai bűncselekmények elkövetésére bírása, vagy ilyen bűncselekményben részesség, hadifoglyok megszökéséhez segítségnyújtás, katonai behívóparancs iránt engedetlenségre csábítás stb. Háború esetén tehát a csendőrörsöknek a katonai bíróságokkal és ügyészségekkel való közvetlen szolgálati érintkezése sokkal gyakoribb, mint békeidőben.

A katonai bíróságok és katonai ügyészek által kiadott felhívások foganatosítására és elbírálására a Szut. 92. §-ában előírtak mértékadók, úgy, mintha a felhívást polgári bíróság vagy kir. ügyészség adta volna ki.

3. Tartalmukat illetően rendszerint nem tartoznak ugyan a katonai bűnvádi eljárás keretébe

a katonai parancsnokságok és a nem igazságügyi katonai hatóságok

felhívásai, de mert teljesítésükkel vagy megtagadásukkal kapcsolatban a katonai büntetőjog körébe vágó kérdések is felmerülhetnek, röviden azokat is ismertetjük.

A Szut. 9. pontja előírja, hogy honvédtiszti parancsnokságok, intézetek és hatóságok a csendőrörsparancsnokságokat az utasításban előírt szolgálatokra igénybe vehetik. Ez az igénybevétel azonban — az 522. pont értelmében — *csak akkor történhetik közvetlenül, ha a késedelem veszéllyel jár*. Ha az ügy nem sürgős, az örsöket a honvéd (határőr, folyamőr) tiszti parancsnokságok is csak az illetékes főszolgabíró útján vehetik igénybe.

Az igénybevétel a Szut. 64. pontjában felsorolt szolgálatok közül csak olyan szolgálatra történhetik, amelynek elrendelése a felhívó katonai parancsnokság hatáskörébe tartozik. Ilyen szolgálat lehet pl. katonaszökevény kézrekerítése és bekísérése, eltulajdonított kinestári tárgyak után nyomozás, katonai egyének személyes ügyében megállapítások (megbízhatóság, szabadságkérés indokolásának, szabadságolt egyének bevonulásának vagy a szabadság ideje alatt tanúsított magatartásának ellenőrzése, stb.).

Kimondja az utasítás 12. pontja, hogy „*A közbiztonsági szolgálatra vagy egyes közbiztonsági szolgálati ténykedésekre a csendőrnek — saját előljáróin kívül — csak az előljárói minőségben fellépni jogosult csendőrségi feljebbvalói és azok a hatósági személyek adhatnak — hatáskörükön belül — utasítást, illetve felhívást, akik az utasítás 521. pontja értelmében vele szemben közvetlen felhívási joggal bírnak.*” Katonai parancsnokságok tehát nem rendelhetnek el nyomozást, sem pedig nyomozó cselekményeket (házkutató, tárgyak őrizetbevétele, elfogás, elővezetés stb.) olyan polgári személyek ellen, akik az illető katonai parancsnokságnak nincsenek alárendelve. Ha

egyes katonai parancsnokságok vagy személyek jogtalanul maguk foganatosítanának ilyen bünvádi eljárási cselekményeket, a csendőrség karhatalmi segílyt sem nyujthat, sőt köteles azt — ha jogtalanúsága nyilvánvaló — meg is akadályozni. Katonai parancsnokságok által kiadott olyan rendelkezést, amely a Szut. 64. pontjában felsorolt szolgálatokra vonatkozik, nem parancsnak, hanem felhívásnak kell tekinteni, amelynek elbírálására a Szut. 525. pontjában előírtak szerint a szárnyparancsnok hivatott.

4. Sürgős esetben — ha a késedelem veszéllyel jár — nemcsak tiszti parancsnokságok, hanem a honvédség (határőrség, folyamőrség) szolgálatban álló egyénei, járőrei és ezek felettes parancsnokságai is

közvetlenül kérhetik

a csendőrségtől karhatalmi segíly kivezénylését, de természetesen ezek is csak olyan szolgálati tennivalókkal kapcsolatban, amelyeknek elrendelése vagy végzése az illető katonai egyén, járőr vagy parancsnokság hatáskörébe tartozik. Ha a karhatalom kivezénylése nem sürgős, az igénylésnek nem közvetlenül, hanem az illetékes főszolgabíró útján kell történnie. Az erre vonatkozó felhívások vagy megkeresések elbírálása a Szut. 529. pont utolsó bekezdése értelmében az osztályparancsnok feladata.

5. Végül a Szut. 9. pontja kimondja, hogy a Szolg. Szab. I. rész 360. pont *c), d), e), g), és j)* alpontjai alatt felsorolt ügyekben a csendőrparancsnokságok

a honvéd állomásparancsnokság

parancsait (megkereséseit) teljesíteni kötelesek. E tennivalók közül közbiztonsági szempontból az állam- és hadseregellenes mozgalmak megfigyelésének van nagyobb jelentősége. (Ez a megfigyelés nem a polgári lakosság között, hanem a honvédségen belül üzött propagandára vonatkozik.) Miután a fenti alpontokban felsorolt ügyek nem közbiztonsági, hanem belszolgálati természetűek, az állomásparancsnokságnak erre vonatkozó intézkedése már nem felhívás, hanem parancs.

49. Eljárás a katonai büntetőbíráskodás alá tartozó személyekkel általában.

1. *Békeviszonyok között* polgári egyének közül csak azok kerülhetnek katonai büntetőbíráskodás elé, akik kémkedésben váltak bűnösökké avagy gyanússá. *Háború esetén* általában a leg-

több olyan bűncselekményre nézve, amely az állam biztonságát avagy a hadviselés érdekeit sérti vagy veszélyezteti, a polgári egyének is katonai büntetőbíráskodás alá helyezhetők. Háborúban tehát nagy terjedelemre bővül ki a katonai bíráskodás alá eső egyének köre, akikkel szemben az őrsők és a járőrök nyomozó cselekményeket végezhetnek.

Az ezekkel szemben követendő eljárásra — amint a Szut. 391. pont 3. bekezdése kimondja — a Szut. IX. fejezetében a „Nyomozó szolgálat“ fejezete alatt előírtak szerint kell eljárni. *Az a körülmény tehát, hogy a gyanúsított nem polgári, hanem katonai bíróság illetékessége alá tartozik, a csendőr szolgálati jogait és nyomozási tennivalóit általában nem befolyásolja.* A katonai személyekkel szemben mégis fennálló különleges eljárási szabályokat a Szut. 507—511. pontjai tartalmazzák.

Katonai (honvéd) büntetőbíráskodás alatt minden bűncselekmény tekintetében csak a tényleges állományú, helyesebben tényleges szolgálatot teljesítő katonai személyek állanak.¹ *Nyugállományú tiszték és altiszték* ebben a vonatkozásban a polgári személyekkel azonos elbírálás alá esnek, tehát a polgári bíróságok illetékessége alá tartoznak.

2. Háború idején a miniszterium — közhírré teendő — rendelettel a polgári büntetőbíráskodás alá tartozó egyéneket is honvéd büntetőbíráskodás alá helyezheti. Erre a minisztériumnak az 1930:III. t.-c. (Élt.) 8. §-a adja meg a törvényszerű lehetőséget a következőkben:

„A Kbp. 14. §-ának első bekezdése hatályát veszti és helyette a következő rendelkezést kell alkalmazni:

Háború idején a minisztérium a polgári büntetőbíráskodás alá tartozó egyéneket rendelettel honvéd büntetőbíráskodás alá helyezheti:

1. *jogosulatlan toborzással elkövetett lázadás (Btk. 161. §.) miatt;*

2. *katonai büntett vagy katonai vétség elkövetésére reábírás és katonai büntett vagy katonai vétség elkövetésében való részesség (Kbtbk. 35. és 36. §., jelen törvény 95. §.) miatt;*

3. *a hűtlenségnek az 59. §-ban meghatározott büntette miatt;*

4. *a hűtlenségnek a 60—64. és 66—68. §-okban meghatározott büntette vagy vétsége miatt, ha a cselekményt katonai titok tekintetében követték el;*

5. *a hűtlenségnek a 65. §-ban meghatározott vétsége miatt;*

6. *a hűtlenség feljelentésének vagy megakadályozásának a 69. és 86. §. szerint büntetendő elmulasztása miatt, ha a*

¹ 1921:XLIX. t.-c. 24. §.

fel nem jelentett vagy meg nem akadályozott cselekmény a 3. és 4. pontban megjelölt büntettek közé tartozik;

7. a 78. §-ban meghatározott fegyveres erő elleni büntett miatt;

8. a hadifogoly megszökéséhez nyújtott segély (81. §.) miatt;

9. a katonai behívóparancs iránti engedetlenségre csábítás miatt;

10. a fentebb felsorolt cselekmények útján elkövetett szigorúbban büntetendő cselekmények miatt."

50. Eljárás kémekkel.

1. Idegen államok részéről kiküldött kémek egy része útlevél nélkül, álutakon igyekeznek országunk területére jutni. Ezért fontos feladata a határszéli őrsöknek az idegenek személyazonosságának megállapítása és annak tisztázása, hogy milyen úton jutottak be az ország területére; mi a tartózkodásuk bevallott és mi lehet a rejtett célja. Ezt nemcsak a gyanús idegenekkel, hanem minden idegennel szemben meg kell tenni, mert éppen a kémek ügyelnek legjobban, hogy gyanút ne ébresszenek. Az ellenőrzésnek feltűnés nélkül, tehát úgy kell történnie, hogy az idegennek arról ne is legyen tudomása, nehogy az az országban megforduló gyanútlan idegenek általános zaklatásává váljék.

2. Ha az *örsparancsnok* az örskörletében olyan jelenségeket észlel, amikből

kémkedés gyanújának fennforgását sejtí,

leghelyesebb, ha az észlelt gyanús jelenségeket az illetékes *határügyi tisztnek*, az illetékes *csendőőr nyomozóelosztálynak* és a *szárnyparancsnokának* bejelenti. E parancsnokságok (szervek) intézkedését rendszerint be kell várni; *saját kezdeményezésből csak akkor kell fellépni, ha a késedelem veszélylyel jár.* Lehet, hogy az illetékes szerveink a nyílt fellépést még bebizonyult kémkedés esetében is elhalasztják, hogy az illető vagy más gyanúsítottak ellen még több adatot, bizonyítékot szerezhessenek. *Nyílt fellépés* vagy elfogás esetén azonban azonnal *házkutatást kell tartani*, mert az olyan eset, amelynél veszély van a késedelemben, rendszerint tettenkapásnak is tekinthető, a házkutatás pedig ilyenkor nem halasztható el addig, amíg az illetékes bíróság vagy hatóság intézkedik, mert addig a bűnjeleknek vagy egyéb bizonyítékoknak nyoma veszhet.

3. Kémkedés gyanúja miatt saját kezdeményezéséből

elfogott egyént,

akár polgári egyén az illető, akár katonai, írásbeli jelentéssel *a legközelebbi honvéd állomásparancsnokságnak kell átadni*, az előljáró szárnyparancsnokságnak, a nyomozó alosztályparancsnokságnak, valamint az elfogott katonai egyén közvetlen előljáró parancsnokságának pedig jelentést¹ kell tenni. A szárnyparancsnoknak és a nyomozó alosztályparancsnokságnak a további eljárásra az illetékes honvéd vegyesdandárparancsnokság sajtóelőadójától kell utasítást kérnie.

51. Eljárás katonaszökevényekkel.

1. A csendőr arról, hogy az örskörletben katonaszökevény tartózkodik, különféle módon értesülhet. A katonaszökevény személyi adatait az ő előljáró alosztályparancsnoksága szökési beadványban a m. kir. csendőrség hírközpontjának és a Bűnügyi Körözések Lapjának megküldi, a szökevény körözéséről tehát az örs vagy a Nyomozati Értesítőből (nyomozókulesből), vagy pedig a Bűnügyi Körözések Lapjából értesülhet. De ezenkívül a szökevény századparancsnoksága rendszerint annak a községnek az előljáróságát is értesíteni szokta, ahol a szökevény gyaníthatóan rejtőzködhetik, sőt esetleg közvetlenül az illetékes örshez is felhívást intéz a szökevény kézrekerítésére.

Az örsparancsnok járórt vezényel a szökevény kézrekerítése céljából. Ha gyanítható, hogy a szökevény akár a maga, akár a más házában, lakásában rejtőzködik és a házzal vagy helyiséggel rendelkező a kiadását megtagadja, kézrekerítése végett a Szut. 437. pont f) alpontja alapján házkutatást is lehet tartani.

2. Katonaszökevény elfogása esetén

nyomozás tárgyává kell tenni, hogy a szökevényt *nem bírta-e reá valaki a szökésre*, továbbá, hogy a szökés után nyújtandó *segítségre* (elrejtés, polgári ruházat, szállás adása, pénzsegítség, stb.) valakivel *előzetesen nem egyezett-e meg*, illetve, hogy a szökését és elrejtőzését — bár előzetes megegyezés nélkül — valaki szándékosan *nem segítette-e elő*? Lépésről-lépésre, napról-napra meg kell állapítani, hogy a szökevény a szökése után kinél, hol, mikor, mettől-meddig tartózkodott, szállásadója tu-

¹ Lásd Szut. 508. és 509. pontjainak értelemszerű magyarázatát.

dott-e arról, hogy az illető megszökött; honnan szerezte a szökevény a rajta levő ruházatát, pénzét, használati tárgyait stb.

3. Polgári egyén is

büntetőjogilag felel, ha katonai egyént arra csábit, hogy esküszegő legyen, vagyis, hogy szökjék meg, az engedelmességet tagadja meg, stb. A polgári egyének ilyen felelősségének részleteire a következő szabályok mértékadók:

Ha polgári egyén *sikertelenül igyekszik* katonai egyént *katonai bűncselekmény* (függelomsértés, zendülés, szökés, őrszolgálati büntettek, stb.) *elkövetésére* (pl., hogy a részére kijelölt igen fontos őrállásról szökjék meg) *reábirni*, a polgári egyént rendes körülmények között a *polgári bíróság* bünteti meg úgy, mintha ő maga kísérelte volna meg annak a bűncselekménynek az elkövetését, amelyre a katonát reábirni igyekezett. Bűnösnek fogják tehát kimondani pl. egy őrállás elfoglalására kivezényelt katonának szökés büntettére való sikertelen felbujtásában és a leírt szökés büntettére megállapított büntetés (a Ktbt. 94. §. 2. bekezdése szerint 3—5 évi fegyház) alapul vételével, de a kísérlet szabályai szerint fogják megbüntetni. A cselekmény minősítésénél és a büntetés kiszabásánál a polgári bíróság a Ktbt. rendelkezéseit¹ alkalmazza. A Ktbt. I. részének a rendelkezéseit is figyelembe veszi a polgári bíróság, amennyiben előbbiek a vádlott szempontjából a Btk. I. részének hasonló tárgyú rendelkezésénél kedvezőbbek.

Ha a felbujtás eredménnyel járt, vagyis ha a felhozott esetben a katona az őrhelyéről tényleg meg is szökött, akkor a polgári egyént a polgári bíróság a tettel azonos büntetéssel fogja sújtani. Ha pedig a polgári egyén a katonaszökevény tettesnek a szökés elkövetéséhez *segédkezet is nyújtott* (pl. polgári álruhát, útlevelet stb. szerzett), akkor őt, mint bűnsegédet polgári bíróság a kísérlet szabályai (Btk. 72. §.) szerint vonja felelősségre.

Arra az esetre, amikor a polgári egyén a nála menedéket kérő szökevény számára *rejtekhelyet nyújt*, avagy a katonának szökevény voltáról tudva, őt magánál, avagy a felügyelete alatt álló helyiségben tartja: az Élt. tartalmaz büntető rendelkezést:

78. §. Két évig terjedhető fogházzal, háború idején öt évig terjedhető börtönnel büntetendő, aki oly katonai egyént, akiről tudja, hogy megszökött, szökése alatt magánál, vagy felügyelete alatt álló helyiségben tart, vagy annak lappangásra vagy menekülésére bármiképp segélyt nyújt.

¹ És pedig a Ktbt. 35. és az Élt. 95. §. 2. bekezdését, valamint a példaszertinti minősítésnél a Ktbt. 93. §-át, míg a büntetés kiszabásánál a Ktbt. 94. §. 2. bekezdését.

Háború esetén, ha a minisztérium a honvéd büntető-bíráskodást az Élt. 8. §-ában felsorolt bűncselekmények miatt (Lásd 49. szakasz 2. pont) polgári egyénekre is kiterjesztette, az itt fentebb példaként felsorolt esetekben *polgári egyének felett is a katonai bíróság ítélkezik*, ilyen esetben tehát a feljelentést nem a polgári ügyészséghez, hanem az illetékes katonai ügyészhez kell megtenni.

4. Egyéb tennivalók

még a következők: a járőr a kézrekerült katonaszökevénynek elsősorban a *személyazonosságát tisztázza*. Ha megállapította, hogy az illető a körözött katonaszökevénnel azonos, úgy a Szut. 507. pont e) alpontja alapján elfogja.

Tisztázandó továbbá, hogy a szökevény a *katonai felszerelési cikkeivel mit tett*; azok biztonságba helyezéséről is gondoskodni kell. Ha pedig gyanú forog fenn, hogy a katonaszökevény szökése alatt *büntető cselekményeket* is követett el (pl. lopásokból tartotta fenn magát), azok is kinyomozandók.

Tiszti szökevényekkel szemben ugyanezt az eljárást kell követni. (Szut. 507. pont 3. bek.)

Az elfogott katonaszökevényt *a legközelebbi honvédparancsnokságnak* kell átadni, a felhívást kibocsátott katonai parancsnokságnak vagy hatóságnak pedig jelentést kell tenni. A szökevényt a szökés oka felől is ki kell kérdezni és a jelentésben ezt is meg kell említeni. Ha a katonaszökevényt az örs (a járőr) nem felhívás alapján, hanem saját kezdeményezéséből fogta el, a jelentést az elfogott katonaszökevény előljáró parancsnokságához kell megtenni.

A katonai behívási parancsnak eleget nem tett egyéneket is katonaszökevényeknek kell tekinteni.

52. Szolgálati fellépés tisztek ellen.

1. A fegyelem fogalma és lényege megköveteli, hogy az alárendelt az előljárójával, az alattos pedig a feljebbvalójával szemben feltétlen engedelmességgel viseltessék és sem szolgálatban, sem pedig szolgálaton kívül semmi olyat ne tegyen, amivel az előljáró vagy a feljebbvaló tekintélye ellen vétene.

Az előljáró és a feljebbvaló is csak ember, ő is követhet el olyan cselekményt, amelyet a törvények tiltanak és amelyet az alárendeltnek vagy alattosnak kötelessége megelőzni, vagy megakadályozni. Előfordulhat tehát, hogy az alárendelt vagy az alattos olyan helyzetbe kerül, hogy előljárójával vagy fel-

jobbvalójával szemben szolgálatilag fel kell lépnie. Különösen előfordulhat ez a csendőrnél a közbiztonsági szolgálatban.

Az alábbiakban a csendőrnek tisztí előjárókkal és főbbvalókkal szemben való fellépését és szolgálati eljárását tárgyaljuk.

Tisztekkel szemben fellépésnél a csendőrnek két körülményt kell szem előtt tartania és pedig: 1. szolgálati fellépés előtt jól fontolja meg, hogy arra joga van-e és 2. ha fellép, ne feledje, hogy előljárójával vagy feljobbvalójával áll szemben, akivel szemben a rendfokozatának járó

köteles tiszteletet akkor sem szabad mellőznie,

ha az illető tiszt büntetendő cselekményt követett is el. Különösen áll ez arra az esetre, amikor tiszt csak kisebb jelentőségű büntetendő cselekményt pl. kihágást követett el.

Például: egy tiszt a gépkocsijával szabálytalanul közlekedik. A csendőr int, megállítja. Ha a tiszt egyenruhában van, a csendőr lépjen eléje, katonásan teljesítse a tiszteletadást és jelentse, hogy miért volt kénytelen őt megállítani. Pl. *„Százados úr, alázatosan jelentem, a gépkocsival szabálytalanul méltóztatott befordulni, azonkívül pedig itt, a község belterületén csak húszkiló méteres sebességgel szabad közlekedni. Kérem a Százados urat, méltóztatassék lassabban hajtani.“*

Ha a tiszt olyan kihágást követett el, amelyet a csendőr feljelenteni köteles, ugyanígy tegyen jelentést és tegye hozzá: *„A százados úr kihágást követett el, sajnálatomra kénytelen vagyok feljelenteni. Alázatosan kérem a betétlapot.“* Vagy ha a tiszt nem gépkocsival követte el a kihágást és ha a csendőr őt személyesen nem ismeri: *„Alázatosan kérek valamilyen személyazonosságát igazolványt.“*

Ha a csendőr kellő tisztelettel lép fel és katonásan viselkedik, alig képzelhető el, hogy a tiszt a csendőr felszólításának ne engedelmességedjék. Ha azonban mégis előfordulna, a csendőr körülbelül a következőket mondhatja: *„Százados úr, alázatosan jelentem, reám nézve is kínos ez a helyzet, de méltóztatassék belátni, hogy én csak a szolgálati kötelességemet teljesítem. Ha nem tenném, az előljáróim felelősségre vonnának érte és ezt bizonyára a Százados úr sem akarja.“*

Ha pedig megtörténnék, hogy ez a jelentés is eredménytelen marad, akkor a csendőrnek, mint katonai örnek joga van határozottabban is fellépni. Ez körülbelül ilyen szavakkal történhetik: *„Százados úr, alázatosan jelentem, én katonai ör vagyok és megvannak a jogaim, hogy az intézkedésemnek érvényt szerezzek. Ne méltóztatassék reánkényszeríteni, hogy ezekkel a jogaimmal éljek, mert ez kellemetlen volna.“* Végül pedig: *„A törvény nevében felszólítom a Százados urat, hogy igazolja magát“* vagy: *„...hogy a cselekménnyel hagyjon fel, különben kénytelen leszek elfogni és bekísérni.“*

2. Tiszteknek és hasonló állásúaknak (katonai tisztviselők) a csendőr, járőr (szolgálatilag fellépő csendőr) által való

elfogása

még nagyobb megfontolást igényel. Két szempontot kell mindig összeegyeztetni: a tiszti állás tekintélyének megóvását és a közbiztonsági érdeket, amely az elkövetett büntetendő cselekmény megtorlásához fűződik.

A Szut. 507. pont 3. bek. szerint tiszteket és hasonló állásúakat (katonai tisztviselőket) a csendőr járőrnek, vagy a szolgálatilag fellépő csendőrnek csak a következő esetekben szabad elfognia:

1. *Ha büntetlen, vagy súlyos vétségen tettenéri,*
2. *ha a csendőr hatáskörébe eső utasításának nem engedelmeskednek, valamint ha a csendőrt szidalmaznak, vagy tettelesen bántalmaznak,*
3. *ha a járőr (csendőr) az illető tiszt elfogására parancsot kapott és végül*
4. *ha valamely bűncselekmény véghezvívése, folytatása, ismétlése, avagy büntett esetében a tettes megszökése más módon meg nem akadályozható.*

Hozzáfűzi még a Szut. 507. pontja azt is, hogy garázdálkodó tiszteket a csendőr járőr csak a tiszt valamelyik feljebbvalójának követelésére és közbenjárása mellett foghat el.

3. Ez tehát a kérdés szabályozása a Szolgálati Utasítás szemponjából. Miután azonban itt arról van szó, hogy a csendőr a katonai igazságszolgáltatás érdekében miféle nyomozati ténykedésekre jogosult és köteles, a kérdést a Kbp. szempontjából is meg kell világítanunk.

A Kbp. idevonatkozóan így rendelkezik:

173. §. (2. bek.). *Katonai egyenruhában levő tiszteket és hasonló állású egyéneket, továbbá katonai szolgálat teljesítésében eljáró tényleges katonai egyéneket egyáltalában, rendőri és más közbiztonsági hatóságok és közegek csak abban az esetben tartóztathatnak le, ha őket büntett vagy közbotrányt okozó vétség elkövetésénél tetten kapják (171. §. 1. pontja), vagy ha a bűncselekmény véghezvívése, folytatása vagy ismétlése, vagy büntett esetében a tettes megszökése más módon meg nem akadályozható és valamely katonai előjáró vagy katonai őrség el nem érhető. Tisztnak vagy hasonló állású egyénnek letartóztatását feltétlenül mellőzni kell, ha a tettenkapott a rendőri vagy a közbiztonsági közeget felszólítására a legközelebbi katonai bírósághoz, vagy ha ilyen helyben nincsen, a helyi rendőri hatósághoz önként követi.*

A Szolg. Szab. I. rész 510. pontja tisztnek járőr által eszközölhető elfogását a Szut. 507. pont fent ismertetett rendelkezéseivel egyező módon szabályozza.¹ A Szolg. Szab. I. R. 13. pontja pedig azt mondja, hogy: „*A tiszték fegyvere elfogásuk alkalmával csak akkor vehető el, ha az okvetlenül szükséges*“. Az 514. pont szerint az elfogott tisztet *a legközelebbi tisztí őrségnek* — laktanya-ügyeletes tisztnek, avagy az állomásparancsnokságnak — *kell átadni*.

Tiszt elfogását a csendőr körülbelül ezekkel a szavakkal eszközölheti: „*Kérem alázatosan a főhadnagy urat, méltóztásuk önként velem jönni, hogy a feltűnést elkerüljük, mert ellenkező esetben kénytelen leszek a főhadnagy urat elfogni és bekísérni*.“

3. Ha az eddig ismertetett rendelkezéseket vizsgáljuk, a következőkre jövünk rá:

Sem a Szut., sem a Kbp. nem úgy rendelkezik, hogy a csendőr (járőr) mikor „*köteles*“ a tisztet elfogni, hanem így fejezik ki magukat: „*szabad elfognia*“, „*letartóztathatnak*“. Vagyis a tiszt elfogását a szabályok *nem teszik a csendőr kötelességévé* úgy, mint pl. a Szut. 312. pontja, hanem a belátására bízzák. Ezt úgy is mondhatjuk, hogy az elfogás tekintetében a csendőrnek szabad kezét adnak.

A járőr keze más tekintetben van megkötve. És pedig abban a tekintetben, hogy a járőrvezetőnek jól meg kell fontolnia, vajjon a fennforgó esetben a fent ismertetett szabályzatokban (főleg a Szut.-ban) felsorolt esetek és okok valamelyike fennforog-e, vagy sem? Mert ha a csendőr a tisztet

jogtalanul fogja el,

vagyis ha az elfogás nem esik a Szut. 507. pont *a), d)* és *g)* alpontjai alá, vagy ha az 507. pont utolsó mondatában körülírt helyzet sem állott fenn, akkor a járőr (elsősorban a járőrvezető) *visszaélt a hivatalos hatalmával*. Ilyen esetben a járőrvezetőt haditörvényszéki felelősségre vonják a Btk. 193. §-a alapján, amely szerint: „*Azon közhivatalnok, aki hivatali hatalmával visszaélve, törvényellenesen valakit elfogat, elfog, vagy letartóztat: személyes szabadság elleni vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő*“. Sőt még esetleg² függelemsértés vétsége címén is felelősségre vonhatják, ha törvényellenes szolgálati ténykedésével a tisztí feljebbvaló iránt a köteles tiszteletet is mellőzte (Ktbt. 66. §.).

Ebből tehát — mint már fentebb is említettük — az a szabály vonható le, hogy a csendőr csak olyan esetben fogjon el

¹ A lábjegyzetben azonban a Kbp. 173. §. szövegét is ismer-teti.

² Azért csak „*esetleg*“, mert függelemsértés is csak akkor lesz megállapítható, ha a csendőr eljárásában a függelemsértési szándék is megnyilvánul.

tisztet, amikor teljesen tisztán áll előtte a helyzet és bizonyos, hogy arra neki a Kbp. 173. §-a, illetve a Szut. 507. pontja alapján joga van és hogy e jogának gyakorlását *közérdek teszi szükségessé*.

De mikor áll fenn ilyen közérdekű helyzet? Akkor, ha a járőrvezető úgy látja, hogy az elfogás meillőzéséből az államra, a közbiztonságra, más ártatlan emberek életére és vagyonára stb. elháríthatatlan kár származnék.

4. Aránylag könnyű a csendőr helyzete a Szut. 507. pont e) alpontjában megjelölt eset fennforgásakor, vagyis akkor, ha

felhívása, vagy parancsa van

a tiszt elfogására. Ez esetben a járőr csak a felhívás foganatosításának módjáért felel.

A többi esetben már nehezebb a járőr helyzete, azért a többi esetet elméletileg és gyakorlatilag bővebben megmagyarázzuk.

5. A Szut. 507. pont a) alpontja szerint a csendőr a tisztet elfoghatja, ha

büntetlen vagy súlyos vétségen tettenéri.

Itt tehát az elfogás oka olyan büntett, vagy súlyos vétség, amit a tiszt a csendőr előtt követett el, amin őt a csendőr tettenkapta.

A Kbp. 173. §-a azonban a büntetlen és „közbotrányt okozó vétségen“ történt tettenérésről beszél. Tehát bármiféle büntetlen történt tettenérésnél a csendőrnek joga van a tisztet elfogni (ekkor is csak jog, nem köteletség). Csak akkor válik kötelezővé, ha a helyzet az elfogást — magasabb közérdekből — szükségessé teszi. Ilyen eset pl. ha a büntett olyan súlyos, hogy a büntetés előrelátható nagysága miatt valószínű, hogy a tettes tiszt meg fog szökni.

A vétségen tettenért tiszttel szemben azt kell megfontolni, hogy az elkövetett vétség milyen természetű? A Szut. 507. pont 2. bek. a) alpontja ugyanis „súlyos“ vétségről beszél, míg a Kbp. 173. §. 2. bekezdése „közbotrányt okozó“ vétséget említ. Melyek tehát azok a vétségek, amiken tettenérés esetén a csendőr a tisztet is elfoghatja? Minthogy a jogrend egysége nem tűr a jogszabályok közt ellentmondást, a most említett két jogforrás egybevetése alapján csak arra a következtetésre lehet jutni, hogy a „Szut“-ban említett „súlyos“ vétség fogalma alá kizárólag a „közbotrányt okozó“ vétségek esnek.

Nem volna helyes itt felsorolni húsz-harminc olyan vétséget, amelyek megvalósulásuk esetén a csendőrnek az elfogásra törvényes alapot nyújtanak, mert a csendőr nem lehet arra berendezkedve, hogy a járőrtáskájából elővegye a Btk.-et és abból kikeresse a szabályt, ami az előfordult esetre alkal-

mazható. Inkább csak példaszerű útmutatást adunk tehát, mert a lényeg megértéséhez az is elég.

Tegyük fel, hogy egy tiszt ittas állapotban az állam által elismert vallás szertartását (pl. egy esküvői szertartást) megzavarja. Közbotrányt okozó vétség forog fenn, tettenérés esetén tehát a csendőrnek joga lenne az elfogáshoz, feltéve, hogy a tiszt a csendőr felszólítására e magatartásával nem hagy fel.

Másik példa: A járőr portyázás közben látja, hogy egy egyenruhában levő tiszt által szabálytalanul vezetett gépkocsi egy asszonyt halálragázolt. A tiszt elkövette a gondatlanságból okozott emberölés vétségét (Btk. 290. §.). Mit csináljon a csendőr? Éljen-e az elfogás jogával, vagy ne?

Feleletül rámutatunk a Kbp. 173. §. 2. bek. utolsó mondatának következő rendelkezésére: „*Tisztnek, vagy hasonló állású egyénnek letartóztatását¹ feltétlenül mellőzni kell, ha a tettenkapott a rendőri, vagy a közbiztonsági közeget, felszólítására, a legközelebbi katonai hatósághoz — vagy ha ilyen helyben nincs — a helyi rendőrhathoz önként követi*“. Tehát ez esetben „közbotrányt okozó“ esetről nem lévén szó, a járőrnek csak arra kell törekednie, hogy a gázoló tiszt személyazonosságát megállapítsa; e célból a tisztet arra kell felkérnie, hogy a járőrrel a rendőrhathoz, vagy a legközelebbi katonai hatósághoz menjen el. Leghelyesebben akkor jár el a csendőr, ha a tisztet személyazonosságának és pontos lakcímének meg tudása végett a község házára kéri és ott, ezek elintézése után, az esetről készült feljegyzése alapján az örs a tiszt előljáró parancsnokságához először távirattal, vagy távbeszélőn, majd írásban is megteszi a feljelentést.² Ha azonban a tiszt személyazonossága iránt kétség merülne fel, vagy ha kétséges, hogy az illető egyáltalán tiszt-e és nem csak bitorolja-e a tiszt egyenruhát, ha az esetre összegyűlt embereket durván szidalmazza, esetleg tetteleg bántalmazza és ezzel közbotrányt okoz, az elfogás közérdekből szükségessé válhatik.

6. A Szut. 507. pont 2. bekezdés d) alpontja szerint: a járőrnek joga van tiszt elfogására akkor is, ha az utóbbi *a csendőr felszólításának nem engedelmeskedik*, valamint, ha a csendőrt *szidalmazza, vagy tettelegesen megtámadja*.

Ezt a rendelkezést ami a Szut.-ban egy pont alá van foglalva, válasszuk kétfelé és lássuk először

a csendőrrel szemben való engedetlenség

esetét.

¹ A letartóztatás egyértelmű az elfogással.

² A példaként felhozott esetben, miután bírói szemle várható, célszerű az illetékes polgári kir. ügyészhez is jelentést tenni, főleg akkor, ha az illető tiszt illetékes parancsnoka messze van és a katonai bíróság előreláthatóan csak hosszabb idő múlva fog tudni intézkedni.

A szolgálatban levő csendőr az állam közbiztonsági közege. Közérdek, hogy a csendőr a közbiztonsági szolgálatát zavartalanul láthassa el. Ennek a közérdeknek a megvédése végett a Szolg. Szab. I. rész előírja, hogy: „*A honvéd maga is hivatva lévén a törvény tekintélyének megóvására, a közrend fenntartására hivatott polgári hatóságok és közegek rendelkezéseinek — amennyiben azok a katonai kötelességekkel vagy kapott különös parancsokkal nem ellenkeznek — készséggel köteles eleget tenni*“.

Amikor a szabályzatok a csendőrnek még a tiszttel szemben is megadják az elfogás jogát, a közbiztonsági szolgálat zavartalanságához fűződő államérdeket védik a tiszttel szemben is, aki ezzel az érdekkörrel szembehelyezkedik. Az elfogási jognak azonban feltétele, hogy a csendőr a szolgálata által reáruházott hatáskörben *szabályszerűen járt el* és hogy az utasítás, a felszólítás, amit a tiszthez intézett, a csendőr közbiztonsági (járőrszolgálati) hatáskörébe tartozzék.

Például a járőrt arra vezényelték ki, hogy egy tiszt hozzá tartozójának birtokán eszközrendő végrehajtásnál a végrehajtó támogatására karhatalmi szolgálatot teljesítsen. A tiszt a végrehajtás hevében erőszakosan lép fel a végrehajtóval szemben. Ebben az esetben — a Szut. 507. pont *d*) alpontja értelmében — a csendőr felszólíthatja a tisztet, hogy a végrehajtás törvényszerű lefolytatását akadályozó tevékenységével hagyjon fel, ha pedig a felszólítás eredménytelen marad, joga van a tisztet elfogni is.

Ha azonban a csendőr a tisztet arra szólította volna fel, hogy a lefoglalt ingók elszállítása céljából fogatot bocsásson rendelkezésre, ezzel már a hatáskörén túleső intézkedést tett s az ilyen felszólítás teljesítését elfogással kieroszakolnia nem szabad.

7. Ugyanezek az elvek érvényesülnek akkor is, ha a tiszt

a csendőrt szidalmazza, vagy tettelesen megtámadja.

Ilyen esetben is megadja a szabályzat (Szut. 507. pont *d*) alpont az elfogási jogot, sőt tettelesen támadás esetén ezenkívül a fegyverhasználati jogot is (330. pont 1. alpont). Hogy eme jogok közül az adott esetben melyikkel éljen a csendőr, azt a helyzet szabja meg.

A járőr magatartásánál itt is két szempont a fontos: először az, hogy a közérdek megóvassék; másodsor az, hogy kényszerintézkedéseket (elfogás, esetleg fegyverhasználat) sohase bosszúérzetből, vagy hatalmaskodásból, hanem mindig csak a szolgálat érdeke szempontjából alkalmazzon.

A csendőr szidalmaztatása esetén sem köteles az elfogás jogával élni és megtámadtatása esetén sem köteles fegyverhasználatához nyúlni, ha a helyzet olyan, hogy a szidalmazás, vagy a támadás a csendőr szolgálati ténykedését nem gátolja,

mert a csendőr a Szut. 108. pontja értelmében utólagosan, bírói úton elégtételt nyerhet a tiszttel szemben. Ez lényeges különbség a polgári egyénekkel és tisztekkel szemben fogantatandó elfogás szempontjából. Míg ugyanis a Szut. 312. pont D. fejezet bevezető szavai szerint „el kell fogni azt”: „Aki a szolgálatot teljesítő csendőrt megtámadta vagy veszélyesen fenyegette, durván szidalmazza vagy lealázó módon sértegeti“, addig a tisztet emiatt nem el kell, hanem csak el lehet fogni.

8. A Szut. 507. pont *g)* alpontja szerint akkor is jogosult a csendőr a tiszttel szemben az elfogás jogával élni, ha

bűncselekmény más módon meg nem akadályozható.

Itt a Szut. csak általánosságban használja a „valamely bűncselekmény“ kifejezést. Ez tehát minden olyan cselekményre érvényes, ami bűncselekménynek számít; nemcsak büntetettre és súlyos (botrányt okozó) vétségre, hanem kihágásra is.

A hangsúly itt azon van, az elfogás előfeltétele az, hogy a járőr más módon nem tudta a tiszt által elkövetett bűncselekmény *véghezvívését, folytatását vagy ismétlését* megakadályozni, csak a tiszt elfogásával. Különösen jelentéktelenebb büntetendő cselekmény (pl. kihágás) esetén kell a csendőrnek ügyelnie, nehogy a tiszttel szemben tett intézkedésével túllőjjön a célon. Helytelenül járna el pl. a csendőr, ha egy világítólámpával és számmal el nem látott gépkocsit vezető tisztet a Szut. 507. pont *g)* alpontjára hivatkozva azért fogja el, mert a kihágást azáltal, hogy hiányos felszerelésű gépkocsiján tovább halad, szükségképpen folytatni fogja. A közérdekű célnak eleget tesz a járőr, ha a tiszt személyazonosságát megállapítva, őt a hiányok pótlására felhívja és az észlelt kihágás miatt előljáró csapatparancsnokságánál feljelenti.

9. Az itt tárgyalt eseteken kívül a csendőr csakis akkor léphet fel a tiszttel szemben és csak akkor foghatja el, ha azt a tisztnek — *aki garázdálkodó módon viselkedik* — közbelépő

előljárója vagy följobbvalója parancsolja.

Ilyen esetben ugyanaz a helyzet áll elő, mint a felhívásnál. A csendőr kérheti a parancsot kiadó előljárótól vagy följobbvalótól, hogy parancsa fogantatásánál legyen jelen, hogy az elfogandó tiszt lássa, hogy a csendőr nem saját kezdeményezéséből jár el, hanem csak parancsot teljesít.

10. Mindaz, amit a fentiekben a szolgálatban álló csendőrrel elmondottunk, fennáll

a szolgálatilag fellépő csendőrrre is,

de azzal a hozzáadással, hogy szolgálaton kívül még nagyobb

megfontolást igényel, vajjon az elfogás jogával éljen-e. vagy sem?

11. Az egyenruhában lévő tiszteket az

egyenruha igazolja

ugyan, de azért a személyazonosságnak más módon (pl. igazolványok útján) való külön megállapítása sem szolgálati szempontból, sem pedig az illető tiszttól részéről nem kifogásolható, mert megtörténhetik, hogy az illető nem is tiszt, hanem az egyenruhát jogtalanul viseli. Különösen indokolt a tüzetesebb igazoltatás akkor, ha az igazoltatott egyén tiszt mivolta akár személyes (gyanús) magatartása, akár más körülmények folytán kétségessé válik.

12. Ha

polgári ruhában

levő személy arra hivatkozik, hogy ő tényleges, avagy nyugállományú tiszt, a csendőr erről kötelees meggyőződést szerezni. Kérje fel tehát őt, hogy tiszt jellegét igazolja. Az igazolásnál nem kell az előírásos arcképes személyazonossági igazolványhoz, illetménykönyveskéhez stb. ragaszkodni; elfogadható minden olyan, az illető személy parancsnoksága által kiállított és bélyegzőjével ellátott okmány (pl. Máv. arcképes igazolvány, menetlevél, parancs, stb.) is, amiből neve, rendfokozata és szolgálati beosztása (nyugállományú tiszt mivolta) kétségtelenül kitűnik. Kétes esetben vagy a helyszínén jelenlevő tiszt feljebbvaló támogatását kérje a csendőr, vagy — ha a viszonyok megengedik — távbeszélőn tisztázza a kérdést azzal a katonai parancsnoksággal, amelyre az igazoltatott személy hivatkozik. Mindaddig, amíg a csendőr az ellenkezőről meg nem győződik, az illetőről azt kell vélelmezni, hogy tiszt.

Polgári ruhában levő személy tiszt mivoltának igazoltatása egyébként nemcsak akkor indokolt, ha az illető büntetendő cselekményt követett el, vagy garázda módon viselkedik, hanem akkor is, ha büntetendő cselekményt nem követett ugyan el, de tiszt mivoltának megállapítása katonai tekintetből szükségesnek látszik. Ilyen eset lehet pl., ha valakivel szemben alapos a gyanú, hogy a tiszt egyenruhát jogtalanul viseli, tiszt (vagy volt tiszt) mivoltára hivatkozva ügynöki tevékenységet folytat, egyenruhában magánfoglalkozást űz (pl. egy vállalat irodájában, kereskedésben egyenruhában tevékenykedik), egyenruhában vagy polgári ruhában politikai gyűlésen vesz részt, a csendőr őt gyanús személyek társaságában találja stb. Az igazoltatás azonban ilyen esetekben csak az esetleges jelentéstétel célját szolgálja; elfogásra kizáróan csak az ismertett körülmények fennforgása jogosít.

53. A csendőrség tennivalói katonai rögtönbíráskodás kihirdetése esetén.

1. Rögtönbíráskodást csak rendkívüli körülmények között rendelnek el. Ezek a rendkívüli körülmények megkívánják, hogy a rögtönbíráskodás által kitűzött cél tényleg megvalósítható is legyen. E fontos államérdek megvalósításához a csendőrörsök a következőkkel járulhatnak hozzá:

A rögtönbíráskodás kihirdetéséről az érdekelt lakosságnak értesülnie kell. A járőrök tehát

ellenőrizték, hogy a kihirdetés megtörtént-e?

Arról is gondoskodni kell, hogy a hirdetményeket illetéktelek le ne tépjék.

2. Rögtönbíráskodás alá eső

bűncselekmény esetében

arra kell törekedni, hogy a gyanúsított haladéktalanul az illetékes *honvéd ügyész elé állíttassék*, mert a katonai büntető igazságszolgáltatás keretébe tartozó rögtönbíráskodási esetekben a törvény a honvéd ügyésznek teszi kötelességévé, hogy a tárgyaláshoz a szükséges bizonyítékokat előteremtse.¹ A csendőrrre hárul a feladat, hogy a sértetteket, a tanukat — esetleg szakértőket — a honvéd ügyésznek bejelentse és az ügyész felhívása alapján a rögtönítélő bíróság előtt idejében való megjelenésükről is gondoskodjék.

Hogy kit kell itt honvéd ügyész alatt érteni, az ki fog tűnni vagy a rögtönbíráskodási hirdetmény szövegéből, vagy a felhívásból, amit az örs esetenként kap.

3. Azok az esetek, amikor a törvény szerint² rögtönbíráskodás

előzetes kihirdetés nélkül is elrendelhető,

olyan természetű bűncselekményeket (függelemsértés, zendülés, katonai ör elleni büntett, gyávaság) foglalnak magukban, amelyek rendszerint laktanyákban, vagy a katonaság elhelyezésére szolgáló körletekben (tábor) szoktak előfordulni. Ilyen esetek kinyomozásával tehát a csendőrségnek nem igen lesz tennivalója, ámbár elképzelhető, hogy pl. egy katonai zendülés mögött polgári személyek felbujtó tevékenysége rejlik, avagy hogy készüléseről polgári személyeknek is tudomásuk volt és arról nem tettek jelentést. Ilyen esetben a csendőr feladata,

¹ Kbp. 441. §. 3. bek.

² 1930:III. t.-c. 42. §.

hogyan

a nyomozást saját kezdeményezéséből megindítsa,

lefolytassa és az eredményt a honvéd ügyésznek jelentse.

A gyakorlatban ugyanis a honvéd ügyész a beérkezett feljelentés és a rendelkezésére álló bizonyítékok alapján első sorban azt vizsgálja, vajjon az előfordult bűncselekmény rögtönbíráskodás alá tartozik-e, másodszor pedig, hogy a rögtönítélő eljárás az adott esetben eredményesnek, célravezetőnek mutatkozik-e, avagy sem? Elhatározásánál nemcsak azt nézi a honvéd ügyész, vajjon a bűncselekmény maga olyan-e, hogy a törvény értelmében a rögtönbíráskodásra alapul szolgálhat, hanem azt is vizsgálja, vajjon a fennforgó esetben a tettes és a bűneset bizonyítékai odaállíthatók-e úgy a rögtönítélő bíróság elé, hogy az háromszor 24 óra alatt ítéletet hozhasson? Ha — főleg az utóbbi háromnapos határidő betartható volta tekintetében — kételyei vannak, azok elosztatására megállapításokat eszközölhet ugyan, de ezek nyolc napon túl nem terjedhetnek. Nagy segítségére lehet tehát az örs a honvéd ügyésznek, ha nem vár felhívásra, hanem saját kezdeményezéséből, gyorsan, pontosan és részletesen megállapít minden adatot, bizonyítékot stb., amire a honvéd ügyésznek a vád emelése szempontjából szüksége van. Fontos az is, hogy az erről szóló jelentés jól legyen megszerkesztve, hogy ne kelljen pótlás végett visszaadni, mert arra már rendszerint nincs idő.

Hábcru esetén minden a hadviselés érdekébe van beállítva. A rögtönbíráskodás is ezt a célt szolgálja, ezért háború esetén a katonai büntett vagy vétség (függelomsértés, zendülés stb.) elkövetésére reábirás és abban való részesség polgári elkövetőjét is rendszerint a katonai büntetőbíráskodás alá vonják.

4. Lássunk az elmondottakra egy-két példát:

X. ezredben a legénység körében zendülés tört ki. A törvény értelmében (Élt. 42. §.) rögtönítélő eljárásnak lehet helye. A honvéd ügyésznek 8 nap áll rendelkezésére annak megfontolása végett, hogy illetékes parancsnokának a rögtönítélő eljárás elrendelését javasolja-e, vagy sem. Mintán fontos lehet annak tisztázása, vajjon a zendülés vezetői nem tartanak-e fenn államellenes társadalmi vagy politikai mozgalmakkal összeköttetést, ilyen érzelmű egyénekkal nem állanak-e kapcsolatban, szükségessé válhatik a vezetők magánéletének a megállapítása, esetleg a zendülés vezetőinek szeretőinél, jegyeseinél, szülőinél, rokonságánál stb. házkutatások végzése. Erre a honvéd ügyész valószínűleg az illetékes örsnek fog felhívást adni, de az örs — ha a zendülésről és a vezetők kilétéről más úton tudomást szerez — saját kezdeményezéséből is felléphet. Az ilyen házkutatások során főként röpcédulák, politikai tartalmú könyvek, újságok, felhívások megszerzése fontos, mert mindezek rávilágítanak a zendülők lelkületére, elérni kívánt

céljaikra stb., sőt házkutatásnál talált iratok révén esetleg az egész államellenes szervezet kézrekerülhet. *Ilyenkor az örsnek gyorsan kell dolgoznia*, hogy 4—5 nap alatt az örskörletben feltaláltokról és megállapítottokról a honvéd ügyész tiszta képet nyerhessen.

Másik eset: Szökések elharapódzása miatt rögtönítelő eljárást hirdettek. A kihirdetés után a csendőr arról értesül, hogy két gyalogos megszökött a csapattestétől és az örskörletben bujkál. Az őrsparnacsnoknak azonnal járőrököt kell kivezényelni a szökevények kézrekerítése céljából. A katonaszökevényeket kézrekerülésük esetén el kell fogni és lehetőleg ahhoz a honvéd ügyészhez kell bekísérni, aki a rögtönbíráskodási hirdetményben meg van jelölve. Ha ez nem lehetséges, a szökevényeket a legközelebbi katonai parancsnokságnak vagy hatóságnak kell átadni azzal a jelentéssel, hogy az illetők rögtönbíráskodás alá eső katonaszökevények. Természetesen a lehetőséghez képest a szökés okát és esetleges célját (pl. az ellenséges érzelmű államba átszökés stb.) is fel kell deríteni.

5. Ha a rögtönbíráskodást

szökés esetére

az illetékes parancsnok katonai okokból rendelte el, ennek hatálya nem terjed ki polgári személyekre. Ha tehát a rögtönbíráskodás kihirdetése után egy katona — polgári egyén felbujtására — megszökött, *a katona felett* a katonai bíróság a rögtönbíráskodás szabályai szerint, míg ugyanazon esetből kifolyólag a felbujtó *polgári egyén* ellen a polgári bíróság a rendes eljárás szabályai szerint ítélezik, kivéve, ha — háború esetén — a katonai bíróság az említett eselekmény miatt polgári személyekre is kiterjesztetett.

54. Tennivalók háború esetén.

1. Háború esetén a csendőrségi közbiztonsági szolgálat szoros kapcsolatba jut a katonai igazságszolgáltatással. Háború kitörésekor ugyanis a minisztérium valószínűleg azonnal élni fog az Élt. 8. §-ában nyújtott jogával, s mindazokra a büncselekményekre, amelyek a hadviselés érdekébe belenyúlnak, *a polgári személyeket is katonai büntetőbíráskodás alá fogja helyezni.*¹ Ennek természetszerű következménye lesz, hogy az örsök sokkal gyakrabban fognak a honvéd ügyészekről és az állomásparancsnokságoktól a katonai igazságszolgáltatás körébe eső felhívásokat kapni, mint békében.

¹ E büncselekmények felsorolását lásd a 49. szakaszban.

A kormány következő lépése lesz a háború kitörése esetén minden valószínűség szerint a *rögtönbíráskodás* elrendelése, katonai és polgári vonatkozásban.

A *kémkedési cselekmények* nagyarányú fellépése — mint a háború kitörésének velejárója — is erősen bekapcsolja majd az őrsöket a katonai igazságszolgáltatásba e cselekmények nyomozása és megakadályozása révén.

Az *idegenek ellenőrzése* és esetleges internálása fokozottabb jelentőséget nyer. A *harácsolások*, a katonai *bevonulások* tömegszerűsége nagy néphullámzást fog előidézni. Mindezek lényegesen emelik majd az őrsök közbiztonsági tevékenységét, másrészt pedig a kémvédelmi intézkedések fokozását teszik szükségessé.

A *hűtlenségi cselekmények is nagy jelentőséget nyernek*. Megakadályozásuk erősen igénybe fogja venni a járőrök éberségét. Meg kell azonban itt jegyezni, hogy a hűtlenség minden olyan fontosabb esetében (az Élt. 60—64., 66. és 68. §-aiban meghatározott büntettek miatt), amikor a katonai érdek veszélyeztetve van, polgári személyek felett *békében is a katonai bíróság jár el* (Élt. 98. §.). Ezeket a hűtlenségi eseteket általában a „*kémkedés*“ gyűjtőfogalma alá szokták foglalni. Azért egyszerűen azt is mondhatjuk, hogy kémekek felett béke idején is a katonai bíróság ítélkezik.¹ Háború esetén ez a helyzet csak annyiban módosul, hogy a hűtlenség *vétségi esetei* (Élt. 65. és 67. §-ok) *is katonai büntetőbíráskodás alá kerülnek*.

Háború esetén a csendőrnek minden olyan esetet, amikor polgári egyének illetéktelenül és bármi úton-módon *katonai adatok vagy titkok birtokába igyekeznek jutni*, avagy ilyet megszereznek, illetve maguknál tartanak, az illetékes honvéd ügyésznek be kell jelentenie. Ez lehet a területileg illetékes honvéd ügyész, vagy az illetékes vegyesdandárparancsnokság is.

2. A világháború tapasztalataiból kiindulva, a háború kitörésekor az ország — hozzászámítva azt a területet is, amit a működő hadsereg az ellenséges állam területéből megszáll — területileg három részre oszlik fel: a *hadműveleti területre* (a szorosán vett harctérre), ennek háta mögött közvetlenül elterülő részre: a *hadtápterületre* és végül a „*mögöttes országrész*“-re. E területi beosztások határai a hadműveletek sikerétől függően állandóan hullámzó mozgásban vannak: hol az egyik, hol a másik növekszik vagy kisebbedik meg. A mai hadviselési eszközök természete olyan helyzeteket is teremthet, hogy a mögöttes országrész — légi támadások révén — időlegesen szintén hadszíntérré válik. Nagyjában azonban a fenti hármas területi megosztás fog érvényesülni.

¹ Békeviszonyok közt kémkedési esetekben a budapesti honvéd törvényszék ítélkezik; az ügyészi teendőket a m. kir. honvédség főparancsnokának kikülönített ügyésze látja el.

Miután pedig e három területen más és más jogszabályok érvényesülnek — legalább is a világháborúban ez volt a helyzet — a csendőrségnek nyomozási és közbiztonsági tevékenysége is ilyen hármás irányú széttagozódásban érvényesült.

3. A hadrakelt sereg

hadműveleti területén

a hadviselés érdekének kell minden más érdek felett érvényesülnie, ott tehát csak katonai igazságszolgáltatásról lehet szó, polgári bíróságok, ügyészségek nem tudnak működni. A polgári igazságszolgáltatás vagy teljesen szünetel, vagy visszavonul nyugodtabb területre. A katonai igazságszolgáltatás a Kbp. XXVII. fejezetének előírása szerint folyik. E fejezet címe: „Bírói szervezet és eljárás a hadrakelt seregnél.“ Az eljárás lényegét az alakiságok teljes leegyszerűsítése és a lehető leggyorsabb ütemű igazságszolgáltatás jellemzi. A hadműveleti területen a tábori rendészeti szolgálatot

a tábori csendőrség

és a csapatcsendőrség látja el. Ez a szolgálat túlnyomó részben katonai rendészeti tennivalókból áll, mert a hadműveleti területen rendszerint nincs polgári lakosság.

4. A hadtápkörletben

a tábori rendészeti szolgálat ellátására a tábori csendőrség hivatott. A hadrakelt sereg igazságszolgáltatása részére is a tábori csendőrség lesz hivatva — részben az illetékes tábori bíróság felhívása alapján, részben pedig saját kezdeményezéséből — nyomozási (közbiztonsági) cselekményeket végezni.

Milyen természetűek lesznek ezek a közbiztonsági feladatok? Sokfélék. Pl. *jogtalan harácsolás* és *sarcolás* megakadályozása. Ilyen cselekményeken tettenért katonák elfogása és a legközelebbi tábori bíróság elé állítása a bizonyítékok kíséretében. *Szökés, maradozás* megakadályozása, *szökevényeknek, maradozóknak* a tábori bíróság elé kísérése. *Kémkedés, árdrágítás, rémhírterjesztés* megakadályozása, illetve kinyomozása. A tábori bíróság által eszközözendő *rögtönítelő eljárás* sikerének biztosítása céljából szükséges intézkedéseknek felhívásra vagy saját kezdeményezéséből fogantatása stb. De ezek mellett nagy számban fordulnak elő más *közönséges bűncselekmények* is, (lopás, rablás, sikkasztás, csalás, ember élete elleni bűncselekmény stb.) amelyeket részben katonák, részben polgári egyének követnek el. Ezek megakadályozása és kiderítése, illetve a tábori bírósághoz feljelentése szintén a tábori csendőrség kötelessége.

5. Miután a hadtápterület egész életberendezkedése arra lesz beirányozva, hogy a harcoló csapatok összes szükségleteit (ételmezés, ruházat, gyógyszer, sebesült- és betegszállítás, lő-

szer, csapatszállítás stb.) a kellő időben, minőségben és mennyiségben kielégítse, minden olyan jelenséget és cselekedetet ki kell onnan küszöbölni, amely a hadtápterület rendeltetése szempontjából hátrányos vagy zavaró lehet.

A tábori rendészetnek e cél szolgálatában a katonai igazságszolgáltatással együtt kell működnie. E ponton felsorolunk

négy olyan cselekményt,

amely a hadtápszolgálat körében gyakran előfordulhat és amelyet azért minden tábori csendőrnek ismernie kell, mert gyakran adnak munkát a tábori csendőrségnek. E cselekményeket a világháború tapasztalatai alapján iktatták be mind a katonai, mind a polgári büntetőtörvénykönyvekbe¹:

78. §. Két évig terjedhető fogházzal, háború idején 5 évig terjedhető börtönnel büntetendő, aki oly katonai egyént, akiről tudja, hogy megszökött, szökése alatt magánál vagy felügyelete alatt álló helyiségben tart vagy annak lappangásra vagy menekülésére bármiképp segílyt nyújt.

79. §. Az a polgári egyén, aki háború idején akár törvény, akár szerződés alapján katonai vezetés alatt szolgálat vagy munkálat teljesítésére köteles, ha ebbeli köteleességét nem teljesíti, három hónaptól hat hónapig terjedhető fogházzal, ha pedig a cselekményt két vagy több személy összebeszélésének következtében követte el vagy abból súlyos hátrány származott, öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Ha a cselekményt gondatlanságból követték el, egy hónaptól három hónapig terjedhető fogház a büntetés.

80. §. Aki háború idején a hadviseléssel kapcsolatban vészhiert kohol vagy valótlán vészhiert terjeszt, — amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, — vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

81. §. Aki hadifogolynak a hadifogságból megszökésre csak azért nyújt segílyt, hogy ez szabadságát visszanyerje, vétséget követ el és két évig terjedhető fogházzal büntetendő.

6. Az Élt. 78. §-a lényegileg nem más, mint

a szökés bűnpártolásának

törvényes meghatározása és büntetéssel sújtása.² A csendőrnek

¹ 1930:III. t.-c. (Élt.)

² A bűnpártolás fogalmának meghatározását a Btk. 374. és 375. §-ai adják. A szökés bűnpártolása eddig a Btk. 454. §-ában volt körülírva. Az Élt. 78. §-a eme utóbbi jogszabály helyébe lépett.

azt kell tisztázni, vajjon az az egyén, aki a katonaszökevénynek szállást, lakást vagy menedéket nyújtott, avagy őt ruhával, élelemmel, fuvarral látta el, *tudta-e, hogy az, akit ekként elősegít: katonaszökevény?* Azt is tisztázni kell, hogy *a segélynyújtás* időbelileg mikor kezdődött és *mennyi ideig tartott?* Ez azért is fontos, mert ha ez a tudatos segélynyújtás (pl. áruha beküldése, útlevel szerzése stb.) még azelőtt történt, mielőtt a szökevény a laktanyát, tábort, (szállását vagy más beosztási helyét) elhagyta, nem a fenti — bűnpártolási — eset forog fenn, hanem az ilyen egyént — a Ktbt. 36. §. 1. bek. alapján — mint *bűnsegéd* a szökésre megállapított (Ktbt. 94. §.) büntetés alapul vételével kell felelősségre vonni. Az utóbbi esetben súlyosabb büntetés vár reá, mert a bűnössége is nagyobbfokú.

A szökésben való részesség és a szökés bűnpártolása esetén — ha polgári egyén követi el — béke idején polgári bíróság illetékes az eljárásra, míg háború esetén az Élt. 8. §-a alapján alapuló kormányrendelet folytán — katonai bíróság.

Ha azonban a csendőrségi nyomozás olyan bizonyítékok birtokába jut, amelyek szerint a tettetést a hadviselésünk érdeke elleni *hazaárulási szándék vezette*, vagyis a szökések elősegítése által a magyar állam vagy szövetségese fegyveres erejének szándékosan hátrányt, avagy az ellenségnek szándékosan előnyt akart okozni, akkor e cselekmény az Élt. 59. §. 1. pontja szerint való *hűtlenség büntettévé* minősül. Ilyen szándék mellett szól pl. az, ha a szökevények célja az volt, hogy a velünk hadat viselő állam katonai szolgálatába álljanak és őket a gyanúsított e cél érdekében segítette.

Ilyen hazaárulás miatt a polgári egyének háború esetén katonai bíraskodás alá fognak kerülni,¹ sőt — ha előzetesen kihirdették² — az ilyen hazaárulót katonai rögtönítélő bíróság fogja felelősségre vonni. Az emiatt elfogott egyént tehát háború esetén a tényvázlattal együtt a területileg illetékes honvéd ügyésznek kell átadni.

7. Háború esetén rendkívül fontos az is, hogy azokban a gyárakban, üzemekben és munkahelyeken, ahol a hadviselés céljait szolgáló, vagy a hadsereg szükségleteit előállító munka folyik, az ott alkalmazott polgári munkások e munka folyamatos menetét

sztrájk, amerikázás és munkamegtagadás

révén ne zavarják. Ezt igyekeznek biztosítani az Élt 79. §-a. Ilyen sztrájkok és munkabeszüntetések esetén a csendőrség azt igyekezzék felderíteni, vajjon a munkazavaró mozgalom mögött *nem rejtőzik-e ellenséges állam bujtogató munkája;* kik a mozgalom látható és rejtett mozgatói és hogy nem az a házaáruló

¹ Az Élt. 8. §. 3. p.-ja alapján.

² Erre az Élt. 45. §-a nyújt módot.

szándék irányítja-e az egész mozgalmat, hogy nekünk — és szövetségeseinknek — hátrányt vagy az ellenségnek előnyt okozon? Arra is ki kell terjeszkedni, vajjon a tettes hazaáruló tevékenységéért pénzbeli jutalmazásban részesült-e, ha igen, ki részéről és milyen mérvűben? Tisztázni kell a tettes vagyoni helyzetét is.

Mindezekre két okból van szükség: először azért, mert a júdáspénz (ajándék, jutalom) mint bűnjel elkobzás alá kerül, másodsor pedig, mert a hazaárulóval szemben a törvény a vagyoneklobzást is lehetővé teszi. (Élt. 70. §.)

8. Az Élt. 80. §-a a

vész hírterjesztésnek

kívánja elejét venni. Azok előtt, akik a világháború alatt pánikot végigéltek, nem szorul bővebb bizonyításra, hogy egy vész hír milyen helyrehozhatatlanul káros következményekkel járhat. (A békeidők tapasztalataiból elég rámutatnunk az 1931. évi bankzárlatból táplálkozó vész hírekre, amelyek hatása alatt az ezüstpénz egyszerre eltűnt a forgalomból és szinte megbénította a mindennapi életet.) A világháború alatt azt is tapasztalhatuk, hogy ellenségeink kezében a vész hírek terjesztése igen veszedelmes fegyver volt, mert a lelki ellenállóerő megtörését szolgálta s ez, sajnos, sikerült is nekik. Háború esetén a vész hírterjesztőkkel szemben *kíméletlenül* kell fellépni.

A nyomozás során meg kell állapítani, vajjon a vész hírterjesztés nem *az ellenséges propaganda* érdekeit szolgálja-e, nem a hadviselésünk érdekei ellen való tudatos aknamunka rejlik-e mögötte, mert ha igen, akkor már nem az Élt. 80. §-ában körülírt egyszerű vétséggel, hanem az Élt. 59. §. 1. pontja szerint minősülő *hütlenség büntettségével* állunk szemben.

9. Az Élt. 81. §-a azt a bűncselekményt tárgyalja, amikor valaki pusztán emberi szánalomból vagy rosszul értelmezett emberiességi érzésből

hadifogoly megszökését

elősegíti. Ha ezt — bizonyíthatóan — azért teszi, hogy az ellenségnek ezzel előnyt, a mi hadviselési érdekünknek pedig hátrányt okozzon, a cselekménye már nem vétség, hanem *hütlenség büntette* (Élt. 59. §. 1. pontja). Magasrangú hadifogoly megszöktetése esetén a vélelem mindig az utóbbi eset valószínűsége mellett szól.

VII. FEJEZET.

A kivizsgálás.

55. A feljelentési kötelezettség.

1. A hivatalból üldözendő bűncselekményeket bárki feljelentheti. (Bp. 89. §.).

Olyan törvényes rendelkezés, amely mindenkit kötelezne, hogy a tudomására jutott büntetendő cselekményeket feljelentse: nincsen. De vannak esetek, amikor a feljelentési kötelezettség fennáll; ez a kötelezettség más-más tartalmú és terjedelmű aszerint, hogy A) *bármiről* (katonai vagy polgári egyénről); B) *közhivatalnokról*; C) *katonai egyénről*; D) *csendőről* vagy E) *tisztről* van-e szó. (Az áttekintés teljessége kedvéért katonai — csendőrségi — személyeknél nemesak a törvényekben, hanem a szabályzatokban is előírt fontosabb feljelentési — jelentéstételi — kötelezettségeket is felsoroljuk).

A) Általában.

2. Minden állampolgár (polgári vagy katonai egyén) négy esetben köteles a tudomására jutott büntetendő cselekményeket feljelenteni. Ezek a büntetendő cselekmények: 1. felségsértés, 2. hűtlenség büntette, 3. az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntettek és vétségek; és 4. a Btk. 230. §-ában előírt esetben.

Btk. 135. §. „*Aki olyan időben vesz hitelt érdemlő tudomást arról, hogy felségsértés elkövetése céloztatik, midőn annak megakadályozása még lehetséges és arról a felsőbbségnek jelentést nem tesz: három évig terjedhető államfogházzal büntetik, kivéve, ha a célbavett büntett abban hagyott.*

A tettes vagy részes hozzátartozói (78. §.) a feljelentés elmulasztása miatt nem büntettetnek.“

Ez a rendelkezés a Btk. 126—134. §-aiban foglalt felségsértési esetekre vonatkozik.

1930:III. t.-c. 69. §.: „Aki olyan időben vesz hitelt érdemlő tudomást arról, hogy a jelen fejezetben büntettnek nyilvánított cselekmény elkövetése céloztatik, amidőn annak megakadályozása még lehetséges, és arról a hatóságnak, mihelyt teheti, jelentést nem tesz, három évig terjedhető állampolgárral büntetetik, kivéve, ha a célbavett büntett abban hagyatott.

A tettes vagy részes hozzátartozója (Btk. 78. §.) a feljelentés elmulasztása miatt nem büntethető“.

Ez a feljelentési kötelezettség az 1930:III. t.-c. 58—68. §-aiban foglalt hűtlenségi esetek feljelentésére vonatkozik.

1921:III. t.-c. 3. §.: „Aki az állam és társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására vagy megsemmisítésére, különösen valamely társadalmi osztály kizárólagos uralmának erőszakos létesítésére irányuló mozgalomról vagy szervezkedésről hitelt érdemlő tudomást szerez és erről a hatóságnak, mihelyt lehetséges, jelentést nem tesz, az, amennyiben részesség nem terheli, vétség miatt egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

Az előbbi bekezdés alapján nem büntetendő a tettesnek vagy részesnek hozzátartozója (1878:V. t.-c. Btk. 78. §.).

Nem büntetendő a cselekmény akkor sem, ha a mozgalomról vagy szervezkedésről a hatóságnak valamely köz tudomású tényből, különösen sajtóközleményből értesülnie kellett.“

Ez a feljelentési kötelezettség az 1921:III. t.-c.-ben felsorolt összes büntettek és vétségek eseteire kiterjed.

Btk. 230. §.: „Aki oly tények vagy bizonyítékok tudomásával bír, melyektől ártatlanul vizsgálat alá vont egyénnek felmentése, — vagy ártatlanul elítéltnak kiszabadulása függ és azokat akár az illetővel, vagy hozzátartozóival, akár az illető hatósággal nem tudatja — ámbár azt magának, hozzátartozójának vagy más ártatlan személynek veszélyeztetése nélkül megtehetette volna: vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.“

Ez a kötelezettség általában minden esetre vonatkoztatható, tehát általános irányú kötelességet foglal magában s mint ilyen, közel áll az állampolgárok általános tanuzási kötelességéhez.

B) Közhivatalnok:

Bp. 87. §.: „Az összes hatóságok és hatósági közegek kötelesek a hivatali hatáskörükben tudomásukra jutott, nem magánindítványra üldözendő büncselekményeket a birtokukba ke-

rült adatok közlésével és a bizonyító tárgyaknak áttétele mellett a kir. ügyészségnek feljelenteni. Egyúttal intézkednek a bűncselekmény nyomainak fenntartására, valamint a bűnjeleknek és más bizonyító tárgyaknak megőrzése iránt."

Ez a §. nemcsak a rendőri hatóságokat és a rendőri közegeket, hanem minden hatóságot és minden hatósági közeget (tehát pl. a vasúti kalauzt is) kötelezi a hivatalosan tudomásukra jutott összes — nem magánindítványra üldözendő — bűncselekmények feljelentésére. A feljelentés elmulasztása miatt a közhivatalnok az eset körülményeihez képest a Btk. 478. §-ában körülírt büntett (ú. n. hivatali bűnpártolás) miatt vagy pedig fegyelmi úton felel.

Büntetés terhe alatt köteles továbbá a közhivatalnok az alábbi feljelentésre:

Btk. 197. §.: „Azon közhivatalnok, aki valakinek törvényellenes letartóztatásáról vagy fogvatartásáról hivatalos tudomással bírván, azt az illetékes felsőbbségnek azonnal fel nem jelenti és azon felsőbbség, mely a feljelentés által, vagy más módon hivatalos tudomására jutott tény megvizsgálását és a kellő intézkedést negyvennyolc óránál tovább halasztja: személyes szabadság elleni vétséget követ el és egy hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.”

Ez a kötelezettség minden közhivatalnokra vonatkozik, tekintet nélkül arra, hogy a bűnvádi eljárás megindítása vagy a büntetés végrehajtása felett való felügyelet az ő hatáskörébe tartozik-e vagy sem.

C) **Katonai egyén:**

Az a feljelentési kötelezettség, amelyet fentebb általában mindenkire és a közhivatalnokokra vonatkozóan felsoroltunk, a katonai — csendőr — egyéneket is terheli azzal a hozzáadással, hogy a katonai — csendőr — egyének a felségsértési és hűtlenségi bűncselekményeket nemcsak feljelenteni, hanem — ha módjukban áll — megakadályozni is kötelesek. (1930:III. t.-c. 85. §. ut. bek. és 86. §. 3. pont).

A katonai egyének feljelentési kötelezettsége ezenfelül még a következő esetekre is kiterjed:

Ktbtk. 133. §. (4. pont.): „Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, hat hónapig, súlyos esetben hat hónaptól öt évig terjedhető fogházzal kell büntetni azt a katonai egyént, aki szolgálati kötelességének szándékos vagy gondatlan megszegésével... fontos körülményről jelentést nem tesz, vagy az illetékes helyet nem értesíti.”

Hogy mit kell „fontos körülmény“ alatt érteni, az sem a törvényben, sem pedig másutt nincs megállapítva. A Ktbtk. itt elsősorban a *katonai érdekből fontos körülményekre* (ellenséges tervek, mozdulatok stb.) céloz, önként értendő azonban, hogy mások — elsősorban katonai egyének — által elkövetett súlyos bűncselekmények a Ktbtk. e rendelkezése szempontjából szintén fontos körülménynek tekintendők (pl. bujtogatás, szökésre szövetkezés, stb.). Ugyancsak fontosnak kell tekinteni azokat a körülményeket is, *amelyeket a szabályzatok mint ilyet kiemelnek*, pl. a rendkívüli események, titkos társulatokról szerzett tudomás (Szolg. Szab. I. rész 54. pont) stb.

Ktbtk. 83. §.: *„Az a katonai egyén, aki oly időben vesz hitelt érdemlő tudomást arról, hogy zendülés elkövetése céloztatik, amidőn annak megakadályozása még lehetséges és arról a felsőbbségnek, mihelyt teheti, jelentést nem tesz vagy a zendülést más módon megakadályozni tőle telhetően nem törekszik, egy hónaptól egy évig terjedhető fogházzal büntetendő. A büntetés három évig terjedhető fogház, ha tettesnek rendfokozata van, vagy ha a cselekményt háború idején követték el.*

A cselekmény akkor is büntetendő, ha gondatlanságból követték el.“

Ktbtk. 98. §.: *„Az a katonai egyén, aki szökésre szövetkezésből oly időben vesz hitelt érdemlő tudomást, amidőn a szökés még megakadályozható és a szövetkezéstről a felsőbbségnek, mihelyt lehetséges, jelentést nem tesz, vagy a szövetkezést más módon megakadályozni tőle telhetően nem törekszik, egy hónaptól egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.*

A büntetés három évig terjedhető fogház, ha a tettesnek rendfokozata van, vagy a cselekményt háború idején követte el.“

A feljelentésre a hozzátartozók is kötelezve vannak.

D) A csendőr:

A csendőrt minden hivatalból üldözendő bűncselekmény esetében nemcsak feljelentési, hanem nyomozási kötelezettség is terheli. Ez a kötelezettség a csendőrnek rendőri közegi minőségéből következik. Ugyanis:

Bp. 94. §.: *„A rendőri hatóságok és közegek kötelesek a nem magánindítványra üldözendő bűncselekményeket külön felhívás nélkül is hivatalból nyomozni és a tudomásukra jutott adatok megjelölésével, valamint a bizonyító tárgyak áttétele mellett az illetékes kir. ügyészségnél feljelenteni.*“

A Bp. eme rendelkezésén alapulnak a Szut. 64. pont 2. alpontjában, valamint a 398. pont. 2. bekezdésében előírt, azonos tartalmú rendelkezések.

A köteles feljelentés elmulasztása a csendőr részéről az eset körülményeihez képest hivatali bűnpártolássá (Btk. 478. §.), vagy a Ktbtk. 133. §. 4. pontjába ütköző szolgálati vétséggé minősülhet.

Belső szolgálati természetű feljelentési, illetve jelentéstételi kötelezettséget írnak elő a csendőr, valamint a csendőr előljárói számára a következő rendelkezések:

Szut. 71. pont: „... (a csendőr) *ne palástoljon semmi hibát, amely a fegyelmet vagy a szolgálat érdekeit veszélyezteti vagy a testület jóhírének ártalmára van. Ilyen hibáktól ne csak maga óvakodjék, hanem azoknak elkövetésétől bajtársait is tartsa vissza s ha ilyenekről, vagy bajtársai által elkövetett büntetendő cselekményekről értesül, közvetlen előljárójának azonnal tegyen jelentést.*“

Szut. 292. pont: „Ezenkívül minden csendőrségi előljáró és feljebbvaló jogosult minden csendőrt vagy járőrt, ha velük találkozik, mind szolgálatteljesítés, mind az öltözködés és magatartás tekintetében bárhol és bármikor ellenőrizni. Az esetleg észlelt szabálytalanságokat — amennyiben saját hatáskörében azonnal nem intézkedhetik — az illetékes szárnyparancsnoknak bejelenti, illetőleg azzal közli.“

Szut. 564. pont: „Ha a járőrvezető tiltott dolgot, szabálytalanságot vagy mulasztást készül elkövetni, a járőrtársnak nemcsak joga, de kötelessége is a járőrvezető figyelmét a szabálytalanságra vagy mulasztásra felhívni. Ha ez a figyelmeztetés eredménytelen maradt, a járőrtárs kötelessége bevonulás után a történetekről a járőrvezető közvetlen előljárójának azonnal jelentést tenni.“

Az itt említett feljelentési (jelentéstételi) kötelezettség nemcsak a büntetőtörvények által tiltott bűntettek, vétségekre és kihágásokra, hanem a fegyelmi természetű szabálytalanságokra is vonatkozik.

E) Tisztek:

A csendőrség tisztjei sem rendőri hatóságnak, sem pedig rendőri közegnek nem tekinthetők, amiből következik, hogy a *rendőri hatóságok és közegek feljelentési kötelezettsége a csendőrség tisztjeit nem terheli.* A szárnyparancsnoknak jogában áll ugyan, hogy egyes büncselekmények nyomozását saját felelős-

ségére elrendelje (Szut. 600. pont), de ez a tennivalója is csak jog, nem köteleesség. Ez önként értendő is, mert ha a Szut. a csendőrség tisztjeit nem ruházza fel sem a rendőri hatóságok, sem a rendőri közegek jogaival, nem terhelheti azok köteleességével sem.

A csendőrség tisztjeit tehát ugyanaz a feljelentési kötelezettség terheli, mint a katonai egyéneket általában.

Külön feljelentési kötelezettséget állapít meg azonban a tisztek számára az A.—46. Becsületügyi Szabályzat 12. §. 2. bekezdése:

A.—46. 12. §. (2. bek.) „Mindenki jogosult, a tisztnek pedig kötelessége bármely tiszt oly cselekményeit és mulasztásait, amelyek — nézete szerint — a tiszt állás becsületébe ütköznek, az illető tiszt előljáró parancsnokságának (hatóságának) bejelenteni; tényleges szolgálatban álló egyének azonban jelentésüket szolgálati úton teszik meg.“

E bejelentési kötelezettség elmulasztása nem büntetőjogi, hanem esetleg becsületügyi következményekkel járhat.

56. A kivizsgálásról általában.

1. Mind a fegyelmi, mind a bírói eljárást rendszerint

közigazgatási kivizsgálás előzi meg.

A kivizsgálás szóbelileg végrehajtott, kikérdezésekből és megállapításokból álló, alakszerűségekhez nem kötött közigazgatási természetű parancsnoki intézkedés, illetve ténykedés.

Legénységi egyének elleni ügyek kivizsgálása elvileg a szárny- (alosztály-) parancsnok feladata. Csekélyebb jelentőségű ügyek kivizsgálásával a szakaszparancsnok is megbízható.

A közigazgatási kivizsgálásnak írásba foglalt alakja a honvédségnél a *tényvázlat*, a csendőrségnél a *kivizsgáló jelentés*. Arra, hogy a tényvázlat mit tartalmazzon, a Szolg. Szab. I. rész 639. pontja ad utasítást. A csendőrségnél, ha kivizsgáló jelentést terjesztettek fel, *külön tényvázlatot is* csak olyan ügyekben kell az osztályparancsnoknak szerkeszteni, amelyek az ő megítélése szerint fegyelmileg nem intézhetőek el, hanem bírói megtorlást igényelnek. Külön tényvázlatot azonban ilyen esetben sem kell szerkeszteni, hanem csak a Szut. 229., illetve a Szolg. Szab. I. rész 639. pontjában foglalt adatokat kell a kivizsgáló jelentésre — annak kiegészítéseképpen — reávezetni.

2. Az alatt, hogy a kivizsgálás alakszerűséghez nem kötött ténykedés, azt kell érteni, hogy a kivizsgáló az általa foganatosított kikérdezésekről és egyéb cselekményekről nem vesz fel

jegyzőkönyvet,

hanem csak *feljegyzéseket* készít és azok tartalmát jelentésbe foglalja. *Ez azonban nem jelent tilalmat arra, hogy a kivizsgáló, ha szükségesnek látja, jegyzőkönyvet vehessen fel.* Ha a későbbi bizonyítás szempontjából szükségesnek mutatkozik, a kivizsgáló tiszt egyes, különösen fontos tényeket, körülményeket, vallomásokat stb. jegyzőkönyvben is rögzíthet, főleg akkor, ha ez később előreláthatóan nem lesz lehetséges és ha büntetőbíróilag üldözendő cselekményről van szó.

3. Gyakorlati szempontból helyes, ha a kivizsgáló az általa foganatosított kihallgatásokról részletes

feljegyzést

készít, *azt az érdekelt előtt felolvassa és vele aláíratja,* mert az ilyen feljegyzés — bár nincs okirati jellege — a későbbi eltérő vagy ellentétes vallomással szemben bizonyítékul szolgálhat.

4. A kivizsgálás közigazgatási — fegyelmi — eljárási jellegéből folyik, hogy a kivizsgálónak polgári egyének ellen

személyi kényszerrel járó

cselekményeket (pl. elővezetés, elfogás, letartóztatás, házkutatás stb.) sem elrendelnie, sem foganatosítania nem szabad. Ha polgári egyén a vallomástételt megtagadja, a kivizsgáló őt arra nem kényszerítheti, hanem — ha a vallomás fontos — a közigazgatási (rendőri) hatóság által való kihallgattatása végett a kerületi parancsnokságnak kell jelentést tennie.

5. A kivizsgálás során kihallgatott, az övénel alacsonyabb rendfokozatú csendőrségi személyekkel szemben a kivizsgáló e ténykedésének tartamára akkor is

előljárói viszonyba lép,

ha az illetők neki egyébként — a szervi tagozódás folytán — nincsenek is alárendelve.

6. A kivizsgálás során elkövetett

hamis tanuzás,

mint ilyen, nem büntethető, miután a kivizsgáló a tanut nem esketheti meg. Mint hamis vád, rágalmazás vagy becsületsértés azonban az eset körülményeihez képest büntetés alá eshetik.

57. A feljelentés.

1. Az előljáró leggyakrabban feljelentésből értesül az eseményről, amely kivizsgálást tesz szükségessé.

A feljelentés származhatik testületen kívüli ismert vagy ismeretlen személytől, testületen belüli alárendelt parancsnoktól, de tudomást szerezhet az előljáró a kivizsgálást igénylő ügyről a Nyut. 9. mell. értelmében hozzá beérkező eseményjelentésből vagy magánértesülésből is.

A feljelentés vétele után a parancsnok először is azt állapítsa meg, hogy a feljelentett ügy

az ő hatáskörébe tartozik-e.

Ha állományába tartozó, tehát neki alárendelt legénységi egyén által, vagy nem alárendelt legénységi egyén által, de a parancsnokság területén elkövetett cselekményről van szó, a parancsnok kivizsgálási illetékessége elvileg fennáll. Tisztek ellen beérkező feljelentést a szárnyparancsnok¹ még akkor se vizsgáljon ki, ha a feljelentett tiszt alárendeltje, hanem a feljelentést intézkedés végett terjessze fel a kerületi parancsnok-sághoz.²

2. A kivizsgálás illetékességének megállapítása után megfontolás tárgyává kell tenni, hogy a feljelentett ügyet a parancsnok a

saját hatáskörében elbírálhatja-e,

nem lesz-e az valószínűleg súlyosabb fegyelmi fenytéssel fenytendő, mint amennyit ő kiszabhat, vagy pedig nem igényel-e bírói elintéztést. Az első esetben kivizsgáló jelentést nem kell készíteni, hanem az ügy — a Szolg. Szab. I. rész 636. pont 1. bekezdése értelmében — szóbeli megvizsgálás és a gyanúsított szóbeli meghallgatása után házi (pro domo) feljegyzéssel is elintéztethető, ellenkező esetben írásbeli kivizsgáló jelentést kell szerkeszteni. Előreláthatóan bírói elintéztést igénylő ügyekben a kivizsgáló jelentést szolgálati úton a kerületi parancsnoksághoz kell felterjeszteni; az osztályparancsnokság — a tényvázlat- adatok reávezetése után — a gyanúsított csendőregyén büntetési jegyzőkönyvi kivonatát, eredeti alosztály-anyakönyvi lapját, a dícséreték jegyzékét és a minősítvényi táblázatát csatolja.

¹ Ott, ahol az alábbiakban szárnyparancsnokot írunk, ez alatt értelemszerűen az alosztályparancsnokot is érteni kell.

² A kivizsgálásokat szabályozó utasítások: 1. Szolg. Szab. I. rész. XIV. fejezet; 2. H.—1. utasítás. (Ezek mind a honvédségre, mind a csendőrségre érvényesek); 3. Cs.—1. Szervezeti és Szolgálati Utasítás a m. kir. csendőrség számára; 4. Cs.—4. Utasítás a m. kir. csendőrség nyomozó alakulatai számára (csak a csendőrségre érvényes).

3. A feljelentések két csoportba sorolhatók: 1. *névtelen* (álnévvel ellátott) és 2. *ismert* egyéntől származó feljelentések.

A névtelen feljelentésre

a Szolg. Szab. I. rész 692. pont 2. alpontja a következőket rendeli: „*Névtelen vagy teljesen ismeretlen egyéntől származó feljelentéseket rendszerint nem kell figyelembe venni. Csak akkor kell a körülmények megállapításáról gondoskodni, ha az ilyen feljelentés nem csupán az erre jogosult indítványára üldözendő bűncselekményről szól, hanem a bűncselekményt hitelesen megállapító körülményeket is tartalmaz.*

Az ilyen feljelentés alapján feltűnés nélkül és a gyanúsított egyén becsületének lehető kimélésével kell végezni a megállapítást.“

A névtelen feljelentés mögött sok minden rejtőzhetik. Tartalmazhat olyan gyanúsítást vagy éppen rágalalmazást, amelylyel a feljelentő azért nem mer nyíltan előállani, mert az alaptalanságáról maga is meg van győződve és a feljelentett csendőrnök csak kellemetlenkedni akar; lehet olyan egyénnek, aki ellen a csendőr eljár, a személyes bosszúja, de lehet egy erkölcsileg gyáva alárendeltnek (alattosnak) az előljárója, illetve feljebbvalója ellen való függelemsértő rágalalmazása vagy pedig erkölcsileg megvetendő indítóokokból eredő bajtársiatlan cselekedet. Mindezek a nézőpontok nem annyira a névtelen feljelentésben foglaltaknak, mint inkább a *névtelen feljelentő személyének megállapítását* teszik szükségessé. Viszont azonban lehetnek esetek, amikor a névtelen feljelentések valakinek a szolgálati (hivatali) visszaéléseire fényt deríthetnek: ezért a névtelen feljelentésekben foglaltak valóságának megállapítása — főleg, ha az abban felhozottak tényekkel valószínűsítve vannak — nem mindig mellőzhető. Ténybeli adatok nélkül, csak általánosságban vádaskodó névtelen feljelentés nem alkalmas arra, hogy kivizsgálás alapjául szolgáljon, nehogy általa a vádaskodó az egyedüli célját: a feljelentett meghurcolását elérje.

4. Ha a feljelentő személye ismert

vagy ha nem írásban, hanem szóval tesz feljelentést, arra kell törekedni, hogy a feljelentett tényeket ne csak általánosságban jelölje meg, hanem egyenkint sorolja fel és azok bizonyítékainak beszerzését se bízta teljesen a kivizsgálásra, hanem ő maga jelölje meg. Ezért jó a szóbeli feljelentésről — különösen, ha súlyosabb természetű cselekményre vonatkozik — jegyzőkönyvet felvenni. Ennek kettős célja lehet: először, hogy a további eljárás folyamán a feljelentés terjedelme és tárgyi alapja kétséget kizáró módon tisztázást nyerjen, másodsor pedig, hogy a

feljelentés rosszhiszemősége vagy alaptalansága esetén a jegyzőkönyv a feljelentő felelősségrevonásához hiteles alapot nyújtson. A Szolg. Szab. I. rész 692. pont 2. alpontja elő is írja, hogy: „*Minden olyan feljelentésről, amelynek tárgyában előreláthatólag bírósági eljárás indul meg, jegyzőkönyvet kell szerkeszteni.*“

Számolni kell azzal is, hogy a panaszos, ha az eljárás folyamán azt látja, hogy a panasz nem nyer beigazolást, azt később elferdíti, vagy esetleg a kivizsgálót gyanúsítja meg az elferdítéssel.

5. A kivizsgálás elrendelése, illetve megindítása előtt a panaszt abból a szempontból is meg kell vizsgálni, hogy az abban foglalt cselekmény

hivatalból vagy magánindítványra üldözendő-e.

Utóbbi esetben a feljelentőt, illetve a magánindítványra jogosultat meg kell kérdezni, kívánja-e, hogy a feljelentésben foglalt magánindítványi cselekményt kivizsgálják? Ha a feljelentést a magánindítványra jogosult adta be, vagy mondotta jegyzőkönyvbe és ha abban az eljárás megindítását kifejezetten kívánja, külön magánindítványi nyilatkozatot is nem kell beszerezni.

58. A kivizsgálás részletfeladatai.

Az alábbiakban néhány útmutatást adunk, hogy egyes események vagy cselekmények kivizsgálása alkalmával, amelyek leggyakrabban szolgálnak kivizsgálás tárgyául, a kivizsgálónak főképpen milyen tényelemek, részletkörülmények tisztázására kell súlyt helyezni. Különösen fontos ezeknek a tényelemeknek, részletkörülményeknek stb. a tisztázása akkor, ha a kivizsgálást előreláthatóan bűnvádi eljárás fogja követni.

59. Fegyverhasználat.

1. A fegyverhasználati eseteket a Szut. 222. pont *b)* alpontja értelmében *a tudomásulvétel után azonnal ki kell vizsgálni.*

A kivizsgáló a helyszínre érkezése után állapítsa meg, hogy *van-e életveszélyesen sérült?* Ha van, elsősorban őt hallgassa ki (jegyzőkönyvileg), de egyúttal tegyen távbeszélőn jelentést a kerületi parancsnokságnak, hogy, ha szükségesnek látja, az illetőnek bírói kihallgatása iránt intézkedhessék.

Ha a fegyverhasználat *halálos volt*, az elhalt egyén *bírói boncolását* minden esetben elrendelik, azért — egyidejű jelen-

téstétel mellett — a hullának változatlan állapotban megőrzéséről kell gondoskodni. Sérült egyéneket — a csendőrt is, ha megsérült — orvosilag azonnal meg kell vizsgáltatni és az orvosi leletet a kivizsgáló jelentéshez kell csatolni. Polgári egyéneket azonban *a kivizsgáló nem kényszeríthet*, hogy magukat orvosilag megvizsgáltassák.

2. A kivizsgálást *a fegyverhasználat előzményeinek*, sőt, ha szükségesnek látszik, *a járőr eligazítása óta történeteknek* megállapításával kell kezdeni.

A fegyverhasználat *helyszínének*, a helyzetnek, a szereplők helyének stb. megállapítása és lefényképezése vagy vázlatba foglalása fontos, mert ezeknek ilyen módon rögzítése később olyan kérdésekre is választ adhat, amelyek a kivizsgálás alkalmával esetleg fel sem merültek, vagy nem látszóttak lényegeseknek, de később fontosakká váltak.

Az események tisztázásánál azoknak a körülményeknek a megállapítására is súlyt kell helyezni, amelyekből eldönthető, hogy a csendőr részéről a fegyverhasználat *jogával vagy kötelességével állunk-e szemben*, utóbbi esetben a kötelezettség a Szut. 330. pontjának melyik alpontjában foglalt rendelkezésre alapítható. Arra, hogy egyes esetekben milyen tényelemek tisztázására kell súlyt helyezni, jó útmutatást ad a Szut. 50. §-ában foglalt magyarázat. A 330. pontnak az 50. §-ban dűlt betűkkel szedett szövegrészleteit a 330. pont alpontjainak tényelemeiként foghatjuk fel.

A fegyvert használt *csendőrhöz* kérdést kell intézni, hogy fegyverhasználatát a Szut. 330. pont *melyik alpontja alapján vélte jogosnak* és milyen indokok alapján. Az erre adott válaszát a kivizsgáló jelentésben tárgyalni kell.

3. Ha a fegyverhasználat alkalmával *érdektelen — ártatlan — egyének is megsérültek*, meg kell állapítani, hogy ez miként történt és hogy ezért a csendőrt vagy magát a megsérült egyént gondatlanság nem terheli-e.

Alkalmazott vagy megkísérelt-e alkalmazni a csendőr a fegyverhasználatot megelőzően *enyhébb eszközöket*, ha nem, miért nem? *Eredménytelen fegyverhasználat* alkalmával az eredménytelenség okát is fel kell deríteni.

Okvetlenül tisztázni kell, hogy a fegyverhasználat miatt kit terhel felelősség; a csendőrt, a sértettet, harmadik személyt-e, vagy senkit sem?

A véleményben a kivizsgálónak a kivizsgálás összeredménye alapján nyilatkoznia kell, hogy a fegyverhasználatot *jogosnak vagy jogtalanak tartja-e*, utóbbi esetben a Szut. 330. pont melyik alpontja vagy alpontjai értelmében? Ha a fegyverhasználat a kivizsgáló véleménye szerint jogtalan volt, mutasson rá a csendőr szempontjából esetleg fennforgó *súlyosbító vagy enyhítő körülményekre is*.

4. Fegyverhasználat kivizsgálásánál figyelembe kell venni azt a tapasztalati körülményt, hogy az ilyen ügyeket

rendszerint polgári per szokta követni, amelynek során a megsérült egyén, vagy a meghalt egyén hátramaradottjai (feleség, gyermekei, öreg szülei) a csendőrt vagy a kincstárt kártalanítás, illetve tartásdíj iránt keresettel támadják meg. Bár az ilyen keresetek ügyében a polgári bíróság a kivizsgálás, sőt a bűnvádi eljárás eredményétől függetlenül is ítélni, mégis fontos, hogy a kivizsgáló a fegyverhasználat lefolyását igen pontosan tisztázza, főleg pedig, hogy kivizsgáló jelentésében a fegyverhasználattal kapcsolatos szolgálati érdekeket kidomborítsa.

Ha a csendőrkerületi, mint illetékes parancsnok a Szut. 347. pont 3. bekezdése értelmében *ügyészi előzetes megállapításokat* rendel el, vagy ha az illetékes honvédtörvényszék a csendőrügyész indítványára *a honvédkivizsgálóbíró kirendeli*, az ügyész, illetve a vizsgálóbíró megjelenésétől kezdve *a kivizsgálást be kell szüntetni*. Ilyen esetben a kivizsgáló csak az elrendelt tájékoztató jelentésnek, valamint a parancsnoki minőségéből folyó intézkedéseknek (pl. az örs megerősítése) megtételére szorítkozik, kivizsgáló jelentést tennie felesleges.

60. Természetellenes és erőszakos halálesetek.

1. Természetellenesnek

azt a halálesetet nevezzük, amely nem a természet rendje szerint, tehát nem betegség következtében keletkezett. Természetellenes a haláleset pl. ha baleset következtében történt vagy öngyilkosság következménye volt, míg ha valaki pl. agyvérzés vagy szívbénulás következtében az utcán összeesik és meghal, a halálesetet természetesnek kell tekinteni, mert csak szokatlanabb körülmények között, de természetes okok miatt következett be.

2. Erőszakos

az a haláleset, amelyet másnak erőszakos cselekménye okozott.

Amíg nem lehet megállapítani, hogy egy haláleset természetes volt, azt kell vélelmezni, hogy természetellenes, illetve erőszakos módon következett be.

3. Természetellenes és erőszakos haláleseteknél az örsparancsnok első kötelessége, hogy — az előírt eseményjelentések megtétele után —

a helyszín megőrzéséről

gondoskodják, a bűnjeleket vagy az eset tisztázásához szükséges tárgyi bizonyítékokat biztosítsa, az eset szem- és fültanuit pedig feljegyezze.

4. Ha csendőr (katonai) egyén halálának körülményeit kell tisztázni, ez bizottságilag történik.

A bizottság összeállítására

a H.—1. jelzetű utasítás 2. füzet, II. fejezet 7. §-ában foglalt rendelkezéseket kell értelemszerűen alkalmazni. A bizottság vezetője a szárnyparancsnok (kirendelt tiszt), tagjai: egy második tiszt és a csendőrorvos. Ha csendőrségi (honvéd) orvos nem áll rendelkezésre, őt szerződéses csendőrségi vagy más polgári orvos, a második tisztet pedig csendőraltiszt (lehetőleg a szakasz- vagy őrsparancsnok) helyettesítheti.

5. Első tennivaló

a halott személyazonosságának megállapítása.

Erre két olyan személyt kell alkalmazni, akik az elhunytat életében jól ismerték. Csendőrségi személy személyazonosságának megállapítására csendőrököt kell alkalmazni.

Ezután fel kell deríteni azokat az eseményeket, amelyek között a haláleset bekövetkezett. Ezek tisztázása céljából a szükséges tanukat ki kell kérdezni, a tárgyi bizonyítékokat pedig össze kell gyűjteni és biztosítani. A megállapítások módjára és arra, hogy azokat miként kell írásban rögzíteni, a H.—1. utasítás 2. füzet 17—19. oldalain, valamint az 1. mellékletében találunk útbaigazítást. Minden tanut külön kell kikérdezni és a vallomásáról külön-külön jegyzőkönyvet kell felvenni. A tanukihallgatási jegyzőkönyveket a bizottság tagjain kívül a kihallgatott tanu is aláírja.

6. A kivizsgálás eredményének összefoglalásaként szerkesztendő

tényálladáki jegyzőkönyvhöz

(H.—1. ut. 2. füzet, 1. mell.) csatolni kell a kihallgatásokról felvett jegyzőkönyveket. A tényálladáki jegyzőkönyv szövegét a bizottság saját észleletei és a tanuvallomások alapján állítja össze és azt csak a bizottság tagjai írják alá. A tényálladáki jegyzőkönyvhöz az orvosi leletet is csatolni kell. (Hogy az orvosnak a bizottságban mi a tennivalója, a H.—1. szabályzat részletesen meghatározza.) *Hullaboncolás* szükséges minden olyan esetben, amikor a halál okát sem a kivizsgálás (bizottsági tényálladáki eljárás), sem pedig a hullaszemle eredményéből nem lehet kétséget kizáró módon megállapítani.

Ha a tényálladáki bizottsági eljárás adatai szerint a halált honvéd büntető bíraskodás alá tartozó csendőregyén büntetendő cselekménye vagy mulasztása okozta, erről a kerületi parancsnoksághoz azonnal jelentést kell tenni. A csendőrkerületi parancsnok az ügyésze útján teszi meg a további intézkedéseket. Miután ennek során bírói hullaszemlére és bonco-

lásra lesz szükség, amelyet a törvényes rendelkezések (Kbp. 131., 136., 142., 143. és 211. §-ai) értelmében bíróságnak kell végrehajtani, a csendőrügyész ilyen esetben a megejtendő boncolás helyéhez legközelebb fekvő katonai bírósághoz fordul. Ha azonban úgy látja az eset körülményeiből, hogy a katonai bíróság kellő időben el nem érhető, avagy a szükséges bírói ténykedést azért nem foganatosíthatja, mert annak során a honvédbüntetőbíróságnak alá nem vetett egyénnel szemben kellene — honvédségi vagy csendőrségi laktanyán (táboron, lövőtéren stb.) kívül — szemlét, lefoglalást, házkutatást, személymotozást eszközöltetni, a legközelebbi polgári büntetőbírósághoz fordul és a szemle és a hullaboncolás megejtését kéri. A bíróság várható kiszállása azonban a tényállás tisztázását és a tényálladáki jegyzőkönyv felvételét nem befolyásolja. Ez következik a Kbp. 130. §. 4-ik bekezdésének abból a rendelkezéséből is, mely szerint az előljáró parancsnokságok, hatóságok és közegek kötelesek a feljelentés (jelentés) előterjesztése után is, az illetékes parancsnok elhatározásáig mindazokat a halasztást nem tűrő intézkedéseket foganatosítani, amelyek az ügy tisztázására szolgálnak, vagy a bűncselekmény nyomainak és bizonyítékainak változatlan fenntartását célozzák vagy a tettes megszökésének elejét veszik.

7. Ha bírói kiszállás várható,

a hullát és az eset színhelyét, amennyiben lehetséges, *változatlan állapotban kell megőrizni*. Ha ez nem lehetséges, akkor a hullát olyan helyre kell szállítani, ahol a bírói hullaboncolás eszközölhető lesz. Ez esetben azonban a bizottság — mielőtt a hullát a tett színhelyéről elszállíttatná — készítsen a hulla helyzetéről pontos jegyzőkönyvi leírást és lehetőleg fényképfelvételt is. Csak azután lehet a hullát a hullaházba, vagy a hulla biztos megőrzésére alkalmas helyre — az egészségügyi elővigyázati intézkedések betartása mellett — elszállíttatni.

Ha a halál bekövetkezését csendőr (katona) és polgári egyének együttesen okozták, vagyis *a halál előidézésében polgári egyének mellett csendőregyének, ezenkívül esetleg még katonai egyének is részt vettek*, a H—1. jelz. utasítás 2. füzet 37. pontjának előírását a Kbp. 136. §. 3. bekezdésének rendelkezéseivel egybevetve a szükséges intézkedések a következők:

Bár ez esetben — a Kbp. 136. §. 3. bek. szerint — „a tényálladék megállapítása a polgári hatóságokat illeti meg“, azért fontos, hogy a tényállás tisztázásánál a csendőrségi (honvédségi) szolgálati és testületi érdek is érvényesülhessen. E célból *a kerületi parancsnoksághoz olyan jelentést kell a helyszínéről küldeni*, amiből a tényállás legfontosabb része (a halál bekövetkezésének oka és körülményei s abban a csendőregyének szerepe) már kivehető legyen. A csendőrkerületi parancsnok —

ügyésze útján — intézkedik, hogy a helyszínére a polgári hatóságokkal közös bizottságba a honvédtörvényszéktől vizsgálóbíró szálljon ki s ugyanoda az ügyészt is kirendeli.

Ezek a hivatalos személyek (csendőrügyész és a honvédtörvényszék vizsgálóbírája) fogják a vegyes bizottság által végzendő megállapításuk és a polgári vizsgálóbíró által irányított hullaszemle, valamint a boncolás során a csendőrségi testületi és szolgálati érdekeket képviselni.

Ugyanilyen szempontokból a vegyesdandárparancsnok, mint illetékes parancsnok is kiküldheti a helyszínére a honvédügyészt.

8. A bizottságot vezető tiszt

a hulla eltemetését

csak akkor engedélyezheti — írásban — ha 1. az elhalt személye ismeretes, 2. a halál oka kétséget kizáró módon megállapítást nyert és 3. bűncselekmény gyanúja nem forog fenn. Ellenkező esetben az eltemetést *csak az illetékes parancsnok ügyésze*, illetve a kiszállott (katonai vagy polgári) *vizsgálóbíró* engedélyezheti. Polgári egyének eltemetéséről hozzátartozóik, ilyenek nemlétében a közigazgatási hatóság gondoskodik.

9. A tényálladási jegyzőkönyvet a tanukihallgatási jegyzőkönyvekkel, az orvosi lelettel, valamint egyéb mellékleteivel (tanukihallgatási jegyzőkönyvek, bűnjelek, bizonyító tárgyak, helyszínrajzok stb.) valamint az érdekelt anyakönyvi lapjával szolgálati úton

a kerületi parancsnoksághoz kell felterjeszteni.

A kerületi parancsnokság öngyilkosság esetén az iratokat a honvédelmi miniszterhez terjeszti fel, bűncselekmény gyanúja esetén pedig a bűnvádi eljárás megindítása iránt is intézkedik. Baleset esetén az iratokat nem kell felterjeszteni, hanem arról, ha az a Szolg. Szab. I. rész 365. p. 1. bek. c) alpontja alá vonható, a 365. pontban említett jelentéseket kell megtenni.

10. Az eddig felsorolt tennivalókon kívül a kivizsgáló tisztnek meg kell tennie azokat az intézkedéseket is, amelyeket a Szolg. Szab. I. rész 723. pontja a

haláleset-felvételi jegyzőkönyv

felvételére előír, mert ezek az intézkedések szükségesek ahhoz, hogy a polgári hatóságok a halálesetről és az elhalt után maradt vagyon mibenlétéről tudomást szerezhessenek és a hagyatéki eljárás lefolytatása, a hagyaték biztosítása, az örökösödési illetékek kiszabása stb. felől intézkedhessenek.

A haláleset felvételi jegyzőkönyv elkészítése és továbbítása — a Szolg. Szab. I. rész 723. pontjában foglaltak értelem-szerű alkalmazása mellett — az *alosztály- (szárny-) parancsnok, tiszt* elhalálózása esetén pedig az elhalt tiszt közvetlen *előljáró parancsnokságának* hatáskörébe tartozik (IV. minta). A haláleset-felvételi jegyzőkönyvet is háromtagú bizottság szerkeszti, de ebben a bizottságban az orvos nem vesz részt (örsökön a bizottság a szárny- és az örsparancsnokból és egy csendőrből állhat). A haláleset-felvételi jegyzőkönyv felterjesztésekor azt is jelenteni kell, hogy névszerint ki és hol lakik az a *közjegyző*, aki az elhalt csendőr után visszamaradt hagyaték ügyének intézésére illetékes lesz.

11. A Szolg. Szab. I. rész 723. pont 1. alpontjában előirt

halottvizsgálati bizonyítvány

(II. minta) kiállítása és a községi előljáróságnak (polgármesternek) beküldése az orvos feladata.

A haláleset bejelentését

(III. számú minta) a laktanyaparancsnok, örsökön tehát az örs-(szakasz-) parancsnok eszközli.

12. A hagyatékkal szemben a kincstár érdekeinek tisztázása,

a kincstári ruházat és felszerelés

biztosítása, a *közgazdálkodási vagyon* megbecsültetése, a vagyonrész felett intézkedés stb. a *gazdasági hivatal* hatáskörébe tartozik. Az e tekintetben követni rendelt eljárást a gazdaszáti utasítások szabályozzák.

13. Ha a csendőrség őrizetében levő

polgári egyén

halt el természetellenes vagy erőszakos módon, illetve, ha erregyanú van, a helyszínére kiszálló szárnyparancsnok vagy más kivizsgáló tiszt *nem alakít bizottságot*, hanem egyéni kivizsgálás keretében tisztázza a tényállást. A hullát ez esetben is meg kell orvosilag vizsgáltatni. Ha a halál okát az orvos külső vizsgálattal nem tudja megállapítani, azt *rendőri hullaboncolás* keretében kell tisztázni.

Ha *büntetendő cselekmény gyanúja forog fenn*, az esetet — a hullának lehető változatlan állapotban és helyzetben megőrzése mellett — a *kerületi parancsnokságnak* távbeszélőn be kell jelenteni. A jelentés alapján a csendőrügyész intézkedik, hogy a honvédtörvényszék vizsgálóbírája, avagy a helyszínhez legközelebb eső polgári bíróság egy bírója hullaboncolás meg-

ejtése, esetleg más vizsgálóbírói ténykedések végett a helyszínére kiszálljon.

A hulla elhelyezése és eltemetése tekintetében a fentebb elmondottak értelemszerűen itt is fennállanak.

A helyszíni szemlén levő csendőrségi — vagy polgári — orvos köteles az elhalt polgári egyénről a községi eljárásának két példányban *haláleset-bejelentést* küldeni. A Szolg. Szab. I. rész 723. pontjában előírt *haláleset-felvételi jegyzőkönyvre* nincs szükség, mert polgári egyénről lévén szó, a haláleset-felvétel és a hagyatéki eljárás stb. bevezetése az illetékes polgári hatóság hatáskörébe tartozik. A kivizsgáló tehát a községi eljárásnak az orvos által küldött értesítéssel a kötelességének eleget tett.

14. Áttekintés végett felsoroljuk a tennivalókat és az azokkal kapcsolatos írásbeli munkákat:

A tényálladáki bizottság felveszi:

1. *A tényálladáki jegyzőkönyvet* (H—1. Ut. 2. füzet 38. pont. Mint a H—1. Ut. 1. mell. szerint);

a tényálladáki jegyzőkönyv mellékletei:

2. *Az orvosi lelet.* Kiállítja a bizottság orvos-tagja a H—1. Ut. 2. füzet 39. pontja, illetve 2. melléklete szerint.

3. *Tanukihallgatási jegyzőkönyvek* a bizottság által kihallgatott tanuk vallomásáról. (H—1. Ut. 2. füzet 39. pont.)

4. *Tárgyi bizonyítékok* (a halált okozó eszköz és minden olyan tárgy, amely a halál okával kapcsolatba hozható). Ezeket a tárgyakat a tényálladáki jegyzőkönyvben kell felsorolni és a H—1. Ut. 2. füzet 54. pontja szerint leírni.)

5. *Szemléltető mellékletek.* A bizonyítás szempontjából fontos körülmények (helyszín, hulla stb.) szemléltető módon — fénykép, rajz útján stb. — rögzítése.

A haláleset-felvételi bizottság felveszi:

6. *a haláleset-felvételi jegyzőkönyvet* (Szolg. Szab. I. rész 723. pont IV. minta).

mellékletei:

7. *I. leltár:* a hagyatékban talált *a)* készpénz, *b)* kötvény, *c)* értékpapír, *d)* ékszer, *e)* drágaság, *f)* a hagyatékra vonatkozó okirat (pl. végrendelet), *g)* a hagyaték állagának megállapítására szolgáló egyéb okirat (pl. takarékpénztári betétkönyv). —

(Szolg. Szab. I. rész 723. pont 6. alpont [a leltárba foglalt tárgyakat is be kell szolgáltatni]).

8. *II. leltár*: az elhalt hagyatékában talált, értéktárgyat nem képező magáningságokról (Szolg. Szab. I. rész 723. pont 6. alpont).

9. *Arverési jegyzőkönyv* a Szolg. Szab. I. rész 723. pont 2. alpontja értelmében esetleg elárverezett hagyatéki magáningságokról. (A befolyt pénzüsszeggel együtt.)

A szárnyparancsnok ezenkívül:

10. Beszerzi az elhalt csendőr *halotti anyakönyvi kivonát* egy példányban és arról egy saját maga által hitelesített másolatot készít. (Cs.—12. Ut. 124. §. 3. pont *a*) alpont.)

11. *Nyugtát* szerez be a felmerült *boncolási költségekről* (ha nem bírói hullaboncolás történt). — Cs.—12. Ut. 124. §. 2. pont).

12. *Okmányolt kimutatást szerkeszt a felmerült temetési és egyéb költségekről*, de csak akkor, ha a temetési költségeket nem az elhaltnak ellátásra jogosult hátramaradottja viselte, amit helyhatóságilag igazoltatni kell (Cs.—12. Ut. 124. §. 2. pont).

Az orvos:

13. két példányban kiállítja és a községi elöljáróságnak megküldi *a halottvizsgálati bizonyítványt* (Szolg. Szab. I. rész 723. pont II. minta).

Az örsparancsnok:

14. megteszi *az eseményjelentést* (Nyut. 9. mell.).

15. Ha ő a laktanyaparancsnok, kiállítja és az anyakönyvi hivatalnak megküldi *a haláleset-bejelentést* (Szolg. Szab. I. rész 723. pont III. mell.).

16. *Ha az elhalt polgári egyén*, a halálesetről — a megteendő eseményjelentéstől függetlenül — *írásban értesíti a községi elöljáróságot*.

61. Függelmsértés.

1. A függelmsértést a Szut. 222. pont *a*) alpontja értelmében az eset tudomásulvétele, illetve a kivizsgálásra vonatkozó parancs vétele után *azonnal ki kell vizsgálni*.

A kivizsgálás során a következő körülményeket kell tisztázni:

Milyen volt *a függelmsértő* gyanúsított és *a sértett szolgálati viszonya* a cselekmény elkövetése alkalmával? *Aláren-*

deltje volt-e a függelmsértő a sértettnek, vagy alattosa? Ha a tettes alárendeltségi viszonyban állott a sértettel, min alapult ez a viszony? Szervezetszerű tagozódáson-e, vagy pedig általános vagy különös szolgálati rendelkezésen? *Allandó, tartós jellegű volt-e* az alárendeltség, vagy csak egy szolgálati alkalomra korlátozódott-e?

Milyen *rendfokozati és korkülönbség* van a sértett és a tettes között? Nincsenek-e olyan személyes körülmények, amelyeket a tettes a sértettben fokozottan lett volna köteles tiszteletben tartani?

2. Mi volt a függelmsértés *elkövetési cselekménye*? (A köteles tisztelet megszegése vagy szolgálati parancsal szemben tanusított engedetlenség.)

Ha a függelmsértés a szolgálati parancsal szemben való engedetlenségben nyilvánult: *a parancsot olyan egyén adta-e*, aki arra a szabályzatok szerint jogosult volt? A kiadott parancs szolgálati érdekű és tartalmilag fontos volt-e? Lehetséges volt-e annak az alárendelt részéről való teljesítése? *Világos és félreérthetetlen volt-e a parancs* s nemteljesítése nem vezethető-e vissza tévedésre vagy félreértésre?

A parancs nemteljesítése az alárendelt részéről *szándékosan* avagy gondatlanságból történt-e? Származott-e abból *kár avagy hátrány*? Ha igen, miben állott?

Nem szolgált-e a függelmsértés kiváltó okául *az előljáró szabálytalan eljárása*?

3. Ha a tettes a függelmsértést *rágalmazó tényállítás avagy becsületsértő kifejezés* használatával követte el, az elhangzott tényállításokat és kifejezéseket szószerint meg kell állapítani. Ha a tettes arra hivatkozik, hogy az állított vagy híresztelt tény *valóságát bizonyítani akarja*, a kivizsgáló ne bocsátkozzék ennek a kérdésnek a bírálatába, vagyis a tettes részéről megjelölt bizonyítékokat ne tegye kivizsgálás tárgyává, hanem terjessze fel az iratokat döntés végett a kerületi, mint illetékes parancsnokhoz.

Ha a függelmsértés az előljáró személye ellen intézett *tetteslegesen támadásban* nyilvánult meg: az előljáró milyen sérülést szenvedett és a gyógyulása mennyi időt fog igénybe venni? Szolgálatban (vett szolgálati parancs alkalmával) vagy szolgálaton kívül történt-e a tetteslegesen függelmsértés?

62. Szökés.

1. A Szut. 222. pont *a)* alpontja szerint minden szökési esetet a tudomásulvétel után *azonnal ki kell vizsgálni*.

Miután csendőregyének megszökésére vonatkozóan a Szut. nem tartalmaz különleges rendelkezéseket, a szárny- (alosztály-)

parancsnoknak a Szolg. Szab. I. rész 81. §. rendelkezéseit kell értelemszerűen alkalmaznia.

A szökevény *üldözésére és kézrekerítésére* meg kell tenni a szükséges intézkedéseket.

Ha gyanú van arra, hogy a szökevény *külföldre szökött* és egyáltalán, ha *kémkedés* gyanúja is fennforog, a kémvédelmi szempontból előírt jelentéseket is meg kell tenni.

A szökevénytől származó vagy a címére érkező *levelek* megszerzése tekintetében a Szolg. Szab. I. rész 693. pont 12. és 13. alpontjaiban foglaltak szerint kell eljárni.

A kivizsgálás során meg kell állapítani, hogy a szökevény *minő kincstári (tömegbeli) cikkeket vitt magával* és ezeknek mennyi az értéke.

2. *Ha a szökevény kézrekerül*, meg kell állapítani, hogy a szökése alatt hol tartózkodott, kikkel érintkezett, milyen ruhában járt és miből tartotta fenn magát. Meg kell állapítani továbbá mindazokat a körülményeket is, amelyekkel bizonyítható vagy következtethető, hogy a szökevény magát a katonai (csendőrségi) szolgálat alól végleg, vagy csak időlegesen akarta-e kivonni.

A megállapításokat arra is ki kell terjeszteni, hogy a szökevényt *nem bírta-e reá valaki a szökésre*; ha nem, *mi volt a szökés oka* és nem terhel-e azért valakit felelősség? *Több egyén* együttes szökése esetén nem történt-e arra összebeszélés?

63. Őrszolgálati bűncselekmények.

1. Őrszolgálati bűncselekmény gyanúja esetén a kivizsgálás során mindenekelőtt azt kell megállapítani, hogy a cselekmény elkövetése idején valóban *megkezdődött-e* már a gyanúsított csendőrre nézve az *őrszolgálat*, illetve, hogy az akkor nem fejeződött-e már be?

Mik voltak azok az általános vagy különleges utasítások, amelyek ellen a tettes cselekvően vagy mulasztással vétett? A csendőrre nézve az általános őrutasításokat a Szut. tartalmazza, de figyelembe kell venni még a Szut. 66. pontja értelmében esetleg még kiadott „különleges utasítást“, továbbá azokat a külön meghagyásokat, parancsokat is, amelyeket a csendőrnek az eligazító őrsparancsnok vagy más — arra jogosult — előljárója szóval adott ki.

Mi volt az indítóoka és mi a célja a csendőr által elkövetett őrszolgálati bűncselekménynek? Mi volt az ezáltal elérni remélt cél, mi az abból bekövetkezett kár vagy veszély?

Származott-e az őrszolgálati bűncselekményből a szolgálatra *kár*, ha igen, minő és miért?

Fontos végül annak a megállapítása is, hogy az őrszolgálati bűncselekmény elkövetését *ki kezdeményezte?* Ha a

járőrvezető kezdeményezte, eleget tett-e a járőrtárs a Szut. 564. pont 3—4. bekezdésében foglalt kötelességének?

Nem hamisította-e meg a csendőr valamilyen szolgálati okmányát (menetlevél, szolgálati lap), vagy nem vezetett-e abba valótlanságot azért, hogy az őrszolgálati bűncselekményét leplezze?

2. Ha az őrszolgálati bűncselekményt a csendőr

fogolyszöktetés által

követte el: a fogoly megszökését *szándékosan* vagy *gondatlanságból* idézte vagy segítette-e elő? Utóbbi esetben miben nyilvánult a gondatlansága? Milyen elővigyázati intézkedéseket tett meg, vagy mulasztott el a fogoly biztos megőrzését illetően? Milyen általános vagy különleges őrutasítás betartását mellőzte és miért?

Szándékosság esetén: mi készítette a tettet a fogoly megszöktetésére és mi volt az abból szerzett vagy remélt haszna? Származott-e a cselekményből anyagi vagy erkölcsi kár?

Ismeretes volt-e a csendőr előtt, hogy a megszökött fogoly mivel volt terhelve, esetleg miért volt elítélve, illetve tudta-e, hogy a foglyot különös elővigyázattal kell őriznie (pl. mert veszélyes gonosztevő).

Elfogott, vagy elővezetett (őrizetbe vett) egyén volt-e a megszökött fogoly?

64. Ittasság.

1. Az olyan csendőrt, akit ittasság vagy ittas állapotban elkövetett büntetendő cselekmény miatt parancsnokság elé állítanak, vagy ezeknél letartóztatnak, *orvossal azonnal meg kell vizsgáltatni*. Az orvos lehető pontossággal (%-ban kifejezve) állapítsa meg az ittasság fokát s különösen annak megállapítására helyezzen súlyt, vajjon teljes ittasságról van-e szó (amelyben az ittas egyén nem tudja, mit cselekszik), vagy pedig csak olyan fokban ittas, amely a beszámíthatóságot csökkenti és az utóbbi esetben mekkora a megvizsgált egyénnél az öntudatbeli zavar.

A vizsgálatot lehetően honvéd- (csendőr-) orvos végezze, de ahol honvéd- (csendőr-) orvos nincsen, polgári orvost is igénybe lehet venni. Ha orvos nem áll rendelkezésre, az ittas egyén magatartását, cselekedeteit, járását kell feljegyezni, hogy ezek az adatok később az ittasság fokának megállapításához támpontul szolgálhassanak.

Az orvos köteles a megvizsgálás eredményét nyomban kiállítandó *leletben* tüzetesen leírni, a megvizsgálás idejét felüntetni és — ha büntetendő cselekményről van szó — azt is

megállapítani, hogy a cselekmény elkövetése után mennyi idővel történt a megvizsgálás és hogy az elkövetés óta eltelt idő mennyire befolyásolhatta az ittasságnak az elkövetéskor fennállott mértékét. Az orvos a leletet a megvizsgált egyén előjáró parancsnokságához juttatja.

2. *Ha a kivizsgálás utólag történik*, az ittasság fokára a leittasodott egyén magatartásából, cselekményeiből stb. lehet következtetni. (Erre jó támpontot nyújt az Olchváry—Ridegh: Bűnügyi nyomozástan I. kötet 265. oldal.) Meg kell állapítani azt is, hogy a terhelt esendőr mikor, hol, milyen és mennyi szeszes italt fogyasztott.

Mint mellékkörülményeket megállapítás tárgyává kell tenni még, hogy a csendőr az elfogyasztott szeszes italok árát kifizette-e, hogy a társasága hozzá illő volt-e? Nem olyanoktól fogadott-e el étel- és italneműt, akiket — hivatásából folyóan — ellenőrizni köteles? És végül, hogy alkalmi megittasodásról van-e szó, vagy pedig szenvedéllyé fajult részegeskedésről?

Befolyásolhatja végül az elbírálást, hogy a csendőr az ittassága által közbotrányt idézett-e elő vagy sem?

3. *Szolgálatban álló csendőrnek* szeszes italt a legcsekélyebb mennyiségben sem szabad fogyasztania. Szeszes italnak szolgálatban fogyasztása megittasodás nélkül is fegyelmi kihágás. Járőrszolgálatban megittasodás az eset körülményeihez képest őrszolgálati büntetné (Ktbt. 102. §.), vagy őrszolgálati vétség (Ktbt. 106. §.) minősül. Egyéb szolgálatban, vagy szolgálatra történt kiindulás után bekövetkezett megittasodás az eset körülményéhez képest a Ktbt. 121. §-ában meghatározott fegyelem és rend elleni vétséget valósíthatja meg.

Ha a csendőr ittas állapotban *más büntetendő cselekményt is követett el*, a kivizsgálást az esetnek olyan mellékkörülményeire is ki kell terjeszteni, amelyekből megállapítható, hogy az ittasságot az adott esetben enyhítő vagy súlyosbító körülménynek nem lehet-e tekinteni.

65. Bántalmazás.

1. Bántalmazás miatt tett feljelentés kivizsgálásánál mindenekelőtt annak a megállapítására kell törekedni, hogy *a feljelentés alapos-e*. Gyakorlati tapasztalat ugyanis, hogy egyes terheltek, főleg olyanok, akik az általuk elkövetett bűncselekményt a csendőr előtt beismerték, de később reájönnek, hogy a bűnösségük nem bizonyítható, a nyomozó csendőröket bántalmazással vádolják azért, hogy beismerő vallomásukat kikényszerítettnek tüntethessék fel.

Meg kell tehát mindenekelőtt vizsgálni, hogy:

a) fűződik-e a panaszosnak valamilyen érdeke ahhoz, hogy a csendőr ellen bántalmazási panasszal lépjen fel; de másfelől

b) a csendőrrjárőr érdekében állott-e, hogy a panaszolt bántalmazást elkövesse?

Ennek az utóbbi érdeknek nem kell okvetlenül anyagi vagy erkölcsi természetű egyéni érdeknek lennie; rosszul fel-fogott szolgálati érdek is szerepet játszhatik, ha pl. a csendőr célja az volt, hogy a bántalmazás révén az általa nyomozott kiderítetlen esetet kiderítettként tüntethesse fel, avagy hogy ezáltal gyors nyomozási eredményt érjen el.

A bántalmazás — ha megtörtént — milyen körülmények között ment végbe, a csendőr milyen eszköz használata mellett milyen cselekményekkel követte el, a sértett pedig milyen testi sérülést szenvedett és az hány nap alatt gyógyult?

2. Ha a sértett közvetlenül a panaszolt bántalmazás után jelentkezik panaszával, őt *lehetőleg hatósági orvossal* meg kell vizsgáltatni. A sértettet a kivizsgáló nem kényszerítheti arra, hogy magát orvosi vizsgálatnak alávesse; ha ezt a sértett megtagadja, ezt a körülményt — mint az ő panaszát kétségessé tevő gyanúokat — a kivizsgáló jelentés „Megjegyzés“ címszáva alatt kifejezésre kell juttatni.

Ha a bántalmazás a panasz szerint régebben történt s így a sértett orvosi megvizsgálásától már eredményt várni nem lehet, *kérdezze ki a kivizsgáló az orvost*, aki a sértettet közvetlenül a panaszolt bántalmazás után látta vagy kezelte. Ennél a kikérdezésnél annak a megállapítására kell súlyt helyezni, hogy az orvos által annak idején észlelt sérülések a sértett által panaszolt módon létrejöhettek-e és azok olyan súlyosak voltak-e, amilyeneknek a sértett állítja?

3. *Ha a bántalmazás beigazolást nyer*, meg kell állapítani, hogy azt a csendőr hatalmaskodásból, vagy pedig azért követte-e el, hogy a sértettből vallomást, illetve nyilatkozatot csikarjon ki, vagy hogy őt egy bizonyos vallomás vagy nyilatkozat megtételére kényszerítse? Ha a sértett azt állítja, hogy a bántalmazás vallomás kicsikarása végett történt, meg kell állapítani, hogy a nyomozás eredménye szempontjából szüksége volt-e a csendőrnek a sértett bántalmazására s nem állottak-e enélkül is olyan személyi vagy tárgyi bizonyítékok rendelkezésére, amikből a panaszos bűnössége bántalmazás nélkül is megállapítható lett volna?

Ha a bántalmazásban a járőr mindkét — vagy több — tagja részt vett, külön-külön meg kell állapítani, hogy a csendőrök mindenike mit tett és az okozott sérüléseket melyik csendőr és milyen módon okozta?

Meg kell állapítani végül, hogy a nyomozási ténykedés (pl. kikérdezés) vagy más szolgálati cselekmény alkalmával, amikor az állított bántalmazás történt, köteles volt-e a járőr

bizalmi személyeket (eljárási tanukat) alkalmazni; ha igen, kiket alkalmazott és azok állandóan jelen voltak-e? A bizalmi egyéneket mint tanukat okvetlenül ki kell kérdezni.

66. Eladósodás.

1. Eladósodás két esetben lehet kivizsgálás tárgya: 1. ha a csendőr ellen feljelentést tesznek, hogy valamilyen tartozását nem fizette ki és 2. ha az őrsparancsnok a Szut. 77. pontja értelmében a szárnyparancsnoksághoz jelentést tesz, hogy a csendőr adósságainak összege kéthavi illetményét meghaladja.

Az eladósodás csak akkor büntetendő, ha könnyelműségből keletkezett. Ezért a kivizsgálásnál azt kell megállapítani, hogy a csendőr mit, mikor, honnan, milyen áron és milyen feltételekkel vásárolt, vásárlása az anyagi körülményeivel arányban állott-e, a vásárolt cikkek vagy tárgyak pedig nem olyanok-e, amelyeknek beszerzését a csendőr életkörülményeihez mérten könnyelműségnek kell minősíteni? A csendőr személyes használatára szolgáló tárgyakkal, mint pl. óra, pecsétgyűrű, írógép, kerékpár, stb.-nek részletfizetésre vásárlása még nem minősíthető könnyelmű adósságesinálásnak, ha a csendőr olyan anyagi helyzetben van, hogy a részleteket nagyobb megterhelhetése nélkül fizetni tudja.

2. *Ha az adósság készpénzkölcsönökből keletkezett:* a kölcsönt a csendőr mikor, kitől, milyen összegben, milyen fizetési feltételek mellett és milyen célra vette igénybe? A hitelező nem olyan személy-e, akitől a csendőrnek nem lett volna szabad hitelt igénybevennie? Hogyan felelt meg a csendőr a vállalt fizetési kötelezettségeinek a kivizsgálás időpontjáig?

Nincs-e a csendőrnek a feljelentett vagy már ismert adósságán kívül más olyan adóssága is, amely az anyagi helyzetét felboríthatja. Van-e megtakarított pénze és mennyi?

Többirányú adósság esetén a csendőrt meg kell kérdezni, hogy azokat hogyan és milyen részletekben tervezi letörleszteni? (Szolg. Szab. I. rész 721. pont.) A kivizsgáló azonban a csendőr és a hitelezői között közvetítésre ne vállalkozzék.

Ki kell terjeszkedni arra is, vajjon az eladósodott csendőr közvetlen előljáróját — a köteles ellenőrzés elhanyagolása miatt — nem terheli-e mulasztás.

Ha az adósság nem könnyelműségből, hanem a csendőr hibáján kívül keletkezett s így fegyelmi eljárásra nincsen ok, valamint, ha a követelés jogossága vitás, annak magánjogi elintézésébe a kivizsgáló vagy az elintéző parancsnokság ne avatkozzék bele, de a csendőrt figyelmeztetheti, hogy a peres eljárást, költséges volta miatt, lehetően kerülje.

A csendőrnek az anyagi kötelezettségeit sohasem szabad annyira elhanyagolnia, hogy nála foglalás vagy árverés történjék.

67. Tiltott anyagi előnyök elfogadása.

1. Tiltott anyagi előny fogalma alá esik minden olyan anyagi szolgáltatás (ajándék, jutalom, kedvezmény, ingyen ellátás stb.), amelynek a csendőr részéről elfogadása a Szut. 72. pontjába ütközik.

Tiltott anyagi előny elfogadásának gyanúja esetén azt kell megállapítani, hogy azokat a csendőr *mikor, kitől, miért, hány ízben és milyen értékben* fogadta el? Milyen címen nyújtották a csendőrnek az anyagi előnyt és milyen ellenszolgáltatást adott értük a csendőr?

Megszegte-e az anyagi előnyök fejében a szolgálati kötelességét, illetve nem áll-e fenn annak a gyanúja, hogy az anyagi előnyt azért, vagy annak reményében nyújtották, hogy a csendőr a szolgálati kötelességét megszegje.

Ha annak gyanúja merül fel, hogy a csendőr *szolgálatban ingyen ellátást fogadott el*: miben állott az ingyen ellátás, azt a csendőrök több ízben is elfogadták-e, nyújtottak-e érte valamilyen ellenszolgáltatást, ha igen, minőt. Súlyosbító körülmény, ha a csendőr a tiltott anyagi előnyt olyan egyéntől stb. fogadja el, akinek érdekében, vagy aki ellen szolgálatilag működni vagy eljárni köteles.

2. Tiltott anyagi előny elfogadása ügyében a kivizsgáló jelentést mindig *a kerületi parancsnoksághoz* kell felterjeszteni, amely — ha a Szut. 28. pont *a)* alpontjában meghatározott körülmények fennforognak — a terhelt csendőr eltávolítására tehet javaslatot.

Ha annak gyanúja merül fel, hogy a tiltott anyagi előnyt nem a csendőr maga, hanem valamelyik *családtagja* fogadta el, a kivizsgálást ennek a körülménynek a megállapítására is ki kell terjeszteni, de gyanúsítottként ilyen esetben is a csendőr szerepel. Az a védekezés, hogy a csendőr a családtagjának e cselekményéről nem tudott, nem fogadható el.

68. Rágalmazás és becsületsértés.

1. A csendőr ellen polgári személyek részéről elkövetett rágalmazás és becsületsértés esetén követendő eljárást a Szut. 20. §-a szabályozza. E kérdéssel kapcsolatban a következőket kell megjegyeznünk:

A csendőr sérelmére polgári személyek által elkövetett rágalmazás és becsületsértés kivizsgálása és feljelentése aszerint alakul, hogy azt a csendőr ellen szolgálaton kívül, vagy pedig szolgálatban, illetve szolgálati ténykedéséből kifolyóan követték-e el? Ha a csendőrt

szolgálaton kívül

rágalmazták vagy sértették meg becsületében (vagyis olyasmit állítottak róla, ami kizáróan a magánéletére vonatkozik és a szolgálattal vagy a csendőr szolgálati ténykedésével nem áll kapcsolatban), a csendőrrre van bízva, hogy amiatt feljelentést tesz-e vagy sem. Jó hírnevére és becsületére valamit adó önérzetes ember ellene irányuló rágalmazást vagy becsületsértést nem hagy megtorlatlanul, de viszont az alaptalan feljelentéstől is tartózkodni kell, mert ha a gyanúsítottat a bíróság felmenti, a csendőrt, mint főmagánvádlót, a perköltségek viselésében elmarasztalja. Ilyen esetben ugyanis a csendőr magánpanaszosnak számít azzal a különbséggel, hogy panaszfeljelentését nem írásban nyújtja be, hanem kihallgatáson jelenti az őrsparancsnokának s egyúttal benyújtja a magánindítványi nyilatkozatát is.

Az őrsparancsnok az esetet — személyesen — *éppen úgy kinyomozza, mintha a sértett nem csendőr, hanem polgári egyén volna* és az esetről a szabályszerű feljelentést (nem kivizsgáló jelentést) megszerkeszti, de azt nem közvetlenül az illetékes bírósághoz, hanem — kísérő jelentéssel — szolgálati úton a kerületi parancsnoksághoz terjeszti fel. A feljelentésnek a bírósághoz továbbításáról a kerületi parancsnokság gondoskodik. Az őrsparancsnoknak a csendőrt is ki kell — sértettként — kérdeznie.

Ha az őrsparancsnok a sértett, a nyomozást a szakaszparancsnok végezze és a feljelentést is ő szerkessze meg.

Annak kinyomozásába, hogy *a csendőrrel állított vagy híresztelt tény a valóságnak megfelel-e vagy sem*, az őrsparancsnok ne bocsátkozzék, mert ez a bíróság előtt lefolytandó bizonyítás feladata. A nyomozás csak annak megállapítására szorítkozzék, hogy a rágalmazó vagy becsületsértő tényállítás stb. megtörtént-e és szószerint mi volt a tartalma. *A kísérő jelentésben azonban jelteni kell, hogy a csendőr nem adott-e okot a rágalmazó vagy becsületsértő tényállításra, illetve kifejezésre, vagyis, hogy van-e kilátás arra, hogy a bíróság a gyanúsítottat el fogja ítélni.*

2. Ha a csendőrt

szolgálatban vagy szolgálati eljárásából kifolyóan

rágalmazták vagy sértették meg a becsületében, *a csendőr köteles feljelentést tenni.* Ilyen esetben tehát nincs az ő be-

látására bizva, hogy a törvényes megtorlást igénybe veszi-e vagy sem. Sérelmét azonban ilyenkor nem szóban, hanem az őrsparancsnoksághoz címzett írásbeli jelentésben jelenti.

A jelentést az őrsparancsnok — nyomozás nélkül — a szárnyparancsnokhoz felterjeszti, aki az ügyet legkésőbb 8 nap alatt *kivizsgálni köteles*. E kivizsgálásnál a következőkre kell figyelemmel lenni:

1. Milyen szolgálatban állott a csendőr, amikor ellene a rágalmazást vagy a becsületsértést elkövették, illetve ezek tartalma a csendőrnek milyen szolgálati ténykedésével kapcsolatos?

2. Szó szerint mi a tényállítás stb. tartalma? Mikor történt és mikor szerzett arról a csendőr tudomást?

3. Tényállítás alakjában történt-e a becsületsértés, vagy pedig csak általában lealacsonyító, stb. kifejezés használatával, illetve meggyalázó cselekmény elkövetésével?

4. Milyen bizonyítékok állanak rendelkezésre, hogy a rágalmazás vagy a becsületsértés valóban megtörtént?

5. Nem felel-e meg a valóságnak az, amit a csendőrrel állítottak, illetve van-e annak valami alapja?

Az utóbbi körülmény megállapításának a felhatalmazás megadása (Bv. 8. és 9. §.) szempontjából van jelentősége.

A szárnyparancsnok a jelentését — kivizsgáló jelentés alakjában — szolgálati úton *a kerületi parancsnoksághoz terjeszti fel*, amely, ha indokoltnak látja, a felhatalmazást megadja, ellenkező esetben a csendőrt értesíti, hogy a felhatalmazás megadását nem látja célravezetőnek. A csendőr magánindítványi nyilatkozatát célszerű olyankor is csatolni, ha ellene a rágalmazást vagy becsületsértést szolgálatban vagy szolgálati ténykedéséből folyóan követték el.

6. Ha a rágalmazást

az egész csendőrség vagy annak egy része ellen

követték el szóbelileg, az eljárás ugyanez, azzal a különbséggel, hogy a felhatalmazást ilyenkor nem a kerületi parancsnokság, hanem a honvédelmi miniszter (20. osztály) adja meg. Kéttagú csendőrjárórt a csendőrség egy részének kell tekinteni. A kivizsgálást a szárnyparancsnoknak, illetve olyan tisztnak kell megejtenie, aki a megrágalmazott alakulat parancsnokának előljárója.

7. Ha a csendőr panasza olyan hatósági személy ellen irányul, akinek a csendőrrel szemben

felhívási joga van,

célszerű a nyomozás, illetve a kivizsgálás megejtése előtt az esetet a kerületi parancsnokságnak röviden bejelenteni és a kivizsgálásra külön intézkedést kérni.

8. Ha a rágalmazást vagy becsületsértést

tiszt ellen

kövétték el és ha a tiszt az ügyet nem terelheti lovagias útra, az esetet a kerületi parancsnokságnak be kell jelentenie. A kivizsgálás megejtése iránt a kerületi parancsnokság intézkedik. A jelentéshez — tekintet nélkül arra, hogy a tisztet szolgálati minőségében vagy szolgálaton kívül érte-e a sérelem — a magánindítványi nyilatkozatot is csatolni kell.

9. Ha a rágalmazást

sajtó útján

kövétték el, a megállapításokat ilyen esetben is foganatosítani kell ugyan, de az eredményt nem kivizsgáló jelentésben, hanem „részletes felderítő jelentésben“ (Szut. 111.) kell jelenteni. A jelentés egy példányát 8 napon belül közvetlenül a m. kir. csendőrség felügyelőjéhez, másik példányát pedig szolgálati úton a kerületi parancsnoksághoz kell beterjeszteni.

10. A csendőr

polgári peres ügyeiben

kivizsgálásnak csak akkor van helye, ha fegyelmi vagy szolgálati érdekből szükségesnek mutatkozik (pl. gyermektartási, könnyelmű adósságcsinálási esetek, szolgálati ténykedéssel kapcsolatos kártérítési perek stb.).

69. Valótlan feljelentés.

1. Valótlan feljelentés esete forog fenn:

a) Ha a csendőr tudva olyan bűncselekményt tesz feljelentés tárgyává, amit nem követtek el;

b) ha a feljelentésben az általa megállapított tényeket vagy vallomásokat nem úgy tárgyalja, amint azokat megállapította, illetve, amint a vallomások előtte elhangzottak;

c) ha a tisztázat a fogalmazványtól eltérően valótlan adatokat tartalmaz.

Az a) alatti cselekmény gyanúja esetén meg kell állapítani, hogy azt a csendőr milyen cézzal követte el. (Előfordulhat pl., hogy a csendőr

az előjárója félrevezetése céljából

szerkeszt feljelentési fogalmazványt azért, hogy az el nem követett bűncselekményt általa kinyomozottnak tüntesse fel és

ezáltal a szárnyparancsnokát a maga közbiztonsági tevékenységét illetően megtevéssze). Miután a példa szerinti esetben a feljelentést a csendőr a dolog természete szerint csak fogalmazványban készítheti el, de tisztázatlanban nem (mert különben a feljelentés valótlanlaga a tárgyaláson megállapítást nyerne), a cselekmény a Ktbtk. 133. § 3. pontjába ütközö vétég.¹ A fogalmazványt ilyen esetben őrizetbe kell venni, a kivizsgálást pedig a csendőron kívül mindazokra ki kell terjeszteni, akik a fogalmazványon mint egyeztetők vagy mint aláírók szerepelnek.

2. Ha a csendőr a nyomozás során megállapított tényeket és elhangzott vallomásokat szándékosan

nem úgy tárgyalja, amint azokat megállapította,

illetve amint elhangzottak, cselekménye enyhébb esetben fegyelmi kihágás, súlyosabb esetben azonban a Btk. 471. vagy 478. §-ába ütközö büntett vagy vétég, de az eset körülményeikhez képest — aszerint, amint a valótlanlaga a gyanúsított javára vagy pedig hátrányára szolgált — közokirathamisítás vagy hamis vád vétége, illetve büntette is fennforoghat, az utóbb említett büncselekmény halmazatban a Btk. 471. §-ában meghatározott hivatali visszaélés. Ez a cselekmény akkor is fennforog, ha a csendőr a nyomozás során felmerült tényeket vagy vallomásokat nagyjában a valóságnak megfelelően írja ugyan le, de *részleteikben elferdíti* (pl. hogy be nem bizonyult körülményeket bebizonyultakként, meg nem történt beismerést megtörténtként, ki nem derült esetet kiderítettként tüntethessen fel, a cselekményt súlyosabban minősít-hesse stb.). A kivizsgálás súlyát ilyen esetben a csendőr megbízhatatlanságának kérdésére kell helyezni, hogy eldönthető legyen, vajjon az illető járőrvezetőül alkalmas-e. A kivizsgálás alkalmával mindenkit ki kell kérdezni, aki a csendőr által szerkesztett feljelentésben mint sértett, gyanúsított, tanu és bizalmi egyén szerepel; a fogalmazványt a kivizsgáló jelentéshez kell csatolni s ha szükségesnek mutatkozik, a bíróságtól be kell szerezni a feljelentés tisztázatát, valamint az esetleg hozott ítéletet is (az indokolással együtt).

3. A c) alatti esetben, t. i. ha a csendőr egy valóban előfordult büncselekményről készült feljelentés

tisztázatát a bírósághoz be nem terjeszti,

a kivizsgálást elsősorban az őrsparancsnok, másodsorban azok ellen kell lefolytatni, akik a fogalmazványon mint egyeztetők

¹ Szolgálati vétéget követ el: „az a katonai egyén, aki szolgálati kötelességének szándékos vagy gondatlan megszegésével szolgálati ügyben valótlan jelentést tesz vagy továbbít, vagy szolgálati okiratban valótlan tényt igazol.“

szerepelnek. Ilyen esetben *bűnpártolás* gyanúja forog fenn, ha pedig a tisztázatot a postakönyvbe bevezették és átvételét anélkül, hogy valóban postára adták volna, a postahivatal által elismertették, a postakönyv meghamisítása miatt *közokirathamisítás* esete is fennforog.

4. Hasonlóképpen kell eljárni, ha a feljelentés *tisztázatának szövege*

a fogalmazvány szövegével szószerint nem egyezik.

A tisztázatról hiteles másolatot kell készíteni, azokat a szövegrészeket pedig, amelyek a fogalmazvány szövegével nem egyeznek, meg kell jelölni. A kivizsgálás során meg kell állapítani, hogy a tisztázati szöveg elferdítéséből származott-e valakire előny vagy hátrány, illetve, hogy a szöveget a csendőr miért ferdítette el?

Az itt felsorolt cselekmények a hatóságoknak, bíróságoknak, valamint magánosoknak is a csendőrség megbízhatóságába vetett hitét igen veszélyeztetik, azért ezek kivizsgálását a csendőrség hírnevének szigorú szem előtt tartásával kell megajtani.

70. Panaszügyek.

1. A csendőr által előjárója vagy feljebbvalója ellen emelt panasz kivizsgálásánál mindenekelőtt azt kell megállapítani, hogy a csendőr a panaszt a Szolg. Szab. I. rész 96. pontjában *előírt idő alatt* terjesztette-e elő és hogy az előterjesztés módja szabályszerű volt-e (szolgálati úton, illetve szemléelő előjáró előtt közvetlenül).

Az előjáró ellen irányuló adatgyűjtés és három napnál régebb eseteknek mintegy bosszúból panasz tárgyává tétele büntetést von maga után. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az elkésetten előterjesztett panasz — ha ténybeli alapja van — kivizsgálás tárgyává nem tehető.

Panaszt kivizsgálás tárgyává tenni csak akkor kell, ha *a panaszt emelő megjelöli azokat a tényeket*, amelyekből az előjáró által elkövetett büntetendő cselekményre vagy szabálytalanságra lehet következtetni. Tények megjelölése nélkül előadott általános panasz (pl., hogy az őrsparancsnok a legénységgel „rosszul bánik“) kivizsgálásra nem nyújt alapot.

2. Ha a kivizsgáló úgy találja, hogy a panasznak — a Szolg. Szab. I. rész 97. pont a/3., illetve b/4. alpontja — értelmében *bizottsági kivizsgálása* mutatkozik szükségesnek, ez irányban a kerületi parancsnokságnak — tájékoztató jelentés kíséretében — javaslatot tehet és a kivizsgálást, ha nincs veszély a késedelemben, a kerületi parancsnokság intézkedéséig

felfüggesztheti. (Bizottsági kivizsgálásra rendszerint akkor van szükség, ha a panaszt emelő csendőr az előjárója ellen súlyos szabálytalanságok miatt emelt panaszt, vagy ha a tényállás annyira fontos vagy bonyolult, hogy annak bizottság által, jegyzőkönyvi úton rögzítése mutatkozik ajánlatosnak).

Többek között panaszja esetén meg kell állapítani, hogy nem forog-e fenn a panaszra összebeszélés tiltott esete?

A kivizsgáló főfeladata megállapítani, hogy a panasznak van-e alapja. Ha szükséges, a kivizsgálást olyan ténykörülmények megállapítására is ki kell terjeszteni, amelyek nem képezték ugyan panasz tárgyát, de azzal kapcsolatosak.

71. Fegyelmi kihágások.

1. A kivizsgálások zömét fegyelmi kihágások, vagyis olyan cselekmények vagy mulasztások adják, amelyek sem a Ktbtk., sem más törvény értelmében nem büntetendő cselekmények ugyan, de a szolgálat rendjének vagy a fegyelemnek szempontjaiba, érdekeibe ütköznek. E cselekmények és mulasztások kimerítően fel nem sorolhatók, mert a mindennapi élet sokoldalúságának megfelelően igen sokfélék lehetnek. Mégis általában azt mondhatjuk, hogy *mindazok a cselekmények és mulasztások, amelyek szabályzat, utasítás, rendelet, parancs betűjébe vagy a szellemébe ütköznek és mint ilyenek fegyelmi elintézés tárgyául szolgálhatnak, a fegyelmi kihágás fogalma alá esnek.* Fegyelmi kihágás kivizsgálásáról csak akkor kell részletes jelentést szerkeszteni, ha a kihágás elbírálása a kivizsgáló parancsnok hatáskörét meghaladja, egyébként elég az eredményt házi feljegyzésbe foglalva irattározni.

2. Fegyelmi kihágásoknál általában a következők megállapítására kell súlyt helyezni:

1. Miben állott a csendőr cselekménye vagy mulasztása? Be van-e bizonyítva?

2. Mi volt a cselekmény vagy mulasztás indítóoka (nyerészkedési vágy, irigység, könnyelműség, hanyagság, felületesség, tudatlanság, figyelmetlen természet, bosszú, részvét stb.)?

3. Beismeri-e a terhelt csendőr a terhére rótt cselekményt vagy mulasztást? Mivel védekezik?

4. Származott-e a cselekményből vagy mulasztásból a szolgálatra, a közérdekre (pl. a fegyelem érdekére, a testület érdekére), illetve valakire kár vagy hátrány?

5. Melyik szabályzat, utasítás, rendelet, parancs stb. milyen rendelkezésébe vagy alapelvébe ütközik a kivizsgálás tárgyát képező cselekmény vagy mulasztás?

6. Ha több gyanúsított van: közülök kit, miért, milyen mértékű felelősség terhel?
7. Terhel-e a csendőrön kívül mást is felelősség (pl. az oktatás, felügyelet, fegyelmezés, ellenőrzés elmulasztása miatt)?
8. Fenyítés kiszabása indokoltnak látszik-e vagy sem?
9. Milyen körülményeket kellene a fenyítés kiszabásánál súlyosbítókként, illetve enyhítőkként tekintetbe venni?!
10. Nem forog-e fenn visszaesés?

VIII. FEJEZET.

A csendőr személyes helyzete a katonai igazságszolgáltatásban.

72. A csendőr mint terhelt. A feljelentés elintézése fegyelmi úton.

1. A feljelentés.

A csendőrség tagjai katonai (honvéd) büntetőbíráskodás alatt állanak; reájuk a Ktbt. és a Kbp. rendelkezései mértékadó, büntetendő cselekményükért ezek rendelkezései szerint felelnek. A csendőrnek érdeke tehát tudni, hogy — ha ellene bűnvádi eljárást indítanak — miféle jogai és kötelezettségei vannak, illetőleg, hogy miként van az ő helyzete szabályozva.

A bűnvádi eljárás alsó határán olyan büncselekmények állanak, amelyeknek megtorlása a Szolg. Szab. I. rész XIII. fejezete alatt körülírt *fegyelmi fenyítő jog körébe* tartozik. Ezért a csendőr ellen tett feljelentések elbírálása során *a fegyelmi fenyítő és a bűnvádi üldözési jog gyakran érintkezik*, mert minden feljelentéssel kapcsolatban vizsgálat tárgya, vajjon az annak tartalmát képező cselekmények vagy mulasztások büntetőbírói avagy fegyelmi útra tartoznak-e?

2. Ha a feljelentést a szárnyparancsnokhoz tették.

a szárnyparancsnok

köteles a feljelentett cselekmény vagy mulasztás mibenlétét az eset súlyosságához mérten személyes kivizsgálás vagy pedig a szakaszparancsnokkal kivizsgáltatás útján tisztázni. Természetesen köteles a meggyanúsított alárendeltjét is védekezésére részletesen kikérdezni. Általában köteles az esettel kapcsolatban az összes terhelő és mentő ténykörülmenyeket gondosan összegyűjteni. A szárnyparancsnok idevonatkozó jogait és kötelezéseit a Szut. 30. §-a részletezi.

Ha a szárnyparancsnok a tényállást tisztázta, következik a megállapított cselekmény vagy mulasztás *elbírálása*. A szárnyparancsnok a feljelentés első bírása s mint ilyen, azt a

kérdést dönti el, vajjon a feljelentésben foglaltak *beigazolást nyertek-e vagy sem*, azután pedig, hogy a gyanúsított csendőr terhére megállapított cselekmény vagy mulasztás *büntett, vétség, kihágás, avagy csak fegyelmi kihágás-e?* Ha úgy látja, hogy a gyanúsított csendőr *büntettet* (avagy *büntett mellett még vétséget, kihágást, esetleg fegyelmi kihágást is*) vagy olyan *vétséget* követett el, amelyet megítélése szerint *nem lehet fegyelmi úton elintézni*, akkor az ügyet szolgálati úton felterjeszti a kerületi parancsnoksághoz, míg ha megítélése szerint a gyanúsított csendőr csak fegyelmi kihágást képező cselekményt (mulasztást) követett el és egyáltalában, ha az esetet olyannak ítéli meg, hogy azt ő a saját hatáskörében is elintézheti, akkor a Szolg. Szab. I. rész XIII. fejezetének rendelkezéseit szem előtt tartva *kiszabja a fegyelmi fenytést*, a feljelentés elintézéséről pedig — a nélkül, hogy a fenytés mértékét közölné — a panaszost értesíti.

A fegyelmi elbírálásnál figyelemmel kell lenni a feljelentett csendőr minősítvényére, a büntetési jegyzőkönyvéből kitűnő adatokra és végül a dicséretes jegyzékében foglaltakra is.

3. Ha a szárnyparancsnok az ügyet saját hatáskörében nem tartotta elintézhetőnek, hanem tovább terjesztette,

az osztályparancsnok

azt — ha a maga hatáskörében fegyelmileg szintén nem tartja elintézhetőnek — véleményével ellátva a kerületi parancsnoksághoz terjeszti fel.

4. A kivizsgált feljelentést — ha legénységi egyén ellen irányul —

a kerületi parancsnok

okvetlenül elbírálja, akár fegyelmi, akár büntetőbírói megtorlást igényel is, mert amíg a szárny- és osztályparancsnokoknak csak fegyelmi fenytésre van joguk, addig a kerületi parancsnok a bűnvádi üldözés jogával is fel van ruházva.

A kerületi parancsnok a kivizsgált feljelentést szakközvege: az ügyész segítségével elbírálja, hogy fegyelmi fenytő jogkörben, avagy bűnvádi üldözési jogkörben nyerjen-e elintéztést. Ennél az elbírálásnál az alábbi elvi szempontok mértékadók:

Büntetteket — a lábjegyzetben említett kivételtől eltekintve¹ — mindig bűnvádi üldözési jogkörben, a *fegyelmi kihágásokat pedig* — ha magukban állanak, vagyis büntettel

¹ A hadrakelt sereg eljárásában meg van adva a lehetőség arra (Élt. 50. §. 2. bek.), hogy büntett is fegyelmileg toroltassék meg, feltéve, hogy miatta az adott esetben előreláthatóan nem lehetne 6 havi fogháznál súlyosabb büntetést kiszabni.

vagy súlyosabb vétséggel nem párosulnak, avagy előző fenytések (visszaesés) folytán vétségekké (Ktbtk. 122. és 135. §.) nem válnak — mindig fegyelmi fenytő jogkörben kell elbírálni. *A vétségek* közepén állanak és az eset személyi és tárgyi természete szerint egyszer bűnvádi, máskor pedig fegyelmi jogkörben nyernek elintézt.¹

5. A kerületi parancsnok

fegyelmi jogkörében

a feljelentés elintéztése háromféle lehet: 1. kiadja az ügyet a *szárnyparancsnoknak* saját hatáskörében való fegyelmi elintéztésre, 2. a fegyelmi elintéztést *az osztályparancsnokra* bízza, végül 3. *maga él a fenytés jogával*.

A gyakorlat az, hogy *a fegyelmi elintéztést mindig arra a parancsnokra bízzák, akinek fegyelmi fenytő jogköre az adott esetben elegendőnek mutatkozik*. Vagyis, ha a kerületi parancsnok pl. legfeljebb 10 napi egyszerű fogságfenytést elegendőnek tart, azt nem maga szabja ki, hanem az ügyet fegyelmi elintéztés végett a szárnyparancsnoknak adja ki. A kerületi parancsnok csak akkor él személyesen a fenytés jogával, ha olyan fenytést tart kiszabandónak, amely az osztályparancsnok fegyelmi fenytő jogát is meghaladja. Ez azonban nem szabály, csak gyakorlat, mert a kerületi parancsnoknak jogában áll bármilyen fenytést személyesen kiszabni.

6. A fegyelmi fenytéssel szemben a megfenytett csendőrnek

panaszjoga

van a Szolg. Szab. I. rész 687., illetve 96. pontja szerint. A panaszt a fenytett csendőrnek magának kell megokolnia és bizonyítania. Igazolnia kell, hogy őt 1. vagy a fenytés okául szolgáló ténynek a megállapításánál, vagy pedig 2. a fenytés mértékének kiszabásánál igazságtalanság érte.

Ha az 1. pont szerint való panaszát igazolja, akkor vagy a fenytés szövegét módosítják, vagy pedig esetleg — ok hiányában — az egész fenytést törlik; ha a 2. pont szerinti panasz igazolódik be, a fenytés mértéke módosul, tehát esetleg kisebb fenytést kap. Persze ennek már csak a fenytés szövegének módosítása tekintetében lesz gyakorlati értéke, mert fegyelmi fenytés miatt csak a végrehajtása után lehet panaszt emelni.

¹ Később fejtjük ki, hogy mely vétségek fenytethetők fegyelmileg.

7. A megfenyítettnek a fenytés kihirdetése után 48 órával

előterjesztési joga

is van a Szolg. Szab. I. rész 86. pontja értelmében. Utóbbi esetben a fenytés enyhítését vagy esetleg teljes elengedését érheti el.

8. Ha a kerületi parancsnok az ügyet

bűnvádi úton

akarja elintéztetni, azt az ügyésznek adja ki. Az ügyész az ügyet beiktattatja a feljelentések lajstromába (Ü. lajstrom) és a Kbp.-ban (D—10. jelzésű utasításban) részletezett módon kerületi parancsnokának, mint illetékes parancsnoknak javaslatot tesz a további eljárásra. A kerületi parancsnok ezután már nem mint csapatparancsnok, hanem mint bűnvádi üldözésre illetékes — röviden: illetékes — parancsnok jár el.

Az illetékes parancsnok további intézkedései a következők lehetnek:

1. a tényállás tisztázása céljából *előzetes megállapításokat* (Kbp. 137. §. 3. bek.); vagy
2. *ügyészi nyomozó eljárást* (Kbp. 137. §. 1. bek.) rendel el, vagy
3. *bírói nyomozó eljárás* kieszközlésére utasítja ügyészt (Kbp. 143. §.), vagy
4. közvetlenül *a vádemelést* rendeli el (Kbp. 137. §. ut. bek.), vagy
5. az ügyet — miután magát illetéktelennek tartja — az *illetékes helyre áttéteti* (Kbp. 139. §.), végül
6. a feljelentés *félretételét* rendeli el (Kbp. 138. §.).

73. Az előzetes megállapítások.

1. Előzetes megállapításokat akkor rendel el az illetékes parancsnok, amikor kétséges, hogy az eset büntetőbírói, vagyis bűnvádi üldözésre alkalmas-e. Az előzetes megállapítás

még nem bűnvádi eljárás;

inkább csak olyan előzetes puhatoláshoz hasonlít, amelyet tudvalevően egyszerű gyanú alapján is meg lehet indítani és — ha a gyanú alaptalannak bizonyul — bármikor be lehet szüntetni anélkül, hogy a gyanúsítottba bármiféle jogkövetkezménnyel járna. *Aki ellen előzetes megállapítások folynak, az még nem áll bűnvádi eljárás alatt, mert az előzetes megállapítások elrendelésekor a tényállás még tisztázatlan, a fel-*

jelentésben foglalt gyanú felderítetlen. Az előzetes megállapítás csak közbeeső intézkedés, amely — bár már nagyobb-súlyú, mint a közigazgatási kivizsgálás — még nyitva hagyja a kérdést, vajjon a feljelentett egyén — akinek a megjelölése „gyanúsított” — büntetőbírósi eljárás alá fog-e majd kerülni, fegyelmileg lesz-e felelősségre vonva, avagy a megállapítások az egész feljelentés félretételét fogják-e eredményezni?

2. Az előzetes megállapítások

lefolytatásának kétféle módja van:

vagy az ügyész folytatja le, vagy pedig a gyanúsított előjáró parancsnokságára bizzák a tényállás tisztázását. Hogy mikor kell az előzetes megállapításokat az ügyésznek személyesen végeznie és mikor lehet azokat a gyanúsított előjáró parancsnokságára bízni, az ügy természetétől, illetve a feljelentés tartalmától függ. Pl., ha a feljelentés tárgya őrszolgálati büncselekmény, vagy bántalmazás, a tényállást a gyanúsított előjáró parancsnoksága is könnyen tisztázhatja; célszerű tehát, hogy az előzetes megállapítások foganatosításával az bízassék meg, míg pl. sikkasztási, csalási esetet tartalmazó feljelentés a természeténél fogva már inkább azt kívánja meg, hogy az előzetes megállapításokat ügyész folytassa le.

Befolyásolják a kérdést a takarékosági szempontok is; sok esetben csak azért mellőzik az ügyészi megállapításokat és azért bizzák a tényállás tisztázását a gyanúsított előjáró parancsnokságára, mert az ügyész kiszállása többbe kerülne, mint pl. a szárnyparancsnoki kivizsgálás.

Sok esetben azért javasolja az ügyész, hogy az előzetes megállapításokat a gyanúsított előjáró parancsnoksága végezze, mert a feljelentést — figyelembe véve a gyanúsított egvéniességét és az eset kísérő körülményeit — valószínűtlennek tartja és az az érzése, hogy az alaptalanul fog bizonyulni, de azért a feljelentésben felhozott tények tisztázása magának a gyanúsítottnak is érdekében áll. Az ügyész — amikor illetékes parancsnokának e tekintetben javaslatot terjeszt elő, — végigtekint a kiadni szándékolt rendelkezés összes jogi következményein. Számol azzal is, hogy az alaptalanul vádaskodó ellen a gyanúsított miként szerezhet magának elégtételt. Mindezeket a szolgálati, célszerűségi és takarékosági szempontokat összeegyeztetve teszi meg illetékes parancsnokának a javaslatát, hogy az előzetes megállapításokat ki, hogyan, és milyen módon foganatosítsa.

3. Az ügyész az előzetes megállapítások során az általa kihallgatott személyek vallomásairól *jegyzőkönyvet* vesz fel:

a gyanúsított előjáró parancsnoksága

a rábízott előzetes megállapításokat a honvédségnél a Szolg. Szab. I. rész XIV. fejezete — közelebbről annak 693. pontja

— szerint, a csendőrségnél a Szut. 30. §-ában előírtak szerint *éppen úgy foganatosítja, mint a közigazgatási kivizsgálást.* A részletekre az ügyésznek az illető parancsnoksághoz intézendő megkeresése fog esetenként útbaigazítást tartalmazni.

4. Milyen jogai vannak a gyanúsított csendőrnek

az előzetes megállapítások alatt?

Ezt a kérdést a Kbp. rendelkezései szerint kell eldönteni, a Kbp. pedig az előzetes megállapítások ellen vagy azok folyama alatt *semmiféle jogorvoslatot nem enged meg* a gyanúsítottnak. Elrendelését tehát a gyanúsítottnak fegyelmezettséggel kell fogadnia. *Panaszjoga sincsen*, mert az előjáró nemcsak jogosult, hanem a törvény értelmében (Kbp. 43.) köteles a büntetőbírósági úton üldözendő bűncselekmények miatt, amelyek tudomására jutnak és hatáskörébe esnek, a büntetőbírósági eljárást elrendelni és az eljárás folyama alatt a Bünvádi Perrendtartást követni. Itt tehát egy parancsnoki jog kötelességszerű gyakorlásával állunk szemben. Ha intézkedései a törvény előírása szerint folynak le, akkor az alárendelt „igazságtalanságról“ úgysem beszélhet.

Ha azonban az ügyben az illetékes parancsnok, avagy az ügyész egyénileg annyira *érdekelt*, hogy ez okból tárgyilagosságukhoz kétség férhet¹, a gyanúsított kérheti, hogy az ügy ugyanolyan hatáskörű más parancsnok bünvádi üldözési jogkörébe utaltassék át, illetve más ügyésznek bszassék ki.² A kérést természetesen meg kell indokolni.

74. A nyomozó eljárás.

1. Az illetékes parancsnok a feljelentésben foglaltak alapján *nyomozó eljárást* is rendelhet el. A nyomozó eljárás elrendeléséhez nem okvetlenül szükséges, hogy azt előzetes megállapítások előzzék meg. Ha a feljelentés tartalma súlyos és ha valószínűnek látszik, hogy a feljelentett a bűncselekményt valóban elkövette, a feljelentés alapján előzetes megállapítások mellőzésével közvetlenül nyomozó eljárást lehet elrendelni.

¹ Erről a kérdésről később részben a nyomozó eljárási résznél, részben az illetékes parancsnok jogállásának ismertetésénél még bővebben szó lesz.

² Az ilyen kérelem felett a Kpb. 42. §-a értelmében a legfelsőbb honvéd törvényszék dönt. Az érdekelt ügyésznek más, személyileg érdektelen ügyésszel helyettesítése iránt az illetékes parancsnok intézkedhetik, de a D—10. utasítás 7. §. 1. pontjára hivatkozással a felügyeletre jogosult illetékes parancsnokhoz is fordulhat.

A nyomozó eljárás komolyabb, súlyosabb kihatású, mint az előzetes megállapítás. A nyomozó eljárás már

a bűnvádi eljárás keretébe tartozó

intézkedés. Ez kitűnik már abból is, ahogyan valaki ellen elrendelik. Amíg ugyanis az előzetes megállapítások elrendelésénél a törvény semmiféle alakiséget nem ír elő, addig a nyomozó eljárásra már úgy intézkedik (Kbp. 137. §. 1. és 2. bek.), hogy azt

írásbeli paranccsal kell elrendelni.

Ez a „nyomozó parancs“, aminek a tartalmát is előírja a törvény, mondván: „*E parancsban meg kell jelölni mind azt az egyént, aki ellen, mind azt a cselekményt, amely miatt a nyomozó eljárás megindítatik*“. A csendőrt, aki ellen nyomozó eljárást rendeltek el, már nem gyanúsítottak, hanem *terheltek* nevezik.

A nyomozó parancsot az illetékes parancsnok adja ki és írja alá. Tartalma: utasítás az illetékes parancsnokhoz beosztott ügyész számára, hogy ki ellen és mely tények miatt folytasson nyomozást.

A nyomozó eljárás elrendelése ellen a *terheltek* nincs perorvoslati joga. Itt is megállanak azok az érvek, amiket a parancsnoki állásból folyó bűnvádi üldözési joggal járó kötelezettségekről (Kbp. 43. §.) fentebb az előzetes megállapításokkal kapcsolatban elmondottunk.¹

2. Az

érdekeltségi és elfogultsági kifogások

azonban itt, a nyomozó eljárásnál már részletesen szabályozva vannak és érvényesítésükre is szélesebb alapot nyújt a törvény.

A Kbp. 119. §-a szerint: „*Az illetékes parancsnok — aki ellen a Kbp. 112. §-ban megjelölt kizáró² okok valamelyike fenn, vagy aki magát nyomós okból az ügyben elfogultnak tartja — köteles más parancsnok kiküldése végett a legfelsőbb honvéd törvényszékhez fordulni*“. Az ügyészre a következőkben rendelkezik a Kbp. 114. §. 2. bekezdése: „*Oly ügyéssi közeg eljárása ellen, aki a törvény szerint kizárva lévén, az eljárástól tartózkodni köteles lett volna, a terhelt felfolyamodással*

¹ Ezt a „legalitás“ elvének kifejtésénél is láttuk már.

² Kizáró okok fennforgása kizárja az ügyészt abból, hogy a bűnvádi eljárásban résztvehessen. Ezek részletes felsorolását a Kbp. 109. és 112. §-aiban megtalálhatjuk, felsorolásuk itt feleslegesnek mutatkozik.

élhet, de ez az eljárás menetét meg nem akaszthatja". Az ilyen felfolyamodás felett az illetékes parancsnok határoz.

3. A nyomozó eljárás kétféle lehet:

ügyészi és bírói nyomozás.

Az előbbit az ügyész folytatja le, de egyes nyomozati cselekmények végzésére a terhelt előljáró parancsnokságát, vagy a rendőri hatóságok segítségét is igénybe veheti és katonai parancsnokságoktól, más közhatóságoktól, közhivataloktól és közegeiktől is kérhet értesítéseket, felvilágosításokat és folytathat így puhatolásokat.

A bírói nyomozást — amely lényegileg ugyanaz, mint a polgári Bp.-ból ismert vizsgálat — a honvédtörvényszék egyik bírása, mint vizsgálóbíró végzi. A vizsgálóbíró a bírói nyomozást elvileg csak az ellen a személy ellen és csak arra a tette folytathatja, aki ellen és amely tette nézve az illetékes parancsnok elrendelte. Ha a bírói nyomozás folyamán a vizsgálóbíró úgy találja, hogy a nyomozást a nyomozó parancsban meg nem jelölt személy ellen is, illetve ott meg nem jelölt tette nézve is ki kellene terjesztenie, köteles az illetékes parancsnok ezirányú elhatározását megszerezni. Ez gyakorlatilag úgy történik, hogy evégből az illetékes parancsnok ügyészhöz fordul, mert a vizsgálóbíró e célból az illetékes parancsnokkal közvetlen érintkezésbe nem léphet. A halaszthatatlanul sürgős nyomozó cselekményeket a vizsgálóbíró saját kezdeményezéséből is megejtheti ugyan, de ha az illetékes parancsnok az új személyre nézve, avagy az új tett miatt a bűnvádi üldözést kiterjesztendőnek nem tartja, a bírói nyomozást ebben a vonatkozásban abba kell hagyni.

A törvény e rendelkezésének az a magyarázata, hogy a bűnvádi üldözési jog a katonai bűnvádi eljárásban kizárólag az illetékes parancsnokot illeti meg, tehát ő a nyomozás ura is. Az ő akarata ellenére sem az ügyész, sem a vizsgálóbíró nem folytathat nyomozó eljárást.

Mikor áll be a szüksége annak, hogy a nyomozást ne az ügyész, hanem a vizsgálóbíró folytassa? A törvény erre a következő rendelkezéseket tartalmazza: „Ha valamely bűnvádi ügyben az eset homályossága vagy más nyomós ok miatt bírói nyomozás mutatkozik szükségesnek, az illetékes parancsnok bármikor utasíthatja a honvéd ügyészt, hogy a nyomozó eljárást az illetékes bíróságnak engedje át”.

Tehát részben a bűneset bonyolult volta, részben tárgyiilag súlyos természete lehet főleg az ok, amely a nyomozó eljárásnak a bíróság részére átengedését szükségessé teheti. De a törvény még említ „más ok“-ot is. Ilyen más ok lehet pl. az, hogy az ügyész munkával túlterheltsége miatt csak késedelmesen tudná a nyomozást lefolytatni, amelynek pedig a gyors

lebonyolítását részben a közérdek, részben a terhelt érdeke is megkívánja.

A bírói nyomozó eljárás során sem kerül ki az ügy az illetékes parancsnok bűnvádi üldözési köréből; *az illetékes parancsnok — ügyésze útján — a bírói nyomozó eljárás menetét figyelemmel kísérheti.* Ügyésze útján az ügyiratokat bármikor megtekintheti, az ügyész pedig a vizsgálóbírónál egyes nyomozó cselekményekre indítványokat tehet. Az illetékes parancsnok ezt a jogát mindenkor *csak az ügyésze útján* gyakorolhatja. A törvény ugyanis (Kbp. 155. §.) kimondja, hogy *az illetékes parancsnok nyomozó cselekményekben nem vehet részt.*

4. A nyomozó eljárás során a terhelt ellen

kényszerintézkedések tehetők.

Ezek a kényszerintézkedések részben a terhelt személyes szabadságát, részben a védekezése szabadságát érinthetik.

Az első csoportba — vagyis a terhelt személyes szabadságát érintő kényszerintézkedések közé — tartoznak: 1. *felmentés a szolgálat alól*; 2. *az előzetes letartóztatás és 3. a vizsgálati fogság.*

5. A szolgálat alól felmentés

joga csak az illetékes parancsnokot illeti meg. Ennek az a magyarázata, hogy az illetékes parancsnok a leghivatottabb óre a szolgálati érdekek abban a parancsnoklási körben, amelynek az élén áll. Az illetékes parancsnok intézkedése ellen, amellyel a terheltet a szolgálat alól felmentette, *perorvoslatnak helye nincs.*

Előzetes megállapítások esetén a gyanúsítottat a szolgálat alól nem lehet felmenteni, mert a Kbp. 169. §. ezt a korlátozó intézkedést csakis „terhelttel“ szemben engedi meg, mert előzetes megállapításokat rendszerint csak olyan enyhébb esetekben szoktak elrendelni, amikor a szolgálati érdek nagyobb sérelmet nem szenvedett, tehát a szolgálat alól felmentésnek sem lenne kellő alapja. Ha a feljelentés tárgyát képező bűncselekmény olyan, hogy a meggyanúsított csendőrnek a szolgálat alól felmentését teszi szükségessé, az illetékes parancsnok úgyszemint előzetes megállapításokat, hanem nyomozó eljárást rendel el.

A szolgálat alól felmentés kétféle lehet: 1. *ideiglenes* (bizonytalan, rövid időre) és 2. *a bűnvádi eljárás egész tartamára szóló*¹. A szolgálat alól felmentett terhelt írásban *kérheti az il-*

¹ A gyanúsított csendőr tisztii előljáró parancsnokának is joga van ahhoz, hogy a feljelentés folyamányaként a gyanúval terhelt alárendeltjét a szolgálat alól felmenthesse. Ez azonban csak ideiglenes hatályú és csak addig tart, amíg az illetékes parancsnok dönt.

letékes parancsnokot, hogy intézkedését helyezze hatályon kívül, de, ha kérését az illetékes parancsnok elutasítja, semmiféle további lépés célra nem vezethet.

Az illetékes parancsnok fegyelmi és parancsnoki érzése szerint rendeli el a szolgálat alóli felmentést, az ő belátására van tehát bízva az is, hogy a felmentés meddig tartson. Nincs törvényes akadálya, hogy pl. a szolgálat alól a bünvádi eljárás egész tartamára elrendelt felmentést a bünvádi eljárás folyamán hatálytalanítsa. Ha ugyanis a kialakuló tényállás szerint ezt a korlátozó intézkedést a szolgálati érdek többé már nem teszi szükségessé, nem lenne értelme, hogy az, ennek ellenére, csak azért, mert már elrendelték, továbbra is fennmaradjon.

6. A Kbp. 170. §-a a következőket írja elő: *„Oly tényleges katonai egyéneket, akik ellen a nyomozó eljárás vagy a közvetlen vádemelés el van rendelve, a bünvádi eljárás befejeztéig*

sem áthelyezni, sem elvezényelni nem szabad,

ha ez őket az eddigi parancsnok illetékessége alól elvonná (34. §.) A terheltnak más áthelyezése és elvezénylése, valamint szabadságolása az illetékes parancsnok hozzájárulásától függ.

Az illetékes parancsnok azt is elrendelheti, hogy azok a terheltek, akik tényleges katonai egyének és szabadlábon hagyattak, a bünvádi eljárás befejeztéig a bíróság székhelyén tartózkodjanak.“

75. Előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság.

1. A terhelt személyes szabadságát korlátozó intézkedések második csoportjába az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogság tartozik. Ezekkel itt külön foglalkozunk, mert az ezekre vonatkozó törvényi szabályok ismerete a bűncselekménnyel gyanúsított csendőr szempontjából, de az ő előljárói szempontjából is igen fontos.

Ki ellen

lehet előzetes letartóztatást elrendelni? A „gyanúsított“, a „terhelt“ és „vádolt“ ellen — mondja a Kbp. 171. §-a. Tehát olyan csendőr ellen is, aki a büntetendő cselekmény elkövetésével csak „gyanúsítva“ van, vagyis aki ellen még csak kivizsgálás vagy előzetes megállapítás van elrendelve.

Vizsgálati fogságot már csak „terhelt“ vagy „vádolt“ ellen lehet elrendelni, „gyanúsított“ ellen nem. Nem rendelhető el tehát vizsgálati fogság az előzetes megállapítással kapcsolatban.

2. Ki rendelheti el

az előbbit és ki az utóbbit? „*A vizsgálati fogság elrendelése felett az illetékes parancsnok határoz*“ — mondja a törvény.¹ Úgy is mondhatjuk, hogy a vizsgálati fogság a bűnvádi üldözési jog szoros folyománya, ezért rendelheti el csak az illetékes parancsnok.

Ezzel szemben az *előzetes letartóztatást* már sokan elrendelhetik. Ilyeneként felsorolja a törvény² a terhelt (gyanúsított) *előljáró parancsnokságát* vagy *helyi hatóságát*, a honvéd (esendőr) *ügyészt*, a honvédtörvényszék *vizsgálóbíráját* és a *haditörvényszéket*³ is.

A Kbp. 173. §-a a *rendőri hatóságoknak és közegeknek* is megengedi a letartóztatást; de csak akkor, ha:

1. a késelem veszéllyel jár;
2. katonai előljáró vagy őrség el nem érhető;
3. olyan körülmények forognak fenn, amelyek e hatóságokat és közegeket saját törvényes szabályaik szerint polgári egyének elfogására feljogosítanak.⁴

3. Ezek után lássuk, hogy az *előzetes letartóztatás*

milyen okokból rendelhető el.

A Kbp. 171. §-a az előzetes letartóztatás okait a következőkben sorolja fel:

„*A gyanúsított, a terhelt vagy a vádlott ellen előzetes letartóztatás rendelhető el:*

1. *ha őt büntett vagy vétség elkövetésénél tetten kapják, vagy közvetlenül a tett után a hivatalos nyomozás vagy a köz hír a bűncselekményben gyanúsnak jelöli meg;*

¹ Kbp. 177. §. 1. bek. 1. mondata.

² Kbp. 172. §.

³ Kbp. 312. §. ut. bek.

⁴ A Kbp. 173. §. 2. bek. még a következőket is kimondja: „*Katonai egyenruhában levő tiszteket és hasonló állású egyéneket, továbbá katonai szolgálat teljesítésében eljáró tényleges katonai egyéneket egyáltalán, a rendőri és más közbiztonsági hatóságok és közegek csak abban az esetben tartóztathatnak le, ha őket büntett vagy közbotrányt okozó vétség elkövetésénél tetten kapják (171. §. 1. pontja), vagy ha a bűncselekmény véghezvívése, folytatása vagy ismétlése, vagy büntett esetében a tettes megszökése más módon meg nem akadályozható és valamely katonai előljáró vagy katonai őrség el nem érhető. Tisztnak vagy hasonló állású egyénnek letartóztatását feltétlenül mellőzni kell, ha a tettenkapott a rendőri vagy közbiztonsági közeget felszólításra a legközelebbi katonai hatósághoz, vagy ha ilyen helyben nincs, a helyi rendőri hatósághoz önként követi.*“

2. ha megszökött vagy szökésre előkészületeket tett, ha azzal a céllal, hogy magát a bűnvádi eljárás elől elvonja, elrejtőzött és utóbb önként nem jelentkezett, vagy ha az alkalmazandó büntetésnek előrelátható nagysága vagy más fontos ok miatt megszökésétől lehet tartani;

3. ha a tanukra, a szakértőkre vagy a terhelttársakra az igazság kiderítését akadályozó módon hatni vagy egyébként a bűncselekmény nyomainak megsemmisítésével, megváltoztatásával vagy elrejtésével a nyomozást megnehezíteni törekedett, vagy ha alaposan tartani lehet attól, hogy ezt megteszi;

4. ha az ellene indított eljárás alatt újabb büntetést vagy vétséget követett el, vagy ha a fennforgó különös körülmények folytán feltehető, hogy az elkövetett tettet megismétli, vagy pedig azt a tettet, amelyet megkísérelt, avagy amellyel fenyegetődzött, végre is hajtja, vagy

5. ha a tényleges katonai kötelékbe tartozó gyanúsított, terhelt vagy vádlott katonai okokból szabadlábon nem hagyható.“

A vizsgálati fogság elrendelésének okaira a törvény azt mondja ki, hogy csak a Kbp. 171. §. 2—5. pontjai alatt felsorolt körülmények miatt rendelhető el. Lényegileg tehát a vizsgálati fogság elrendeléséhez a törvény ugyanazokat az okokat kívánja meg, mint az előzetes letartóztatásnál.¹

4. Az elrendelés alakisága

az előzetes letartóztatást illetően, nincs előírva, tehát egyszerű parancsal is történhetik. Ezzel szemben a vizsgálati fogságra előírja a törvény, hogy „elfogató parancs“ formájában történjék. Az elfogató parancsnak három fontos dolgot kell tartalmaznia:

1. a vizsgálati fogságba helyezendő személyének pontos megjelölését; 2. a terhére rótt tettet és 3. a vizsgálati fogság okát.

Tudjuk, hogy a polgári Bp. szigorúan örködik afölött, hogy az előzetes letartóztatás és a vizsgálati fogság tartama lehetőleg rövid legyen; bizonyos időn túl ne terjedjen és ne legyen büntetés jellege. A Kbp. nem szabja meg a leghosszabb tartamot, ameddig az előzetes letartóztatás tarthat, hanem csak általános rendelkezéseket ad. Nevezetesen elrendeli (Kbp. 175. §.), hogy az előzetes letartóztatásról az illetékes parancsnokhoz azonnal jelentést kell tenni. Ugyanott előírja, hogy az illetékes parancsnok mindjárt a jelentés vétele után határoz-

¹ Kbp. 176. §: „Vizsgálati fogságnak csak oly terhelt ellen van helye, aki ellen a nyomozó eljárás vagy a vádemelés elrendeltetett és akire nézve a 171. §. 2—5. pontjaiban meghatározott körülmények valamelyike fennforog.“

zon, vajjon a letartóztatott egyén szabadlábra helyezendő, vagy ellene a vizsgálati fogság elrendelendő-e, harmadszor pedig kimondja (Kbp. 182. §.), hogy az előzetes letartóztatást azonnal meg kell szüntetni, mielőtt a fogvatartásra nincs többé ok, valamint, hogy minden parancsnokságnak (hatóságnak és közegeknek) kötelessége arra törekedni, hogy a fogság tartama meg rövidüljön.

Ha a *szárny- (alosztály-) parancsnok* a gyanúsított csendőr ellen előzetes letartóztatást rendelt el, a feljelentésen — amelyet a kerületi parancsnokhoz, mint illetékes parancsnokhoz szolgálati úton felterjeszt — az *osztályparancsnoknak* állást kell foglalnia, hogy a gyanúsított előzetes letartóztatásának fenntartását szükségesnek látja-e? Ha szükségtelennek találja, *joga van saját hatáskörében megszüntetni*, de a megszüntetést indokolnia, láttamozásában pedig az indokokkal együtt jelentenie kell. Ugyanezt teszi a kerületi parancsnok is, ha a csendőrség felügyelőjének illetékes parancsnoki jogkörébe tartozó ügyről van szó.

5. Ezzel már lényegileg megtörtént a gondoskodás arról, hogy az előzetes letartóztatás szükségtelenül hosszú ideig ne tartson; ebben kell keresnünk a magyarázatát annak is, hogy az

előzetes letartóztatás ellen nincs jogorvoslat.

(A vizsgálati fogság ellen van; ezzel a következő szakaszban foglalkozunk). *A vizsgálati fogság időtartamát* sem jelöli meg a Kbp., de kimondja, hogy „*azonnal meg kell szüntetni, mielőtt a fogvatartásra nincs többé ok.*”¹ Abból a tényből, hogy a vizsgálati fogság leghosszabb időtartama nincs meghatározva, az a gyakorlat alakult ki, hogy *az elrendelt vizsgálati fogság az elsőbírósági (honvédtörvényszéki) ítélet meghozataláig általában fenn szokott maradni*, ott pedig, ahol nemzetvédelmi szempontok kívánatossá teszik (pl. kémkedési esetekben) az ítélet jogerőre emelkedéséig tart.

6. A

csendőrségnél

a legénység elleni feljelentési ügyekben az illetékes parancsnoki jogokat a kerületi parancsnok, tisztek esetében a csendőrség felügyelője gyakorolja a hozzá beosztott ügyészek útján. Tehát az előzetes megállapítások és a nyomozó eljárás elrendelésére a kerületi parancsnok, mint illetékes parancsnok, illetve a csendőrség felügyelője, mint illetékes parancsnok jogosult. E parancsnokok vannak jogosítva a nyomozó eljárás, továbbá vizsgálati fogság elrendelésére is.

Legénység és tisztek *előzetes letartóztatására* minden előljáró tiszti parancsnok és a csendőrügyészek jogosultak, az

¹ Kbp. 182. §. 1. bek.

utóbbiak azonban csak akkor, ha a késelem veszéllyel jár (Kbp. 172. §., 2. bek.)¹ *Vizsgálati fogság* elrendelésére — legénységi egyénnel szemben — a kerületi parancsnok, tiszttel szemben a csendőrség felügyelője jogosult.

76. Felfolyamodás a vizsgálati fogság elrendelése ellen.

1. A terheltet, aki ellen a vizsgálati fogságot elrendelték, haladéktalanul be kell szállítani a honvédbíróság fogházába (Kbp. 178. §., 1. bek.). A fogházban őt *vizsgálati fogolynak* nevezik.²

Minden vizsgálati foglyot fogságba helyezésétől, vagyis a honvéd büntetőintézetbe beutalásától számított 24 óra alatt, legkésőbb azonban három nap alatt okvetlenül

ki kell hallgatni

(Kbp. 178. §. 2. bek.). Ha tehát a büntetőintézetben növedékbe vételétől számított 24 óra eltelt, már kérheti a terhelt a folyosó-ügyeleti kulcsár útján, hogy vizsgálati fogságba helyezésének okai felől hallgassák ki, illetve, hogy ezeket az okokat vele közöljék. A kihallgatást bírói nyomozás (vizsgálat) esetén a vizsgálóbíró, ügyészi nyomozás esetén a honvédtörvényszék egy, e célra a törvényszék vezetője részéről esetenként kijelölt bírója eszközli.

Ennél az első kihallgatásnál elsősorban közlik a vizsgálati fogoly terhelttel az elfogatóparancs teljes tartalmát. Ekkor tehát okvetlenül pontosan megtudja, hogy mivel van gyanúsítva, mit rónak a terhére és hogy miféle vádak ellen kell majd védekeznie.

Azután közlik vele, hogy miért, milyen okok alapján találta az illetékes parancsnok szükségesnek, hogy őt vizsgálati fogságba helyezze, végül a vizsgálóbírónak, illetve a kihallgatást végző bírónak kötelessége a terheltet figyelmeztetni, hogy az elfogató parancs ellen *felfolyamodással* élhet.

A terhelt a felfolyamodást írásban nyújthatja be, de első kihallgatása alkalmával ahhoz is joga van, hogy a felfolyamodását és indokait jegyzőkönyvbe mondja. Vagyis szóval is el-

¹ A Kbp. 312. §. ut. bekezdése a haditörvényszéknek adja meg az elítélt felett az előzetes letartóztatás jogát; a haditörvényszéki elnök letartóztatási jogáról a Kbp. 266. és 267. §-ai intézkednek.

² Honvéd bírósági fogház minden vegyesdandár székhelyén van. Elnevezése a D—4. jelzetű fogház-szabályzat szerint: „*A m. kir. budapesti (szegedi stb.) 1. honvéd vegyesdandár büntető intézete.*“ A büntetőintézetbe beszállítottakat a soros honvéd ügyész beutalása alapján veszi az ügyeletes foglár növedékbe.

mondhatja, hogy a vizsgálati fogságba helyezését miért tartja indokolatlannak.

2. Itt jónak látjuk részletesebben ismertetni azokat a körülményeket, amelyeket a terhelt a vizsgálati fogság elrendelése — avagy fenntartása — ellen benyújtott felfolyamodásában felhozhat, vagyis, hogy

mit kell a felfolyamodásban kifejteni?

A felfolyamodás tartalmának összhangban kell lennie az elfogatóparancs tartalmával. A terheltnek tehát a felfolyamodásában azt kell igazolnia, hogy azok az okok, amelyekkel az elfogató parancs a vizsgálati fogságba helyezés szükségességét megindokolja, nem állanak fenn, vagy túlzottan vannak feltüntetve.

Ha pl. a vizsgálati fogság elrendelése a Kbp. 171. §. 2. pontjában felsorolt okok valamelyike (megszökés vagy szökés veszélye) által van az elfogatóparancsban alátámasztva, a terheltnek azt kell kimutatnia, vagy legalábbis valószínűsíteni, hogy nem kell attól félni, hogy ő szabadlábon hagyása esetén meg fog szökni. Hivatkozhatik arra, hogy vagyona és jövedelmi viszonyai ide kötik, nem tételezhető fel tehát, hogy vagyonát és megélhetési lehetőségét elhagyva, az országból kiszökjék. Megemlítheti, hogy családi és társadalmi viszonyainál fogva is kizárt dolog, hogy megszökjék, mert hiszen ezáltal a családját tönkretenné és társadalmi helyzetét is elveszítené. Érvelhet azzal, hogy a terhére rótt büntetendő cselekményre — még ha azért tényleg elítélnék is — a törvény olyan büntetést ír elő, amiért nem érdemes neki megszöknie és magát az azzal járó nagyobb veszteségeknek kitennie.

Ha az elfogató parancs azzal indokolja az elfogatóparancs szükségességét, hogy a terhelt a szökésre előkészületeket tett, vagy meg is szökött, a terheltnek olyan érveket kell felsorakoztatnia, amelyek e megokolás tarthatatlanságát mutatják ki.

Vagy: ha az elfogatóparancs a Kbp. 171. §. 3. pontjára alapítottan azzal okolja meg a fogvatartás szükségességét, hogy a terhelt a tanukat, szakértőket vagy terhelttársait befolyásolni s így az igazság kiderítését megnehezíteni törekszik, avagy a büncselekmény nyomait eltüntetni, megváltoztatni vagy megsemmisíteni törekedett, vagy feltehető, hogy azt megteszi, a felfolyamodásban olyan ténykörülményeket kell a terheltnek felsorakoztatnia, amelyek az elfogatóparancsban feltételezett eme ténykörülmények megdöntésére alkalmasak.

Ha az elfogatóparancs a Kbp. 171. §. 4. pontjában megjelölt valamelyik okot (bűnismétlés) jelöli meg a vizsgálati fogságba helyezés indokaként, akkor a terheltnek olyan tényeket kell felhoznia, amelyek azt igazolják, hogy az elfogatóparancsban felsorakoztatott okoknak nincsen tárgyi alapjuk:

csak feltevéseken, következtetéseken alapulnak és nincsenek ténybeli adatokra felépítve.

Az itt ismertetett és a Kbp. 171. §. 2—4. pontjaira felépített okokkal szemben felsorakoztatott felfolyamodási érveléseknek két közös jellemző sajátosságuk van. Az egyik az, hogy a terhelt ellen fennforgó büncselekmény gyanújával foglalkoznak, a másik pedig, hogy a terhelt személyével állanak szoros összefüggésben. Tehát részben tárgyi, részben személyes szempontokra támaszkodnak.

Ezektől az okoktól lényegileg különbözik az az eset, amikor az elfogatóparancs — a Kbp. 171. §. 5. pontjára támaszkodva — azt állítja és azért látja a vizsgálati fogságot szükségesnek, mert: *„A tényleges katonai kötelekbe tartozó terhelt (vádlott) katonai okokból nem hagyható szabadlábon.“*

Ez ellen az ok ellen a legnehezebb a terheltnek olyan érveket felhoznia a felfolyamodásában, amelyekkel az alaptalanságát kimutathatja. A többi ok ugyanis tárgyi érvekkel is megtámadható, de már az az érvelés, hogy a terhelt katonai okokból nem hagyható szabadlábon, a parancsnoki belátásnak és fegyelem-fenntartási érzéknek olyan, tárgyilag le nem mérhető megérzésein alapszik, amivel szemben alig tud a terhelt olyan érveket felhozni, amikkel a katonai okokra épített fogság fenntartásának szükségtelenségét igazolhatja. Éppen ezért a Kbp. 171. §. 5. pontjára alapított vizsgálati fogság elrendelésével szemben sikeres felfolyamodás alig használható.

3. A felfolyamodás elintézése

a legfelsőbb honvédtörvényszék hatáskörébe tartozik, tehát oda kell felterjeszteni. De nem terjesztik oda fel vele okvetlenül mindig az összes iratokat is, hanem csak akkor és annyiban, amikor és amennyiben a felfolyamodás elbírálása végett elkerülhetetlenül szükséges. (Kbp. 177. §. ut. bek.) Ekkor még ugyanis legtöbbször az a helyzet, hogy a tényállás nincs tisztázva, fontos érdek fűződik tehát ahhoz, hogy a felfolyamodás miatt ne akadjon meg az eljárás, hanem folyjék tovább a felfolyamodás elintézése alatt is. Ennek lehetővé tétele érdekében a nyomozó ügyész, illetve a vizsgálóbíró a felfolyamodás elbírálásához okvetlenül szükséges iratokat is (a feljelentés, stb.) csak másolatban terjeszti fel a legfelsőbb honvédtörvényszékhez.

A legfelsőbb honvédtörvényszék csak abból a szempontból vizsgálja a felfolyamodást, hogy a terhelt fogvatartását az igazságszolgáltatási, avagy katonai szolgálati érdek szükségessé teszi-e avagy sem, a bűnügy érdemi vizsgálatába nem bocsátkozik. Ezt egyébként azért sem teheti, mert akkor az ügy a legtöbb esetben még kiforratlan, a kimenetele még egészen bizonytalan.

Itt meg kell említenünk még a törvénynek (Kbp. 328. §.) egy másik rendelkezését, amely kimondja, hogy: „*Az a hatóság, amelynek rendelkezése, vagy végzése ellen a felfolyamodás irányul, ezt — ha alaposnak tartja — rendszerint maga tartozik orvosolni.*“ Ez gyakorlatilag úgy történik, hogy a felfolyamodást a honvédtörvényszék az illetékes parancsnokhoz juttatja, az utóbbi pedig tartozik állást foglalni, hogy az elfogató parancsát a felfolyamodásban kifejtett ellenérvek dacára is fenntartja-e avagy sem? Ha az illetékes parancsnok úgy találja, hogy a vizsgálati fogság fenntartása nem szükséges és a terhelt szabadlábra helyezhető, akkor a felfolyamodást ilyen értelemben maga is elintézheti. Ha azonban a vizsgálati fogság fenntartása mellett dönt, az iratokat fel kell terjeszteni a legfelsőbb honvédtörvényszékhez, amely természetesen az illetékes parancsnoki döntéssel ellenkező határozatot is hozhat.

A felfolyamodásnak tehát két bírója lehet: 1. maga az illetékes parancsnok, akinek rendelkezését a terhelt sérelmezi, 2. a legfelsőbb honvédtörvényszék. A vizsgálati fogság kérdésében tehát az illetékes parancsnoki intézkedéssel szemben a terhelt jogai a bíróság ellenőrzése alatt állanak, vagyis lényegileg a helyzet ugyanaz, mint a polgári bünvádi eljárásban.

A felfolyamodást a legfelsőbb honvédtörvényszék zárt tanácsülésben tárgyalja. *Sem a terhelt (vádlott), sem a védője nem lehetnek jelen.* A felfolyamodás tehát nem szóbeli tárgyaláson, hanem csak az iratok alapján nyer elintézését.

77. Fogházi szabályok az előzetesen letartóztatottak és vizsgálati foglyok számára.

1. A vizsgálati fogság végrehajtására a törvény (Kbp. 179. §.) a következőket rendeli:

„*Az előzetes letartóztatást és vizsgálati fogságot a terhelt személyének és becsületének lehető kímélésével kell fogatosítani. A letartóztatott csak azoknak a korlátozásoknak vettessék alá, amelyek a letartóztatás céljának biztosítása és a fogházi rend fenntartása végett szükségesek.*“ Ugyancsak a törvény (Kbp. 180. §.) rendelkezése az is, hogy a vizsgálati foglyok az elítéltektől — sőt amennyire lehet, másoktól is — elkülönítve legyenek. Nekik mindazt a kényelmet meg kell adni, ami a büntetőintézet rendjével és az ügy természetével összeegyeztethető.

2. A vizsgálati fogságban levők elnevezése „*vizsgálati fogoly*“. E fogság tartama alatt helyzetüket és viszonyukat a D—4. jelzetű Szabályzat határozza meg.¹

¹ Teljes címe: „Szabályzat a m. kir. honvéd büntetőintézetek számára.“

E szabályzat rendelkezéseinek lényegét a következőkben ismertetjük:

A vizsgálati foglyot a honvéd büntetőintézetbe való átvételkor

megmotozzák.

Elvesznek tőle mindent, ami szökésre, avagy öngyilkosság elkövetésére eszközül szolgálhatna. A megmotozáskor talált tárgyakat — a szükséges fehérnemű és ruhanemű, valamint a tisztálkodáshoz szükséges tárgyak kivételével — a foglár veszi át elismervény ellenében. Az elismervény egy jegyzőkönyv, amelyben az őrizetbe vett tárgyak fel vannak sorolva. A jegyzőkönyvet a foglár és a fogoly is aláírja. Ha a vizsgálati fogoly egyes tárgyak (óra, irón, levélpapír, stb.) megtartását kéri, e felett vizsgálati foglyoknál a nyomozást vezető hadbíró (ügyész, vizsgálóbíró), a vádemelés után a honvédtörvényszék vezetője részéről kijelölt tárgyalásvezető, elítélteknél a büntetőintézet felügyelő tisztje dönt.

Ha a vizsgálati fogoly *jogtalanul rejteget magánál meg nem engedett tárgyakat*, azokat elkobozzák és — ha a tárgyakra harmadik személynek igénye nincs — a kincstár javára értékesítik.

Azok a vizsgálati foglyok, *akik magukat sajátjukból élelmezhetik* (tisztok és olyan polgári egyének, akiknek ezt külön megengedik), a honvédügyész által meghatározandó összeg erejéig, más vizsgálati foglyok pedig 10 P-t meg nem haladó összegig a foglár kézi pénzszekrényében tarthatják a pénzüket. Ebből fedezhetik az élelmezésük és az engedélyezett élvezeti cikkek (fehér kenyér, vaj, túró, sajt, hideg sült, kávé, tea, 0.3 lit. bor, sör vagy must, stb.) beszerzését. A vizsgálati fogoly kérheti, hogy 20 P-t meghaladó pénzét szabadlábra helyezéséig bankban helyezték el.

Ha a vizsgálati fogoly, vagy előzetesen letartóztatott részére *küldemény érkezik*, ennek kiszolgáltatása tekintetében a honvéd ügyész határoz.

3. A vizsgálati fogság alatt a tiszteket más foglyoktól, az altisztiket és tiszteseket pedig a rendfokozat nélküli legénységtől, végül a vizsgálati foglyokat az elítéltektől

el kell különíteni.

Ez természetesen csak ott vihető szigorúan keresztül, ahol a büntetőintézet viszonyai megengedik.

A vizsgálati foglyok *katonai egyenruhájukat és saját fehérneműjüket viselhetik*. Vizsgálati fogságban levő *tiszteknek* meg van engedve saját polgári ruha viselése is. A vizsgálati foglyok ugyanolyan ágyat és ágyneműt kapnak, amilyen számukra a fogságbevétel előtt illetékes volt, de azokhoz a saját ágyneműiket használhatják.

A vizsgálati foglyok *a fogság tartama alatt is megmaradnak illetményeik élvezetében*. Korlátozás alá csak olyan bűncselekmény esetén esnek, amelyből folyóan a kincstár kárigényt támaszthat velük szemben.

4. Vizsgálati fogoly tiszték magukat

sajátjukból élelmezhetik,

altisztek és tisztések a fogházi élelmezést kapják. Az előirt élelmezéshez a honvéd ügyész a büntetőintézet orvosának javaslata alapján pótlékot engedélyezhet. Ugyanez a helyzet a mellék-élvezeticikkek tekintetében is.

A vizsgálati foglyok naponta kétszer 1—1 órán át a felügyelőszemélyzet által megszabott időben és helyen sétálhatnak.

5. A dohányzás

tiszteknek a saját foghelyiségükben, vagy séta idején meg van engedve. Más vizsgálati foglyoknak, jó magaviseletük jutalmául a felügyelő-tiszt kivételesen megengedheti, hogy elkülönített helyiségben mérsékelten dohányozhassanak.

6. A vizsgálati foglyok csak a nyomozást vezető vizsgálóbíró — illetve ügyész — ellenőrzése mellett

levelezhetnek.

Az, hogy mikor és hány levelet írhatnak, nincs korlátozva. A kapott leveleket és írásbeli közleményeket a vizsgálati foglyok elvileg még aznap tartoznak a felügyelőszemélyzetnek megsemmisítés vagy megőrzés végett visszaadni. A felügyelő-tiszt kivételesen megengedheti, hogy a vizsgálati fogoly a levelet végleg magánál tarthassa.

7. A vizsgálati foglyok

látogatások

elfogadása tekintetében nincsenek ugyan meghatározott időtartamhoz kötve, de a látogatások csak a nyomozást vezető ügyész vagy bíró előzetes írásbeli engedélyével és csak a felügyelő-tiszt által e célra megjelölt helyen és időben történhetnek. E látogatásoknál egy felügyelőszemély mindig jelen van és a beszélgetés csak az e személy által értett nyelven folyhat.

8. Vizsgálati fogoly *a vádirat közlése előtt a*

védőjével

csak a nyomozást vezető ügyész vagy bíró beleegyezésével, ennek hivatalos helyiségében és jelenlétében beszélhet. *A vádirat közlése után* más személy jelenléte nélkül is meg van

engedve a védővel érintkezés, de csak a honvédtörvényszék vezetőjének, vagy a tárgyalásvezetőül kijelölt hadbírónak előzetes írásbeli engedélye alapján. A vizsgálati fogoly részéről a védőhöz írt leveleket nem szabad visszatartani. Ha tartalmuk aggályos, a nyomozást vezető bíró vagy ügyész csak a kifogásolt részek kihagyását követelheti.

Ha a vizsgálati fogságban levő terhelt perorvoslatra vonatkozólag akar nyilatkozatot tenni, pl. fellebbezést (semmisségi panaszt, felfolyamodást) akar bejelenteni, visszavonni vagy megokolni, kérheti, hogy nyilatkozatát a büntetőintézet felügyelőtisztje foglalja jegyzőkönyvbe. Miután fontos kihatása van annak, hogy a nyilatkozat mikor történt, a vizsgálati fogoly azt is kérheti, hogy a jegyzőkönyvben feltüntessék az időpontot, amikor a nyilatkozatának felvételét kérte.

A vizsgálati foglyok fogságuk tartama alatt *rend- és díszjeleiket nem viselhetik.*

9. A vizsgálati foglyok

munkára

nem kényszeríthetők, a legénységi állományú vizsgálati foglyokat azonban felszólítják, hogy letartóztatásuk ideje alatt megfelelően foglalkozzanak. E foglalkozás módját részint a fogoly munkaképessége, részint a büntetőintézet rendje szabja meg, természetesen mindig szem előtt tartva az elvet, hogy a munka a nyomozás célját ne veszélyeztesse.

A fogdahelyiségek rendbentartását célzó házi munkát (favágás, tisztogatás, takarítás) a vizsgálati foglyok díjazás nélkül kötelesek elvégezni. Tisztek azonban erre nem kényszeríthetők. A pénzösszeget, amit a vizsgálati fogoly munkájával a fogság alatt szerzett, mellék-élvezeti cikkek beszerzésére, hozzátartozóinak segélyezésére, könyvek vásárlására stb. felhasználhatja. A büntetőintézet felügyelőtisztje megengedheti, hogy az ilyen munkajutalomdíjak háromnegyed részükig felhasználhatók legyenek.

10. A vizsgálati foglyok tudományos, vallásos és szépirodalmi tárgyú könyveket

olvashatnak.

Könyvek beadásához a nyomozást vezető vizsgálóbíró vagy az ügyész engedélye szükséges. A felügyelőtiszt engedélyével a vizsgálati fogoly a fogház könyvtárából is kaphat könyvet. Aggály esetén a vegyesdandár parancsnok ügyészének elhatározását kell kikérni.

11. A vizsgálati foglyok a honvéd büntetőintézet alkalmazottaival szemben — ha nem viselnek ezeknél magasabb rendfokozatot —

alárendeltségi viszonyban állanak.

Fegyelmi tekintetben a büntetőintézeti felügyelőtisztnek, a honvéd ügyésznek, végső fokon pedig a vegyesdandárparancsnoknak vannak elávetve.

Legénységi állományú vizsgálati foglyok és elítéltek *kérelmeiket és panaszait* a felügyelő foglárnál vagy kulcsárnál, tisztek a felügyelőtisztnél kötelesek előadni.

12. Megemlítjük végül a Kbp. 181. §-ának alábbi rendelkezését:

„A letartóztatottra

bilincset

csakis különös veszélyessége miatt, nevezetesen mások biztonsága végett, továbbá szökés megkísérlése vagy előkészítése miatt szabad tenni, még pedig sohasem hosszabb időre, mint ameddig elkerülhetetlenül szükséges.“

13. Az

előzetes letartóztatásban

levőkre ugyanazok a szabályok érvényesek, mint a vizsgálati foglyokra.

78. A közvetlen vádemelés.

A nyomozó eljárás céljaként a Kbp. 140. §-a ezeket mondja: *„A nyomozó eljárás célja azoknak a körülményeknek kipuhatólása és megállapítása, amelyek alapján eldönthető, vajjon meghatározott egyén ellen lehet-e vádat emelni vagy sem. A nyomozó eljárás ezeken a határokon túl nem terjedhet.“*

A nyomozó eljárás elrendelése tehát elmarad és közvetlenül a vádemelés iránt kell intézkedni, ha a nyomozó eljárás célját (140. §.) már a 130. §-ban említett hatóságok megállapításai elérték.¹⁾ Vagyis ha már a közigazgatási kivizsgálás vagy az ügyészi előzetes megállapítás eredménye azt mutatja, hogy az ügyet haditörvényszék elé kell vinni, akkor az illetékes parancsnok nem rendel el még külön nyomozó eljárást is (mert arra niicsen szükség), hanem közvetlenül a vádemelést rendeli el. Ez az úgynevezett „közvetlen vád“ intézménye.

A terheltnek az illetékes parancsnok intézkedése ellen, amivel közvetlen vádemelést rendelt el, éppen úgy *nincs per-orvoslati joga*, mint az előzetes megállapítások, vagy a nyomozó eljárás elrendelése ellen.

Az illetékes parancsnoki intézkedés következményeként *az ügyész vádiratot nyújt be a honvéd törvényszékhez.* Ezzel az ügy az ügyészi körből a bíróság elbírálási körébe kerül.

¹ Kbp. 137. §. ut. bek.